

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

Cumhuriyet Dönemi Elazığ Valileri (1923-1950)

**Ayşegül ERŞEN
Yüksek Lisans Tezi**

**TARİH ANABİLİM DALI
Cumhuriyet Tarihi Programı**

HAZİRAN-2024

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

CUMHURİYET DÖNEMİ ELAZIĞ VALİLERİ (1923-1950)

Tez Yazarı

Ayşegül ERŞEN

Danışman

Prof. Dr. Yavuz HAYKIR

HAZİRAN, 2024

ELAZIĞ

BEYAN

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım “**CUMHURİYET DÖNEMİ ELAZIĞ VALİLERİ (1923-1950)**” Başlıklı Yüksek Lisans Tezimin içindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, bilgilerin üretilmesi ve sunulmasında bilimsel etik kurallarına uygun davrandığımı, kullandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi, maddi ve manevi desteği olan tüm kurum/kuruluş ve kişileri belirttiğimi, burada sunduğum veri ve bilgileri unvan almak amacıyla daha önce hiçbir şekilde kullanmadığımı beyan ederim.

07/06/2024

Ayşegül ERŞEN

ÖN SÖZ

Milli Mücadele sonlanıp Cumhuriyet ilan edildikten sonra Mülki idare ve toprak sistemi yeniden düzenlenmeye başlamıştır. Günümüzde il olarak adlandırdığımız vilayet sistemi geliştirilmiştir. Vilayetlerin başına da Mülki idarenin devleti temsil eden en önemli yapı taşı olarak valiler atanmıştır. Osmanlı döneminde görev yapan birçok Mülki idare memuru Cumhuriyetin ilanından sonra da bu alanda görev yapmaya devam etmiştir.

Valiler atandıkları vilayetlerde yeni rejimin en önemli temsilcisi olmuştur. Cumhuriyet ilkelerinin halka tanıtılması ve içselleştirilmesi valiler aracılığıyla gerçekleşmiştir. Şehirler de eğitim, kültür, sanat, tarım, sanayi faaliyetlerini gelişmesinde valiler etkili olmuştur. Modern çağdaş Cumhuriyet şehirlerinin inşası da valilerin çaba ve gayretleriyle gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışma da ağırlıklı olarak İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü arşivi temel alınarak 1923-1950 arasında Elazığ'da görev yapmış olan valilerin biyografileri incelenmiştir. Özel Yaşam, eğitim, memuriyet hayatı, daha önce görev yaptığı yerler, atanma şekli, görev süresi, görevden ayrılma sebebi ve yetkileri ele alınmıştır. Cumhuriyetin ilanından 1950 yılına kadar Elazığ ili örneği üzerinden valilik kurumunda meydana gelen değişimler, il idari yapısındaki değişimler, tek parti dönemi ve çok partili hayata geçişle birlikte valilerin idari tutumları incelenmiştir.

Elazığ ili örneği üzerinden mülki idare sisteminin yapısı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşundan 1950'ye kadar valilik kurumu, il idari yapısı, süreç içerisinde il idari yapısında ki değişimler hakkında ayrıntılı incelemelerde bulunularak, vali atamaları, çalışma biçimleri, sahip olduğu yetkiler, resmi ilişkiler, il idari teşkilatı, il idari teşkilatında tek parti döneminden çok partili döneme kadar yaşanan değişimleri ortaya konulmuştur.

Bu süreçte bana desteğini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Yavuz HAYKIR'a teşekkürlerimi sunarım.

Ayşegül ERŞEN
ELAZIĞ-2024

İÇİNDEKİLER

BEYAN	I
ÖN SÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	VII
SİMGELER VE KISALTMALAR	VIII
1.GİRİŞ.....	1
2.ELAZIĞ'DA GÖREV YAPAN VALİLER.....	9
2.1. Tek Partili Dönem (1923-1945)	9
2.2. Tek Partili Dönemde Valilerin Görevleri.....	9
2.3. Tek Partili Dönemde Elazığ Valileri (1923-1945).....	11
2.3.1. Serfiçeli Mehmet Hilmi Bey (Uluç)	11
2.3.1.1. Memuriyet Hayatı.....	12
2.3.1.2. Menteşe Sancağı Mutasarrıflığı.....	13
2.3.1.3. Elazığ Valiliği	15
2.3.1.4. Sivas Valiliği.....	16
2.3.1.5. Trabzon Valiliği	17
2.3.2. Ali Rıza Ceylan.....	17
2.3.2.1. Memuriyet Hayatı.....	18
2.3.2.2. Tokat Valiliği	19
2.3.3. Ali Cemal Bardakçı.....	20
2.3.3.1. Memuriyet Hayatı.....	21
2.3.3.2. Çorum Mutasarrıflığı.....	22
2.3.3.4. Diyarbakır Valiliği	24
2.3.3.5. Konya Valiliği.....	26
2.3.4. Ahmet Fahrettin Bey	29
2.3.4.1. Memuriyet Hayatı.....	30
2.3.4.2. Bolu Mutasarrıflığı	31
2.3.4.3. Canik (Samsun) Valiliği	32
2.3.4.4. Elazığ Valiliği	33
2.3.5. Hasan Nizamettin Ataker	33
2.3.5.1. Memuriyet Hayatı.....	34
2.3.5.2. Bandırma Kaymakamlığı.....	35
2.3.5.3. Giresun Kaymakamlığı.....	36
2.3.5.4. Giresun Mutasarrıflığı	37
2.3.5.5. Sinop Valiliği	37
2.3.5.6. Elazığ Valiliği	38
2.3.5.7. Urfa Valiliği	39
2.3.5.8. Çanakkale Valiliği	40
2.3.5.9. Konya Valiliği.....	41

2.3.5.10. Hatay Valiliği.....	42
2.3.5.11. Beşinci Genel Müfettişlik.....	43
2.3.6. Ahmet Tevfik Sırrı Gür	44
2.3.6.1. Memuriyet Hayatı.....	45
2.3.6.2. Babaeski Kaymakamlığı.....	45
2.3.6.3. İçel Valiliği	46
2.3.6.4. Elazığ Valiliği	47
2.3.6.5. Muş Valiliği	49
2.3.6.6. İçel Valiliği	50
2.3.6.7. Kastamonu Valiliği	51
2.3.6.8. Kastamonu Belediye Başkanlığı.....	52
2.3.7. İbrahim Şefik Bicioğlu.....	52
2.3.7.1. Memuriyet Hayatı.....	53
2.3.7.2. Afyon Valiliği	55
2.3.7.3. İçel Valiliği	55
2.3.8. Mustafa Asım Türelİ	56
2.3.8.1. Memuriyet Hayatı.....	57
2.3.9. Abdullah Feyzi Gürel.....	58
2.3.9.1. Memuriyet Hayatı.....	59
2.3.9.2. Yozgat Valiliği	60
2.3.10. Derviş Hüseyin Hüsni Uzgören	62
2.3.10.1. Memuriyet Hayatı.....	63
2.3.11. Necmettin Ergin	64
2.3.11.1. Memuriyet Hayatı.....	65
2.3.11.2. Sivas Valiliği.....	66
2.3.11.3. Trabzon Valiliği	67
2.3.12. Halis Bilaloğlu	68
2.3.12.1. Memuriyet Hayatı.....	69
3. ÇOK PARTİLİ DÖNEME GEÇİŞ DÖNEMİ	72
3.1. Çok Partili Döneme Geçiş Sürecinde Elazığ Valileri (1945-1950)	73
3.1.1. Abdülfeyyaz Bosut.....	73
3.1.1.1. Memuriyet Hayatı.....	74
3.1.2. Raşit Demirtaş	76
3.1.2.1. Memuriyet Hayatı.....	77
SONUÇ	81
KAYNAKÇA.....	82

ÖZET

CUMHURİYET DÖNEMİ ELAZIĞ VALİLERİ (1923-1950)

Ayşegül Erşen
Yüksek Lisans Tezi

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimleri Enstitüsü

TARİH ANABİLİM DALI

Cumhuriyet Tarihi Programı

Haziran 2024, Sayfa: VIII+85

Elazığ'ın 1923-1980 yılları arasındaki valilerini konu alan bu çalışma, bölgenin idari tarihine ve yönetim yapısına dair derinlemesine bir inceleme sunmayı amaçlamaktadır. İlk olarak, bu dönemde Elazığ Valiliği'nde görev yapmış olan valilerin kimlikleri, görev süreleri ve yönetsel politikaları detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Bu valilerin dönemsel politikaları incelenerek, bölgedeki sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmelere olan etkileri analiz edilecektir. Çalışma aynı zamanda, Elazığ'ın idari yapısındaki değişimleri ve bu değişimlerin valilerin dönemsel politikalarıyla nasıl ilişkili olduğunu açığa çıkaracaktır. Özellikle, bölgedeki yönetim anlayışının zaman içinde nasıl evrildiği ve valilerin bu değişimlere nasıl cevap verdiği önemli bir vurgu yapılacaktır. Bu bağlamda, valilerin gerçekleştirdiği projeler ve bölgedeki dönüm noktaları da detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Ayrıca, çalışma bölgenin siyasi etkileşimlerini ve valilerin bu etkileşimlere yönelik stratejilerini inceleyecektir. Siyasi ortamın bölgedeki yönetim anlayışını nasıl şekillendirdiği ve valilerin bu ortama nasıl adapte olduğu üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede, bölgenin yönetim stratejileri ve politikalarının siyasi dinamiklerle nasıl etkileşim içinde olduğu açıklığa kavuşturulacaktır. Son olarak, çalışmanın sonuç bölümü bölgedeki valilik dönemlerinin genel bir değerlendirmesini sunacak ve bu dönemlerin bölgenin idari yapısına olan uzun vadeli etkilerini tartışacaktır. Ayrıca, benzer bölgelerdeki valiliklerin incelendiği çalışmalarla karşılaştırarak genel bir çerçeve sunulacak ve bölgesel idarelerin genel bir analizi yapılacaktır. Bu çalışma, Elazığ'ın 1923-1980 dönemi valiliklerini mercek altına alarak bölgenin idari tarihine ışık tutmayı amaçlamaktadır. Elde edilen bulgular, bölgenin tarihine ve idari yapısına dair daha derin bir anlayış sağlayacak ve gelecek araştırmalara ışık tutacak önemli bir kaynak oluşturacaktır.

Anahtar Sözcükler: Vali, il idaresi, il merkezi yönetimi, Elazığ

ABSTRACT

Governors Of Elazığ During The Republican Period (1923-1950)

Ayşegül Erşen

Master Thesis

FIRAT UNIVERSITY

Institute of Social Sciences

DEPARTMENT OF HISTORY

Republic History Program

June 2024, Page: VIII+85

This study, which focuses on the governors of Elâzığ between 1923 and 1980, aims to provide an in-depth examination of the administrative history and management structure of the region. First, the identities, terms of office and administrative policies of the governors who served in the Elâzığ Governorship during this period will be discussed in detail. The periodic policies of these governors will be examined and their effects on social, economic and cultural developments in the region will be analyzed. The study will also reveal the changes in the administrative structure of Elâzığ and how these changes are related to the periodic policies of the governors. In particular, an important emphasis will be placed on how the understanding of governance in the region has evolved over time and how governors responded to these changes. In this context, the projects carried out by the governors and the milestones in the region will be discussed in detail. Additionally, the study will examine the political interactions of the region and the governors' strategies towards these interactions. It will focus on how the political environment shapes the understanding of governance in the region and how governors adapt to this environment. In this context, it will be clarified how the management strategies and policies of the region interact with political dynamics. Finally, the conclusion of the study will present a general evaluation of the governorship periods in the region and discuss the long-term effects of these periods on the administrative structure of the region. Additionally, a general framework will be presented and a general analysis of regional administrations will be made by comparing them with studies examining governorships in similar regions. This study aims to shed light on the administrative history of the region by examining the governorships of Elâzığ between 1923 and 1980. The findings obtained will provide a deeper understanding of the history and administrative structure of the region and will constitute an important resource that will shed light on future research.

Key Words: Governor, provincial administration, provincial central administration, Elazığ

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 1. Sefiçeli Mehmet Hilmi Bey(Uluç).....	12
Foto 2. Ali Rıza Ceylan.....	17
Foto 3. Ali Cenal Bardakçı.....	21
Foto 4. Ahmet Fahrettin Bey.....	30
Foto 5. Hasan Nizamettin Ataker.....	34
Foto 6. Ahmet Tevfik Sırrı Gür.....	45
Foto 7. İbrahim Şefik Bicioğlu	53
Foto 8. Mustafa Asım Türelİ	56
Foto 9. Abdullah Feyzi Gürel.....	59
Foto 10. Derviş Hüseyin Hüsnü Uzgören	63
Foto 11. Necmettin Ergin.....	65
Foto 12. Halis Bilaloğlu.....	69
Foto 13. Abdulfeyyaz Bosut	73
Foto 14. Raşit Demirtaş	77

SİMGELER VE KISALTMALAR

BCA	:Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BOA	:Başbakanlık Osmanlı Arşivi
CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi
İBPGM	:İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü
T.C.	:Türkiye Cumhuriyeti

1.GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nde TBMM'nin ilk dönemi 21 Mayıs 1923'te sona ermiştir. Lozan Barış Antlaşması imzalandıktan sonra 7 Ağustos 1923'te TBMM'nin ikinci dönemi başlamıştır. Lozan Barış Antlaşması ile belirlenen sınırların bir kısmında 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ve 3 Mart 1924'te Halifeliğin kaldırılmasıyla ulusal egemenliğin tesisi büyük ölçüde tamamlanmıştır. Bu tarihten itibaren yeni cumhuriyet rejiminin iç garantisi, Milli Mücadele'nin zaferini ve bunun sonucunda ortaya çıkan siyasi yapıyı tesis eden 1924 Anayasası, dış ilişkilerdeki garantisi ise Lozan Antlaşması'dır.

Lozan'da Batı ile bir anlaşma olmasına rağmen rejim, aynı zamanda Osmanlı feodal sisteminin çözülmesine ve burjuva devriminin sona ermesine doğru ilerlemektedir. 1924 Anayasası, Anayasa'nın istisnai durumlarda Anayasa'dan çıkarılıp olağan zamanlarda "kamu iradesinin egemenliğini" devralmasıyla oluşmaya başlayan, güçler dengesini amaçlayan bir anayasa değişikliğidir.(Soysal,1979:34-40).

1924 Anayasası, feodalizmin kalıntılarını bütünüyle ortadan kaldırarak devletin temel yapısını tanımlamış ve kurmuştur. Yeni rejimin, Milli Mücadele, ekonomik, siyasi ve idari alanlarda bütünleşmiş Cumhuriyet'in kuruluş aşamalarını tamamlamış olması önemlidir. Ekonomik ve sosyal eşitsizliğin aşılması, cumhuriyetçi ideolojinin ülke geneline yayılması ve reformların hayata geçirilmesi, yalnızca beceri ve kabiliyete sahip yerel yönetimlerin değil, ancak birlik ve beraberlik ile mümkün olması göz önünde bulundurulmuştur. Şeyh Sait ayaklanması ve Musul'un kaybedilmesi de bu eğilimi iç ve dış faktörler yönünden etkilemiştir. Şeyh Sait hareketi, yerel merkezi hükümetin gücünü ve tehlikesini göstermiş; Musul'un İngilizlerin elinde kalması Kürtlerin Türkiye'deki ağırlığını azaltmış ve yerel yönetimlerde de bu ağırlık dikkate alınmıştır (Perinçek,2010:286). Cumhuriyet hükümetinin yeni bir devlet sistemi oluşturmaya doğru ilerlerken bir güvenlik tabanına sahip olma arzusu, bir idari kontrol sisteminin oluşmasına yol açmış ve bu gelişme, ekonomi kontrolünü daha iyi yönetebilecek ulusal bir devlet yaratmıştır.(Kuruç,1988:50). Yerel iktidar odaklarının idare heyetlerinden uzaklaştırılması amacıyla idari bölünme, dönem şartlarında vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir.

Ekonomi ve yönetim odaklı bir karar alma ve kontrol sistemi, özel sektörün rızası olmadan yaratılmış bir şey değildir. Bu yıllarda konsolidasyon (merkezileşme) genel olarak makul kontrolü sağlayan bir kural olarak kabul edilmektedir. İktisat politikalarının amacı ne olursa olsun, devletin süreçleri ile aynı şekilde yürütülmektedir. Bu da "yeni ekonomi yönetiminin" varlığını sürdürebilecek bir siyasi-idari sistem yaratmıştır. 1921 Anayasası'nın yerinden yönetimini ortadan kaldıran 1924 Anayasası, kamu gücünün geleneksel yöneticilere devredilmesini engellemiş, böylece Cumhuriyet hükümetinin tasfiye etmeye çalıştığı bu faktörlerin etki derecesi azaltılmıştır. Cumhuriyet; idarî alanda şeyh, bey, ağadan oluşan hâkim gücü ortadan kaldırarak ayakta kalmayı başarmıştır. Bu amaçla da yeni yönetim devlet çıkarlarını korumak adına çeşitli adımlar atmıştır. Bu adımlardan biri Teşkilat-ı Mülkiye Yasası ile azaltılan illerin sayısıdır.

Cumhuriyetin onuncu yıl dönümünü kutlamak amacıyla 1933 yılında İçişleri Bakanlığı (Dâhiliye Vekâleti) tarafından hazırlanan ve 1923'ten bu yana yapılan faaliyetleri özetleyen raporda, "çoklu vilayet sisteminin" ülkeye bir faydası olmadığı belirtilmiştir. (İdare,1933: 267-278). Bazı illerin lağvedilmesi kararının genel ve mahalli gelirlerin ihtiyaçları karşılamaması nedeniyle alındığı, bazılarının ise niteliği, ekonomisi veya nüfusu nedeniyle il olarak kalmasının mümkün olmadığı dile getirilmiştir.

İl sayısının azaltılmasına yönelik reform tedbirleri, otuzların ilk yarısına kadar devam etmiştir. 1921'de Teşkilat-ı Mülkiye Yasası'nda yenilik yapılmasına yönelik hükümete yetki verilmesi yönünde bir tasarı öne sürülmüştür. İçişleri Komisyonu, tasarının köyler ve köylerin yönetimi kanununa ilişkin görüşmelerin tamamlanmasının ardından görüşülmesine karar vermiştir. Bu kararın ardından personel azaltma yoluyla harcamaları azaltacak önlemler alan İçişleri ve

Maliye Bakanlığı, (İcabat-ı İdare ve Teşkilatı Esası) il sayısının azaltılmasını önermiştir. Bu nedenle İçişleri Bakanlığı, "toplumun ihtiyaç duyduğu yönetim ilkesine" göre üç yüz bin nüfusa bir ili birbirine bağlayacak bir proje hazırlamış ve il sayısı kırk yedi olarak belirlenmiştir. 1 Mart 1923'te TBMM'nin dördüncü yıl oturumunun açılışında yaptığı konuşmada Mustafa Kemal, nüfus bölünmesinin henüz ülkenin ekonomik ve coğrafi duruma göre uyum içinde bulunmadığını dile getirmiştir. Ülkenin coğrafyası ve ekonomisi Mustafa Kemal'e göre askerî, malî ve hukukî açıdan göz önünde bulundurularak taksim edilmelidir.¹

Detaylı araştırmalara dayanarak vilayet sayısının azaltılmasına ilişkin kararların alınabilmesi amacıyla Dâhiliye Nezareti tarafından 1925'te *Tetkikatı Mülkiye Heyetleri* kurulmuştur. Dâhiliye Nezareti'nin onuncu yıl münasebetiyle hazırladığı raporda, Cumhuriyetin kuruluş yıl dönümü nedeniyle heyetin biri mülki idare amiri, diğeri de asker olmak üzere iki üyeden oluştuğu belirtilmiştir. Raporda, ekonomik ve bölgesel koşullar dikkate alınmaksızın il sınırlarının belirlenmesi nedeniyle il sayısının arttığı ancak bu sorunun, nüfusun gelirinin düşüklüğüyle birlikte bayındırlık işlerini yavaşlattığı belirtilmektedir. İlgili komiteler, "il gelirlerinin toplu bir şekilde kullanılmasını sağlamak, tefrikayı teşvik etmek ve bu sayede halkın yönetimini kolaylaştırmak" amacıyla kurulmuştur.

3 Mayıs 1925'te Bakanlar Kurulu toplantısında, denetim kurulları ve raporları esas alınarak inceleme yapacak ve tüm bu memurlara ödenecek günlük maaş ve yol masraflarını belirleyecek bir Merkez Komite atanmasına karar vermiştir. On beş bölgeye ayrılan ülkede altmış teftiş heyetinin incelemelerde bulunarak hazırladığı raporlar, İçişleri Bakanlığı, Bayındırlık, Sıhhiye, Müdafaa-i Milliye ve Erkânı Harbiye temsilcilerinden oluşan sekiz kişilik kurul tarafından değerlendirilmiş ve bazı illerin kaldırılmasına karar verilmiştir. (Alpay,1965:26-28-29). Sonuç olarak, 30 Mayıs 1926'da Teşkilat-ı Mülkiyet Kanunu çıkarıldığında on bir vilayet ilçeye (Üsküdar, Beyoğlu, Çatalca, Ardahan, Dersim, Ergani, Gelibolu, Genç, Kozan, Muş ve Siverek), altmış bucak kaldırılmış, yirmi yedi ilçe bucağa dönüştürülmüş, on sekiz ilçe yeniden kurulmuş ve on yedi ilçenin yerel bağlılığı değiştirilmiştir². Üsküdar, Beyoğlu, Çatalca, Ardahan, Dersim, Ergani, Gelibolu, Genç, Kozan, Muş ve Siverek ilçelere dönüştürülmüştür.

Kanunda öngörülen il ve ilçelerin kaldırılmasıyla sağlanacak tasarruf kapsamında İçişleri Bakanlığına yüz bucak kurma yetkisi verilmiştir. Tetkikatı Mülkiye Heyetleri, çalışmalarına başlamadan önce idari yapıda yetmiş dört il, üç yüz on beş ilçe ve altı yüz yetmiş üç bucak bulunmaktadır³. 1929'da Dâhiliye Vekâleti tarafından basılan haritada altmış üç il, üç yüz on yedi ilçe ve altı yüz kırk bucak olarak düzenlendiği görülmektedir. (Türkiye Cumhuriyeti İdari Taksimat Haritası:1929)⁴

Teşkilat-ı Mülkiye Yasası, tarihi sınırları ve kazanılmış hakları kısıtlamadığı gibi, ulusal toprakları da katı düzenlemelere tabi tutmamıştır⁵. Dönemin İçişleri Bakanı da bu tasarıya ilişkin yaptığı konuşmada, halkı rahatsız edecek, bir teşkilat ve yönetim oluşturmak istemediğini vurgulamıştır⁶.

9 Ocak 1926'da kabul edilen yedi yüz on dört sayılı kanunla yönetim kurullarına ilişkin önemli değişiklikler yapılmıştır. Buna göre, İl Genel Kanunu'nun (İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanunu) il ve ilçe meclislerini düzenleyen altmış iki ve altmış dördüncü maddeleri değiştirilmiştir⁷. Bu kanunun birinci maddesine göre ildeki idare heyeti, valiler, yardımcılar, saymanlar veya muhasebeciler, sekreterler, avukatlar, eğitim, bayındırlık, tarım ve ticaret veya sorumlu görevlilerden oluşacaktır. Yürütme heyetine vali veya vekili başkanlık edecek, ilçelerde ise

¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, Toplantı:4, Cilt:28, 1 Mart 1923.

² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, Toplantı:109, Cilt 25, 29.5.1926, Ek: 199.

³ 30 Mayıs 1926 tarih ve 404 sayılı Teşkilatı Mülkiye Kanunu.

⁴ BCA,490.01/507.2037.2, (29.04.1937).

⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, Toplantı:109, Cilt 25, 29.5.1926, s.605-615.

⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, Toplantı:109, Cilt 25, 29.5.1926, s. 611.

⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, Toplantı:38, Cilt 21, 9.1.1926, s.82-89.

kaymakamın başkanlığında mal müdürü, nüfus memuru, hükümet doktoru ve ziraat memurundan oluşan bir heyet görevlendirilecektir.

Türkiye Cumhuriyet'in ilk il idaresi kanunu 1929 yılında kabul edilmiştir⁸. Vilayet İdaresi Kanunu ile taşra yönetimini merkezi hale getirmiştir. Kanunun ilk maddesinde, 1924 Anayasası'nın doksan birinci maddesi uyarınca, taşra yerine merkezi yönetimin daha geniş bir şekli olan yetkilerin genişletilmesi ve görevler ayrılığı esaslarına göre yönetileceği belirtilmiştir. Bu yasa, il yerel yönetimini valiliğin idaresi ve kontrolü altına almış, merkezi hükümetin yerel yönetimleri amaçları doğrultusunda yönlendiren bir aracı haline getirilmiştir. Valiler, merkezi hükümetin önemli bir parçası olarak hareket etmeye ve yerel yönetimi kontrol etmeye başlamıştır. Valiler bu görevlerini iki şekilde yerine getirmişlerdir: Merkezi yönetimin il düzeyinde temsilcisi olarak ve ilde yerel yönetimin başı olarak. Bu durum merkezi hükümetin eyaletleri daha iyi kontrol etmesini sağlamıştır. Bu tarihten sonra da il genel yönetimi ile il özel yönetimi farklı mevzuata sahip olacak ve farklı düzenlemeler uygulanacaktır.

Mülki İdare Sistemi, Türkiye'de kapitalizmin gelişmesi ve ulus devletin kurulması ile Osmanlı İmparatorluğu'ndan farklı olduğu ve yeni bir örgütlenmeye duyulan ihtiyaç arka planda kalmıştır. Dolayısıyla vilayet sisteminin kökeni 1864 Vilayet Nizamnamesine dayanmakta olup, Osmanlı İdare Kanunu'nun Cumhuriyet Dönemi'ne geçtiği ifade edilmektedir. 1920'li ve 1930'lu yıllarda ortaya çıkan karar ve eylemlerde, Osmanlı vilayet sistemini ortadan kaldırmak için vilayet yönetim sistemi inşa edilmiş ve toprağa dayalı Cumhuriyetçi örgütlenme vücut bulmuştur. Milli Mücadele Dönemi'nde başlayan il idare sistemi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında şekillenmiştir. Cumhuriyet'in toprağı esas alan örgütlenme siyaseti, Osmanlı Dönemi'ne tepki olarak ortaya çıkmış ve daha Milli Mücadele sırasında il ölçekleri esas alınarak Osmanlı vilayetleri ortadan kaldırılmıştır. Yeni olan bu il bölümlerinde Osmanlı Dönemi sancaklarının sınırları korunsun da daha büyük vilayetler kendi aralarında bölünmüş ve vilayetlerin eski yetki alanları ayrılmış böylece eski güçler de bir nebze olsun kırılmıştır.

Mülki İdare Sistemi'ne göre il yönetimlerine dair idari bölümlenme, merkezi hükümetin ve yerel yönetimlerin topraklarının meşruiyetini genişletmek amacıyla düzenlenmiştir. Fakat bölümlenme sonucunda vilayetlerin sayısının artırılması ve 1921 Anayasası ile genel yetkilerin il yönetimine devredilmesiyle yerel iktidar güçlenmiştir. Devrimci kadrolar, ekonomik ve toplumsal eşitsizliğin aşılması, cumhuriyetçi ideolojinin ülkenin tamamına yayılması ve reformların hayata geçirilmesi gibi hedeflerin gerçekleştirilmesinin yerel yönetimlerce değil ancak merkeziyetçi bir yönetim ile sağlanacağını farkındadırlar. Bu sebeple il yönetimi üzerinde etkili olan yerel yönetimlerin gücünü elinden almak için Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren kontrol altına almak için 1921 Anayasası'nın adem-i merkeziyetçiliğini ortadan kaldıran 1924 Anayasası, halk iktidarının geleneksel yöneticilerin elinde kalmasını engellemiş ve bu faktörlerin etki alanlarını daraltmıştır. Bu süre zarfında hem il sayısı azaltılıp "maarif eminlikleri" ve "umumî müfettişlikler" gibi belirli bölgeleri içine alan örgütlenmeler hayata geçirilerek il idare sistemi, valilik kurumlarının denetimi ve yönetimi altına çekilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nde valilik makamı ilki 1929'da ikincisi 1949'da iki ayrı yasaya konu olmuştur. İl yönetim kanunları, illerin genel yönetimini ve kurumun en geniş biçimi olan taşra teşkilatını düzenlemiştir. Vilayetlerin mülki idare sistemleri kuruluş ve işleyişi 1913 tarihli İdare-i Hususiye-i Vilayet Kanunu hükümlerine göre belirlenmeye devam edilmiştir. Cumhuriyetin ilk çeyreğinin sonuna gelindiğinde özel idareler 1913 tarihli kanun ile kendilerine verilen görevler açısından gerileme ile yardımcı bir kuruluş kimliği kazanmışlardır. Böylece idari yetki, il düzeyindeki merkezi yönetimin taşra teşkilatına bırakılmış, il özel idaresi bu sistem tarafından kontrol ve denetim altına alınmıştır. TBMM'nin açıldığı 1920'lerde başlayan Cumhuriyet'in toprak yönetimi teşkilatı aslında Milli Mücadele Dönemi'nde oluşturulmuştur. Bu süreç de feodal yönetim sisteminin ortadan kaldırılmasıyla 1930'ların ilk yarısında son bulmuştur.

⁸ 24 Nisan 1929, Tarih ve 1184 sayılı Vilayet İdaresi Kanunu.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Güneydoğu vilayetleri ve Trabzon'daki az sayıdaki Ermeni ve Rumları kontrol altına almak, Sivas-Malatya sınırlarındaki etnik yapı ile Ordu bölgesindeki Pontuslular ile Rumların ayrılıkçı politikaları ile mücadele etmek ve doğuda Şeyh Sait İsyanının bastırılması gibi amaçlarla mülki idare sisteminin hayata geçirilmesi etkili olmuştur. 1935-1957 yılları arasındaki dönem, idari coğrafya alanında kural ve idari taksimler açısından yerleşik ilkelere dönüşen bir değişim dönemi olmuştur. 1958 ile 1980 yılları arasında yönetimde neredeyse hiçbir değişiklik olmamıştır.

Sonuç olarak Genel idari kurallarla ülke topraklarının yönetim düzenlemesi, 20 Ocak 1921'de kabul edilen seksen beş sayılı Anayasa (Teşkilatı Esasiye Kanunu) ile oluşturulmuştur. Devlet yapısını tanımlayan ve meclis hükümeti yönetim şeklinin yetkilerini hukuki bir biçimde tesis eden bu ilk anayasa, 20 Ocak 1921'de kabul edilen "Halkçılık İlkesine dayanmaktadır.(Tunçay,1967:90). Halkçılık Bildirisi olarak da bilinen otuz bir maddelik bu programın on sekizinci ve otuz birinci maddeleri toprak yönetimi konusunda mülki idare konusuna dairdir. Kamu yönetimi konusunu düzenleyen maddeler, Osmanlı'dan miras kalan idari bölümler "Coğrafi ve ekonomik şartlara göre Türkiye illere, iller ilçelere, ilçeler de kazalar ve nahiyelere ayrılır." maddesiyle değiştirilmiştir. Halkçılık İlkesi, özel bir komisyonda tartışıldıktan sonra 18 Kasım 1920'de anayasa taslağı olarak TBMM'ye sunulmuştur⁹. Bu idari bölümlenmelerle yönetsel bölümlenme dörtten üçe indirilmiştir¹⁰. Literatürde bu değişiklik, "Livaların Kaldırılması" ve "kaldırılan livaların il haline dönüştürülmesi" olarak tanımlanmaktadır. (Behlülgil,1992:166-167). Fakat feodal sistemi ortadan kaldırmaya çalışan TBMM, büyük ölçüde vilayet düzeninden vazgeçerek devleti Fransız idari bölümlenme planına göre örgütlemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun vilayetleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin vilayetlerinden çok daha geniş bir alanda örgütlenmiştir. Sonuç olarak 1921 Anayasası'ndaki vilayetler, Osmanlı İmparatorluğu'nun liva/sancaklarıyla aynı büyüklüktedir. 1921 yılında merkez ile bölge arasındaki ilişki esasına göre il esasına dayalı örgütlenme ile merkez-yerel arasındaki ilişki tekrar tanımlanmıştır.

1929'de kabul edilen yasa, yirmi yıl yürürlükte kalmış ve bu süre zarfında da on iki kez değiştirilmiştir. Valilerin yetkilerinin azaltıldığı yönündeki eleştiriler, yeni yasa çıkarılması yönündeki baskıyı artırınca il idare kanunlarının gelişiminin ikinci dönemini başlatan ve günümüze kadar yürürlükte kalan beş bin dört yüz kırk iki sayılı İl İdaresi Kanunu, 10 Haziran 1949 tarihinde kabul edilmiştir.

Elazığ Tarihi

Doğu Anadolu Bölgesi'nde, Yukarı Fırat Havzası bölümünde yer alan Elazığ, tarihi Harput şehrinin, yerleşime elverişli olmayışı, tabiat şartlarının zorluğu nedeniyle 1834 yılında Reşid Mehmet Paşa tarafından bugünkü yerinde kurulmuştur. Elazığ'ın tarihi yeni olmakla beraber bölgenin tarihi oldukça eskidir. Bu nedenle Elazığ tarihini onun menşei sayabileceğimiz Harput'un tarihi ile ele almamız gerekir.

Şehrin çekirdeğini oluşturan etrafı derin uçurumlarla çevrili Harput Kalesi'nin (İç kale) ilk defa milattan önce iki bin yılında yapıldığı tahmin edilmektedir. Sonraki dönemlerde kalenin eteklerinde yerleşme başlamış, daha sonra da meydana gelen şehrin etrafı tekrar surlarla çevrilmiştir.

Harput adının kaynağı tartışmalıdır. Amasyalı Strabon'un bahsettiği Sophene bölgesindeki *Karkathiokerta*'nın Harput olduğu, hatta isminin de buna dayandığı ileri sürülmüştür. Ayrıca dördüncü Yüzyılda İranlılar tarafından ele geçirildiğinde buradan *Ziata Castellum* şeklinde söz edildiği, bununda Arapçaya *Hısnızıyad* şeklinde geçtiği bilinmektedir. Çivi yazılı Asur tabletlerinde rastlanan *Karpata* ile buranın kastedildiği de düşünülmüştür. Bizans kaynaklarında *Kharpote* ve Frank tarihçilerin eserlerinde *Quartapiert* şeklinde geçmektedir. Evliya

⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, Cilt 1, 18.11.336/1920.

¹⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, Cilt 4-6-7, 20.1.1921.

Çelebi ise, Al-i Osman defterhanesinde “*Hasan Ziyad ülkesi*” diye yazılı olduğunu kaydeder. Osmanlı devrine ait diğer kaynaklarda ve belgelerde *Hartabird*, daha yaygın olarak da *Harput* veya *Harpurd* imlasıyla görülür. Ancak ondokuzuncu Yüzyıldan itibaren resmi yazışmalarda halk arasındaki *Harput* telaffuzu benimsenmiştir.

Harput ve yöresi, Anadolu’nun en eski yerleşme birimlerinden biridir. Yerleşme, tarih öncesi dönemlere kadar uzanır. Nitekim ilin Fırat ırmağının çizdiği büyük yay içinde, sulak ve verimli bir ova üzerinde bulunması, doğal kaya sığınakları, kara ve su hayvanlarının bolluğu nedeniyle yöre, Paleolitik (Yontma Taş Devri M.Ö. 10.000) Dönemden beri, yerleşme alanıdır. Yörede yapılan arkeolojik kazı ve yüzey araştırmalarda; Paleolitik dönemle ilgili olarak, Keban ilçesi yakınındaki Enerli, Acuzlu köyü Karapınar Mevkii, Ağın yöresinde Pağnik (Kaşpınar), Çıldırım Höyükleri ve Yeniyanan (Hastek) köyü yakınında Gedikler Mevkii’nde (Küllününini) taştan ve obsidyen’den yapılmış çeşitli kazıyıcılar ve aletler tespit edilmiştir. Ayrıca söz konusu araştırmalarda, Paleolitik Çağı izleyen kültürler hakkında da birçok bilgi elde edilmiştir. Nitekim Altınova bölgesinde Tepecikte ve Kovancılar ilçesi yakınlarında Çınaz Höyük gibi, tarihi yerleşim alanlarında, ilk yerleşik hayatın başladığı dönem olan, Neolitik (Cıralı Taş Devri M.Ö. 7.000) dönem kalıntılarına rastlanmıştır. Yine Altınova bölgesinde: Körtepe, Korucutepe, Tepecik, Tülintepe, Norşuntepe; Ağın yöresinde: Kalaycık, Han İbrahim Şah; Baskil yöresinde: Kamikli, Gemibaşı Maltepe, Habibuşağı, Üyücektepe, İmikuşağı, Şemsiyetepe gibi tarihi yerleşim alanlarda da Kalkolitik (Taş-Maden Devri M.Ö. 5.000) dönem ile ilgili yerleşmelerin bulunduğu tespit edilmiştir. M.Ö. 3.000 yılına tarihlenen ilk Tunç Çağı dönemi ile ilgili olarak, Altınova bölgesinde Norşuntepe, Tepecik ve Korucutepe höyüklerinde kültür katlarının varlığı ortaya çıkartılmıştır. İlk Tunç Çağı’nın en karakteristik seramiği “Karaz” adı verilen seramiktir. Bu seramiğin yayılışı bir kavimler hareketiyle ilgili olup, M.Ö. dördüncü ve üçüncü binde atlı savaş arabalarında kullanmakla meşhur olan, Hurriler’in bu bölgede yerleşmiş olabileceklerini akla getirmektedir. Ayrıca yörede M.Ö. 1700-1500 tarihleri arasında tarihlenen Asur Ticaret Kolonileri Dönemi ile ilgili buluntular Baskil yöresinde İmikuşağı kazı merkezinde ortaya çıkarılmıştır.

Elazığ ve yöresinin yazılı tarihine gelince, bunun Hitit tabletlerindeki bilgilerle aydınlatıldığı görülmektedir. M.Ö. 2000’lerde yörenin İşuva adıyla anıldığı belirlenmiştir. İşuva, M.Ö. 1375-1335 Birinci Şuppiluliuma Dönemi’nde Hitit egemenliği altına girmişti. Bu tarihi bilgilerin yanı sıra, Elazığ yöresinde yapılan arkeolojik kazı çalışmalarında, Hititlerin yöredeki egemenliği bir kez daha ispatlanmış, daha önceleri, Hitit ülkesi sınırının doğuda Fırat Irmağında son bulduğu tezi çürütülmüştür.

M.Ö. on ikinci ve yedinci yüzyıllar arasında yöreye, kökenleri Hurriler’e dayanan ve merkezi Van (Tuşpa) olan Urartu Devleti hâkim olmuştur. Yörede Urartu dönemi ile ilgili olarak, Harput Kalesi başta olmak üzere, Altınova’da Norşuntepe’de ortaya çıkarılan Urartu yerleşmesi, Palu Kalesi, Karakoçan (Bağın), ve İzoli (Kuşsarayı)’ndaki çivi yazılı kitabeler yöredeki Urartu hâkimiyetini açıkça ortaya koymuştur. M.Ö. yedinci yüzyılda Asur ve İskit akınları sonrasında Urartu devleti zayıflamış, Harput başta olmak üzere tüm yöre Med egemenliği altına girmiştir. Ama bu hâkimiyet uzun sürmemiş, M.Ö. altıncı yüzyılın sonunda Medler’de Pers hâkimiyeti altına girmiştir. M.Ö.334’de Pers İmparatorluğunun tarihe karışmasıyla, yöre Hellenistik Dönemi yaşamış olup, bu dönemde Harput’un Sofen Krallığı olarak adlandırıldığı görülmüştür.

M.Ö. 66 yılına kadar yöre Romalıların hâkimiyetinde kalmış, yöreye M.Ö. 53 yılında Partlar gelmişlerse de, 272-309 yıllarına kadar Roma hâkimiyeti devam etmiştir. 395’te Büyük Roma İmparatorluğunun ikiye bölünmesinden sonra Yöre Sasani ve Bizans mücadelelerine sahne olmuştur. 562 yılında yapılan barış ile Fırat ırmağı sınır kabul edilmiş, Fırat’ın batısı Bizans’ta, doğusu Harput ve çevresi Sasaniler’de kalmıştır. Bizanslıların Ziata Castellum, Arapların Hısn-ı Ziyad adı verdikleri Harput altıncı yüzyıla kadar Bizans ile Sasani egemenliği arasında sık sık el değiştirmişse de çoğunlukla Bizans egemenliğinin de kaldığı görülmüştür.

Hazreti Ömer Dönemi'nde (634-644) yöreye İslam ordularının önderliğini yapan Arap akınları başlamıştır. Önceleri Romalılar ile Partlar sonra da Bizanslılar ile Sasaniler arasındaki savaşlarda sınır durumunda olan Elazığ ve yöresi, yedinci yüzyılın ortalarından başlayarak, bu kez de Bizans ile Araplar arasındaki savaşlara sahne olmuştur. Araplar, Erzurum'dan Malatya'ya ve buradan da Tarsus'a kadar uzanan bir hat boyunca asker yerleştirerek, üsler meydana getirmişlerdir. Harput da bu dönemde söz konusu üslerden birisi olmuştur. İslam orduları bu üslere yerleşerek buralardan Bizans üzerine akınlar yapmışlardır. Yörede türbesi bulunan Ankuzu Babayı bu dönemin mücahitleri arasında göstermek mümkündür.

Harput'un Bizanslıların hâkimiyetine ikinci defa geçişi onuncu yüzyılda olmuştur. Bizans'ın İslam âlemine karşı giriştiği seferlerde Harput ve yöresi daima ilk hedefler arasında olmuştur. Nitekim bu dönemde, Bizanslılar Harput'u ele geçirmişler ve burada bir vilayet teşkilatı kurarak kaleleri tahkim etmişlerdir. Harput'ta Bizans hâkimiyeti aşağı yukarı on birinci yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir.

Büyük Selçuklu hâkimiyetinin Anadolu'ya kayması ile Harput'un Türk yurdu olmasında en önemli savaşın Malazgirt Meydan Muharebesi olduğuna şüphe yoktur. Nitekim Harput ve çevresi 26 Ağustos 1071 Malazgirt Muharebesinden sonra Türklerin eline geçmiş olup yörede Büyük Selçuklu Devletine bağlı olarak Çubuk beyin idaresinde, Çubukoğulları Beyliği kurulmuştur. (1085). Harput'un Türkler tarafından alınmasına kadar sadece müstahkem bir kale hüviyetinde kalan bu yer Türklerle beraber büyüyen bir şehir haline gelmiştir.

Çubukoğulları Beyliğinin ömrü uzun sürmemiş 1110 yılında Artuklu Belek B. Behram Harput ve yöresini ele geçirerek Artukoğulları dönemini başlatmıştır. Belek Gazi, Haçlı seferlerine karşı büyük mücadeleler vermiştir. Belek Gazinin 1124 yılında ölümünden sonra Harput, Hısnıkeyfa Artuklu hükümdarı Davud'un eline geçmiştir. Bir müddet sonra Davud'un kardeşi İmadeddin Ebu Bekir tarafından Harput'ta Harput Artukluları diye bilinen bağımsız bir beylik kurulmuştur. Ondan sonra gelen Hızır ve Nureddin Artuk Bey, Eyyubilere tabi olmuşlardır. Artuklu hâkimiyeti 1234 yılına kadar sürmüştür. Artuklu hükümdarlarından, Fahreddin Karaaslan'ın Harput tarihinde unutulmaz yeri ve eserleri vardır. Nitekim Fahreddin Karaaslan 1148-1174 yılları arasında Harput'ta hüküm sürmüş ve burada bulunan ulu camiye yaptırmıştır.

Geçici bir süre Harezmi sultanı tarafından zapt edilen Harput, 1230 yılında Moğolların eline geçmiştir. 1234 yılında Artuk hanedanına, birinci Alaaddin Keykubad tarafından son verilmiş, 1234 yılından itibaren Türkiye Selçuklu Devleti'nin hâkimiyeti altına girmiştir. Türkiye Selçukluları devrinde Harput, bir subaşı tarafından idare edilmiş, bu devirde "Arap Baba" Türbe ve Mescidi hariç önemli bir eser günümüze kadar gelmemiştir. Köseadağ savaşından bir süre sonra da İlhanlılar tarafından zapt edilmiştir.

On dördüncü yüzyıl ortalarında bir süre Harput, Eratnalılar ile Dulkadiroğulları arasında mücadele konusu olmuştur. 1366 yılında Dulkadirli Halil Bey tarafından şehir ele geçirilmiştir. Dulkadirli, Kadı Burhaneddin, Karakoyunlu ve Akkoyunlu Devletleri arasında sık sık el değiştirdikten sonra şehir, 1465 yılında Akkoyunlu Uzun Hasan tarafından zapt edilmiş ve kırk yıl kadar Akkoyunlular'ın idaresinde kalmıştır. Bu dönemden günümüze kadar gelen en önemli eser olarak Sare Hatun camiidir.

1507 yılında Safevilerin eline geçen Harput, 1515 yılında Çaldıran zaferinden sonra Osmanlı hâkimiyetine girdi (1516). Arkasından şehir, aynı adla kurularak Diyarbakır eyaletine bağlanan sancak merkezi ve sancağın ilk tahriri 1518 Eylül'ünde tamamlandı. Bu tahrirde göre Harput on üç mahalleden meydana geliyordu ve bunların dokuzunda Müslüman, dördünde gayri Müslim halk oturuyordu. 1523'te Müslümanların mahalle sayısı on dörde çıkarken gayri Müslimlerin değişmedi. 1566'da biri hariç 1523'teki mahalleler aynı kaldı. Şehrin girişinden başlayarak kalenin önüne kadar inen caddenin iki yanında yer alan Müslüman mahallelerinden en kalabalık olanları 1523-

1566 tahrirlerine göre Molla Seyyid Ahmed, Cami-i Kebir, Arslaniye Mescidi ve Müderris Mescidi idi.

Nispeten yoğun bir yerleşmenin görüldüğü gayri Müslim mahallelerinin en kalabalıkları ise şehrin Elazığ'a bakan batı tarafındaki Gürcü Bey ile doğu yamaçlarındaki Norsis mahalleleriydi. Şehrin 1518'de, altı bin olan nüfusu giderek artmış ve bu rakam 1523'te sekiz bin üç yüzü, 1566'da on üç bin dört yüzü geçmişti. 1516-1566 yıllarında toplam nüfusun %54-62'sini Müslümanlar, %38-46'sını gayri Müslimler teşkil etmekteydi. Harput'un nüfusu on yedinci yüzyıla kadar sürekli arttığı görüldü. Bu sırada Celali isyanları sırasında tahribata uğraması, mesela 1605'te Taval Mehmed'in kendisini burada kuşatan Karakaş Ahmed Paşanın kuvvetlerine karşı koruyabilmek için bir kısım evleri yıktırıp taş ve kerestelerini harap haldeki surların tamirinde kullanması ve ağırlaşan vergiler gibi sebepler yüzünden nüfus, azalmaya başladı. On yedinci yüzyılın başlarında buraya uğrayan Polonyalı Simeon şehirde sadece yüz hane kadar Ermeni olduğunu kaydeder. Yine bu yüzyılın ortalarına ait bir avarız tahrir defterine göre şehirde nüfusun beş bin dolayına düştüğü anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi ise hisar içinde bin kadar toprak örtülü ev ile eski bir caminin bulunduğunu ve dış surların harap durumda olduğunu belirtmektedir. On dokuzuncu yüzyılda şehrin önemi biraz daha arttı ve nüfusu fazlaladı; burayı ziyaret eden batılı seyyahlar yüzyılın ikinci yarısında nüfusun yirmi beş bini aştığını belirtirler. Beşinci Cuinet, on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Harput'ta on iki bin altı yüz Müslüman, dört bin sekiz yüz elli Gregoryen, bin sekiz yüz Protestan, iki yüz elli iki Katolik ve dört yüz elli üç Ortodoks'un yaşadığını, Şemseddin Sami ise iki bin altı yüz ev, sekiz yüz kırk üç dükkân, on cami, on medrese, sekiz kütüphane, sekiz kilise, on iki han ve doksan hamamın olduğunu kaydeder.

Osmanlı hâkimiyeti döneminde Harput, Basra ve Bağdat'tan Diyarbekir'e gelip Malatya ve Sivas istikametinde devam eden ticaret yolunun üzerinde bulunuyordu. Bu yol aynı zamanda askeri amaçlarla da kullanılıyor, ayrıca bir yol da Bingöl ve Muş üzerinden Van'a ulaşıyordu. Bu kervan yolları Harput için önemli gelir kaynağı durumundaydı. On altıncı ve on yedinci yüzyıllarda gelip geçen ticaret mallarından alınan vergiler mühim bir meblağ teşkil ediyordu. Harput aynı zamanda çevresinin sanayi merkezi durumunda idi. Dericilik, demircilik ve bakırcılık çok gelişmişti. Sadece çeşitli kumaşların renklendirilip desen verildiği boyahanelerin geliri 1518'de kırk dört bin, 1523'te altmışaltı bin, 1566'da yüz yirmi iki bin akçe idi. On yedinci yüzyıl ortalarında Evliya Çelebi Harput'ta altı yüzden fazla dükkân bulunduğunu kaydetmektedir.

Yerleşmeye elverişli olmayışı, tabiat şartlarının zorluğu, iaşe teminindeki güçlük Harput'un daha fazla gelişmesini önlemiştir. 1834'de doğu eyaletlerini ıslah etmek üzere görevlendirilen Reşid Mehmed Paşa Ovada yer alan Agavat Mezrası'nı merkez haline getirince, daha sonra teşkil edilen Mamûretülaziz (Elazığ) vilayetinin merkezi, Harput'tan buraya taşınmış aynı yıl hastane, kışla ve cephane binaları yapılmış vilayet merkezi, Harput'tan buraya nakledilmiştir. Bu nakilde, Harput'un stratejik açıdan önemini kaybetmesi önemli rol oynamıştır.

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında ve yirminci yüzyılın başlarında Ermeniler arasında Protestanlığı yaymaya çalışan Amerikan Misyonerleri buraya yerleşmişler ve 1876'da bir de kolej açmışlardır. Birinci Dünya Savaşı sırasında şehrin Ermeni nüfusu başka yerlere nakledilirken Müslümanların birçoğu aşağıdaki Mamûretülaziz'e göçmüş, böylece Harput bir harabe şehir haline dönüşmüştür.

Sultan Abdulaziz'in tahta çıkışının beşinci yılında Hacı Ahmed İzzet Paşa devrinde buraya tayin edilen, Vali İsmail Paşa'nın teklifi ile 1867 yılında "Mamûretülaziz" adı verilmiştir. Fakat telaffuzu güç olduğundan halk arasında kısaca "Elaziz" olarak söylenegelmiştir.

Yeni Kurulan şehir önceleri eyalet ve bilahare vilayet merkezi olmuş, bir ara Diyarbakır vilayetine bağlı bir sancak haline gelmiştir. 1875'te müstakil mutasarrıflık, 1879'da da tekrar vilayet olmuştur. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında Malatya ve Dersim Sancakları da buraya bağlanmış, 1921'de bu iki sancak Elazığ'dan ayrılmıştır. Atatürk'ün 1937 yılında şehre teşrifleri

sırasında “azık” ili anlamına gelen “Elazığ” adı verilmiştir.(<https://elazig.ktb.gov.tr/TR-58519/elazig-tarihi.html>)

Elazığ, Türkiye'nin doğu kesimlerinde önemli bir şehirdir ve tarih boyunca çeşitli yönetim yapılarıyla yönetilmiştir. 1923-1950 yılları arasında Elazığ valileri, şehrin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısını etkileyen önemli figürlerdir. Bu dönemde görev yapmış olan valilerin isimleri, kamu hizmetindeki kariyerleri ve görev yaptıkları yerler, şehrin tarihine ve yönetimine dair önemli bilgiler sunmaktadır. 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, Elazığ'ın valilik makamında görev yapmış olan isimler arasında Tevfik Sırrı Gür, Nizamettin Ataker gibi önemli şahsiyetler bulunmaktadır. Bu dönemde valilik makamında bulunan yöneticiler, şehrin ekonomik ve sosyal gelişimine katkı sağlayan politikaları hayata geçirmişlerdir. Özellikle ekonomik alanda yapılan çalışmalar, Elazığ'ın tarım, sanayi ve ticaret potansiyelini artırmıştır. Tarım alanında yapılan destekler, çiftçilerin verimliliğini artırarak bölgenin tarımsal üretimini yükseltmiştir. Sanayi alanında yapılan yatırımlar ise şehrin sanayi altyapısını güçlendirmiş ve istihdamı artırmıştır. Valilerin görev süreleri boyunca sağlık, eğitim, imar ve altyapı gibi temel hizmetlerde de önemli adımlar atılmıştır. Sağlık alanında yapılan yatırımlar, şehirdeki sağlık hizmetlerinin kalitesini yükselterek halkın yaşam kalitesini artırmıştır. Eğitim alanında yapılan çalışmalar ise genç nüfusun eğitim seviyesini yükselterek bölgenin geleceğine olumlu katkılar sağlamıştır. Altyapı-imar çalışmaları ise şehrin modern bir yapıya kavuşmasına olanak tanımış ve şehirde yaşam standartlarının yükselmesine öncülük etmiştir. Valilerin dönemleri aynı zamanda sosyal ve kültürel alanda da önemli gelişmelere sahne olmuştur. Şehirde yapılan kültürel etkinlikler, sanatsal ve kültürel alanlarda şehrin tanıtımına katkı sağlamıştır. Ayrıca, sosyal hizmetlerde yapılan iyileştirmeler de halkın refahını artırmış ve toplumsal uyumu güçlendirmiştir. Ekonomik, sosyal, kültürel ve imar alanlarında yapılan çalışmalar, şehrin dönemindeki dinamik yapısına katkı sağlamış ve bölgenin geleceğine olumlu etkiler bırakmıştır.

Elazığ'ın valileri aynı zamanda bölgesel güvenlik ve istikrarın sağlanmasında da önemli rol oynamışlardır. Özellikle dönemin siyasi ve sosyal zorluklarıyla başa çıkma yetenekleri, şehirdeki huzur ve güven ortamının korunmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca, valilerin dönemleri boyunca şehirde gerçekleşen sosyal ve siyasi olaylara verdikleri tepkiler, yönetim tarzlarını ve liderlik yeteneklerini ortaya koymuştur. Valilerin görev süreleri boyunca bölgeye yapılan yatırımların ve hizmetlerin etkin bir şekilde koordine edilmesi, şehrin daha sağlam bir altyapıya sahip olmasını sağlamıştır. Bu dönemde yapılan imar çalışmaları, şehrin modern bir görünüme kavuşmasını sağlamış ve yaşam kalitesini artırmıştır. Ayrıca, valilerin yönetimindeki gelişmeler, Elazığ'ın bölgesel bir merkez olarak konumunu güçlendirmiştir. Valilerin dönemleri ayrıca şehrin kültürel ve tarihi mirasının korunması ve tanıtılması açısından da önemlidir. Kültürel etkinliklerin ve tarihi alanların korunması, şehrin kültürel zenginliğini ve tarihî önemini vurgulamıştır. Bu çalışmalar, Elazığ'ın kültürel ve tarihi dokusunu gelecek nesillere aktarma konusundaki önemini ortaya koymuştur.

Bu çalışma, bu bağlamda 1923-1950 yılları arasında Elazığ valiliği görevini üstlenmiş olan isimleri, kamu hizmetindeki kariyerlerini ve görev yaptıkları yerleri detaylı bir şekilde ele alarak, bu verilerin literatüre sağlayacağı katkıyı hedeflemektedir. Bu bağlamda, söz konusu valilerin hayatları ve görev süreçleri incelenerek, bölgenin idari yapısı ve tarihsel gelişimine dair bir değerlendirme sunulması amaçlanmaktadır.

2.ELAZIĞ'DA GÖREV YAPAN VALİLER

2.1. Tek Partili Dönem (1923-1945)

1925 yılında tek partili siyaset dönemi başlamıştır. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın (SCF) 1930'lu yıllarda başlattığı çok partilileşme girişimleri de başarısızlıkla sonuçlanmıştır SCF'nin kapatılmasının ardından CHP hükümeti muhalefet partisini kapatma planını sürdürmüş ancak çoğulculuğa benzer bir siyasal model uygulamasına da yer vermiştir. Zaman içerisinde sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve kültürel-politik koşullara ve ülkelerin kalkınmasına bağlı olarak çeşitli parti sistemleri ortaya çıkmıştır. Tek partiden başka partinin iktidarda olmadığı bu sistemde ülkenin liderliğinin tek partinin elinde olduğu bir sistemdir.

Türkiye'de 1946 yılına kadar süren sistem, yukarıda da belirtildiği üzere, rekabete ve iktidar mücadelesine izin verilmeyen tek partili bir sistemdir. Tek partili sistemin ortak özelliklerinden biri de teorinin ön planda tutulmamasıdır. Tek partili sistemde pratik her zaman teoriden önce gelmektedir. Aslında bilindiği gibi CHP'nin büyük devrimlerin bittiği 1931'deki üçüncü kurultayına kadar bir parti programı bile yoktur. Türkiye örneğinde CHP'nin tek parti iktidarı hükümet teorisi/doktrini olmaksızın uygulanmıştır. (Duverger,1993:336). Tek partili sistemin ortak noktası kitlelere duyulan güvensizlik ve elit sınıfın üstünlüğüdür ve amaçları kendi kontrolleri altındaki toplumu değiştirmektir. Vesayetçi tarz yönetim, tek parti hükümetlerinin ayırt edici bir özelliğidir.

Bir partinin var olduğu veya bir siyasal sistem içinde faaliyet gösterdiği siyasal sistem, tek partili siyasal sistem olarak tanımlanmaktadır. 1923-1945 yılları arası, Türk siyasi hayatındaki tek partili siyasi sistemin örneği olarak kabul edilmektedir. Ocak 1946'da Demokrat Parti'nin kurulmasıyla bu dönemin sona erdiğini söyleyebiliriz ki bu da tek partili siyasal sistemin işlediği ve yeni Türk devletinin temellerinin atıldığı dönem olması açısından da önemlidir. Bu dönem Türk siyasi hayatında tarihi ve tartışmalı bir döneme işaret etmekte ve bu dönemin en önemli tartışma noktası, siyasal iktidar aracılığıyla ifade edilen toplum ve siyaset anlayışıdır. 1923-1945 yılları arasındaki siyasi olaylar bağlamında Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda birçok devrim gerçekleştirilmiş, toplumu ve siyaseti anlamak açısından önemli olarak görebileceğimiz o döneme damgasını vurmuştur. Uygulanan programın temel özellikleri; tek partili yönetin anlayışına dayanan sistem tercihi bir yönetim şeklidir. O zamanda; tek partili sistemin gücü, mevcut ılımlı otoriter hükümetin siyaseti ve araştırmalara öncülük edecek bir ulus devlet yaratmanın ön koşulu olarak atılan adımlardır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve 1930 Serbest Cumhuriyet Fırkası kısa olan ve etkin olmayan çok partili geçiş denemeleri dışında, tek partili yönetim şekli Türkiye'de hâkim olmuştur. Bu parti sistemi otoriter ve pragmatik sistemlere ayrılmıştır. Atatürk dönemi CHP'si pragmatik tiptedir, yani güçlü ideolojik etkiden ziyade pratik siyasi eyleme dayalı bir partidir. Bu bağlamda Türkiye'deki tek parti sistemi, kapitalizmin gelişmesinde bir geçiş aşaması olarak değerlendirilmekte ve aynı zamanda çoğulcu siyasetin gerekli biçimini de oluşturmaktadır. Türkiye'de tek parti dönemi, toplumsal yapının ulusal süreci de içeren önemli bir evresidir, siyaset ve demokrasi de bu sürecin tamamlayıcısıdır. Bu süreçte izlenen politikanın temeli "Batılılaşma" ve "Türk milletinin inşası" düşüncesidir. Bu bağlamda Türkiye'deki tek parti dönemini ulus-devlet yaratmanın, modern, ekonominin, siyasetin ve demokrasinin gelişmesinin bir yolu olarak tanımlanabilir.

2.2. Tek Partili Dönemde Valilerin Görevleri

Merkezi hükümet ya da hükümdar tarafından otoriteyi güçlendirmek ve toprak yönetimini kontrol ve denetim altında bulundurmak amacıyla başkent dışındaki büyük yerleşim bölgelerini yönetmek için görev verilen kişilere vali, bu yerleşim yerlerine de vilayet denilmiştir. Mülki idare sistemi denilince vilayetlerin yönetiminden sorumlu valiler, her zaman kamu politikalarının en önemli faktörlerinin başında gelmektedir. Valilik kurumu, Osmanlı'daki teşkilat yapılanmasından

günümüze kadar büyük bir değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde yerel yönetimlere ve âdem-i merkeziyete çok önem veren ilk anayasa Teşkilat-i Esasiye ile valilere anayasal nitelik kazandırılmış ve bu kurum önce 1929'da Vilayet İdaresi Kanunu, sonra da 1949'da çıkarılan İl İdaresi Kanunu ile günümüze kadar gelmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nin ilk anayasası olan Teşkilatı Esasiye Kanunu, iktisadî ve coğrafi özellikleri göz önünde bulundurarak onuncu maddeye göre ülkeyi vilayetlere, vilayetleri kazalara, kazaları da nahiyelere bölmüştür. Bu dönem, Cumhuriyet tarihinde adem-i merkeziyetçi dönem olarak bilinir. Yirmi üç maddeden oluşan 1921 Anayasası, adem-i merkeziyete ve yerel yönetimlere önem vermektedir. Bu anayasanın on dört maddesi yerel yönetimlere ve taşra teşkilatına ayrılmıştır.(Gözler,2007:33). Bu şekilde valilik kurumunun görev ve yetkileri ile statüsü anayasal bir nitelik kazanmıştır. (Boztepe,2015:335-359). On dördüncü Maddede valilerin Büyük Millet Meclisi'nin vekili ve temsilcisi olduğu belirtilmiştir. Bu madde ile mahalli ve genel işlerin çatıştığı durumlarda valilere müdahale hakkı tanınmıştır. Valilere tanınan bu hak doğrultusunda valiler, kazalar üzerine denetim yetkisi elde etmiş ancak valilerin nahiyeler ve mahalli idareler üzerindeki denetimleri kaldırılmıştır. Valilerin nahiyeler ve mahalli idareler üzerindeki denetimleri "gözetmen" olarak kalmıştır.(Mahmutoglu, 2011:147).

1921 Anayasası'ndan sonra 1924 Anayasası yürürlüğe girmiştir. 1924 Anayasası'na göre yine iktisadi ve coğrafi özelliklere göre Türkiye, "il, ilçe, bucak, kasaba ve köyler" e ayrılmıştır. Tüzel bir kişiliğe sahip olan illerin ise "görev ayrımı ve yetki genişliğine dayalı olarak yönetilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Daha sonrada 1929'da iller ile ilgili Vilayet İdaresi Kanunu çıkarılmıştır. 5 Mayıs 1929'da Vilayet İdaresi Kanunu, Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu Kanun'a göre valilerle ilgili görevler ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Üçüncü madde, valiyi bağlı olduğu ilin genel mercii ve reisi olarak tanımlamıştır. Dokuzuncu maddede valilerin başta İçişleri Bakanlığının önerisi ve Bakanlar Kurulu kararıyla atanacağı belirtilmiştir. On yedinci maddede valiler, atandığı illerde siyasi ve idari bakımdan devletin ve bakanlıkların uygulama makamı ve idareden sorumlu olarak kılınmıştır. Yapılan düzenlemelerle valiler kendilerine verilen görevleri ve bakanlıkların talimatlarını hem yerine getirecek hem de bu görev ve talimatların yürütülmesini sağlayacaklardır.

İldeki asayiş ve huzurun sağlanmasında ilde görevli polis ve jandarma kuvvetleri de valiliğin emri altına verilmiş ve valiler birinci derecede sorumlu kılınarak olağanüstü hallerde adı geçen kuvvetlerin valiliğin emir ve talimatlarını yerine getirmesi gerektiği belirtilmiştir. Vilayet İdaresi Kanunu'na göre illerdeki valilerin görevleri şu başlıklarda toplamak mümkündür:

- İldeki müdürlüklere amirlik yapmak,
- Müdürlükleri denetlemek,
- Hükümet tarafından konulan yasaları il genelinde ilan ve tatbik etmek,
- İlin asayiş ve huzurunu sağlamak,
- İlin kalkınmasını sağlamak,
- Bayındırlık faaliyetlerini yapmak,
- İlin genel sağlığını korumak,
- İldeki afet vb. olağandışı durumlar için tedbir almak,
- Belediye Kanunu'na göre belediyeleri denetleyebilmek,

- Hapishaneleri teftiş etmek,
- Eğitim düzeyinin geliştirilmesini sağlamak,
- Orman yangınları konusunda gerekli önlemleri almak.

Kamu politikası açısından değerlendirildiğinde valililere verilen bu görevler il yönetiminde tüm aşamaları kapsamaktadır.

Bu konularda çıkarılan kanun ve yasalar hukuki kategoride yer aldığından vali, il yasama organları tarafından onaylanan kanunların yayımlanması ve Merkezi Kanun'un onaylanması kapsamında bakanlık direktiflerinin yetkili makamlara iletilmesinden sorumludur. Uygulanma aşamasına göre, valinin bu aşamadaki görevinin devletin temsilcisi ve her bakanlığın siyaset ve idare başkanı olduğu söylenebilir. Öte yandan vali, ilde uygulanan politikaları hâlâ kontrol etmektedir ve kamu politikasının son aşaması olan değerlendirme aşaması açısından bakıldığında, valinin gözetim sorumlulukları bu aşamadır.¹¹

1426 sayılı İl İdaresi Kanunu yürürlükten kaldırılıncaya kadar birkaç kez değiştirilmiştir. İlk değişiklik 1931 yılında bin sekiz yüz elli bir kanunu ile gerçekleşmiştir. Değişiklik, vilayet dairesi ve valinin idari yetkileriyle ilgilidir. Bu tarihten sonra valiler kaymakamlara ve şube müdürlerine uyarı ve tavsiyelerde bulunabilecektir. Kanundaki en önemli değişiklik, yetkililere denetim görevi vermesi ve yetkililerin valinin talep etmesi halinde bilgi verme görevi vermesidir ki bu da bu bağlamda revize edilebilir. Ayrıca valinin kamuya ait askeri konularla (şikâyetler ve dilekçeler) ilgileneneği de düzenlenmiştir.¹²

2.3. Tek Partili Dönemde Elazığ Valileri (1923-1945)

2.3.1. Serfiçeli Mehmet Hilmi Bey (Uluç) (1872- 1947)

Mehmet Hilmi Bey 1872 yılında Manastır vilayetinin Serfiçe sancağında dünyaya gelmiştir. Babası Serfiçe sancağı Bidayet Mahkemesi azasından İbrahim Bey'dir. Orta öğrenimini Serfiçe Rüştüyesinde, lise öğrenimini mülkiyenin idadi kısmında, yükseköğrenimini ise mülkiyenin yüksek kısmında Karibül-âlâ derecesiyle Ağustos 1893 tarihinde tamamlamıştır. Enveriye Hanım ile evlidir. Fransızca ve Rumca bildiği sicilinde kayıtlıdır. 9 Ağustos 1931 tarihinde emekli olmuştur.¹³ Mehmet Hilmi Bey 1947 yılında İstanbul Aksaray'da vefat etmiştir. Rüştü, İhsan, Suat, Esad isimlerinde üç oğlu, Semiha isminde de bir kızı vardır. (Karataş, 2020:99).

¹¹ Resmî Gazete, 5 Mayıs 1929, Sayı:1184.

¹² Resmî Gazete, 1931.

¹³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.859-1.

Foto 1. Sefiçeli Mehmet Hilmi Bey(Uluç)

2.3.1.1. Memuriyet Hayatı

Mehmet Hilmi Bey 9 Ağustos 1894 tarihinde dokuz yüz kuruş maaşla Yanya İdadisi Hendese (Geometri), Cebir (Matematik), Kavanin (Hukuk) Muallimliğine tayin edilerek devlet hizmetine girmiştir. 3 Kasım 1895 tarihinde sekiz yüz kuruş maaşla İşkodra vilayeti Evrak Müdürlüğüne tayin edilmiştir. 13 Kasım 1895 tarihinde göreve ve aynı zamanda kaymakamlık stajına başlamıştır. Stajını bitirip üçüncü sınıf kaymakam olarak 31 Temmuz 1896 tarihinde bin iki yüz elli kuruş maaşla Saruhan (Manisa) Sancağı Soma kazası kaymakamlığına atanmıştır. 13 Mart 1897 tarihinde maaşı bin yüz yirmi kuruşa düşürülmüş, 26 Ekim 1897 tarihine kadar bu görevini sürdürmüştür. 1 Kasım 1897 tarihinde bin yüz yirmi beş kuruş maaşla İzmir Sancağı Foçateyn (Foça) kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 16 Temmuz 1901 tarihine kadar bu görevini sürdürmüştür. 16 Temmuz 1901 tarihinde almakta olduğu maaşla İzmir Sancağı Karaburun kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 26 Temmuz 1901 tarihinde göreve başlamış, 21 Temmuz 1902 tarihine kadar bu görevini sürdürmüştür. 21 Temmuz 1902 tarihinde iki bin iki yüz elli kuruş maaşla Bayezid Sancağı, Ağrı'nın eski adı olan Karakilise (Karaköse) kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 29 Eylül 1902 tarihinde göreve başlamış, 10 Ağustos 1904 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.¹⁴ Mehmet Hilmi Bey Karakilise Kaymakamı iken yaptığı hizmetler sebebiyle takdir edilmiştir.¹⁵

10 Ocak 1905 tarihinde bin beş yüz yetmiş beş kuruş maaşla Preveze Sancağı Margılıç kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 8 Şubat 1905 tarihinde göreve başlamış, 4 Eylül 1907 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 5 Ekim 1907 tarihinde almakta olduğu maaşla Ergiri Sancağı Delvine kazası kaymakamlığına atanmıştır. 22 Aralık 1907 tarihinde göreve başlamış, 22 Haziran 1908 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 6 Temmuz 1908 tarihinde yine almakta olduğu maaşla son kaymakamlık görevi olan Yanya Sancağı Leskovik kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 25 Temmuz 1908 tarihinde göreve başlamış, 29 Eylül 1908 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.¹⁶

Mehmet Hilmi Bey 8 Eylül 1909 tarihinde dört bin kuruş maaşla ilk mutasarrıflık görevi olan Menteşe Sancağı Mutasarrıflığına tayin edilmiştir. 14 Eylül 1909 tarihinde göreve başlamış, 19 Aralık 1910 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 19 Ekim 1910 tarihinde beş bin kuruş maaşla Preveze Sancağı Mutasarrıflığına tayin edilmiştir. 8 Kasım 1910 tarihinde göreve başlamış, 20 Temmuz 1911 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 20 Temmuz 1911 Tarihinde beş bin kuruş maaşla Ergiri Sancağı Mutasarrıflığına tayin edilmiştir. 18 Haziran 1912 tarihine kadar görevini

¹⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.859-2.

¹⁵ BOA, Dâhiliye Mektubi Kalemî, 762/33.(17.06.1321).

¹⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.859-3.

sürdürmüştür. 18 Haziran 1912 tarihinde beş bin kuruş maaşla Maraş Sancağı Mutasarrıflığına tayin edilen Mehmet Hilmi Bey 17 Temmuz 1912 tarihinde göreve başlamıştır. 8 Şubat 1913 tarihinde Halep vali vekilliğine atanmıştır. 10 Haziran 1914 tarihine kadar resmi olarak Maraş Mutasarrıflığı görevini sürdürmüş ve Halep'ten izinsiz olarak ayrıldığı için azledilmiştir. 6 Ağustos 1914 tarihinde beş bin kuruş maaşla Muş Sancağı Mutasarrıflığına tayin edilmiş, 8 Eylül 1914 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Almakta olduğu maaşla 8 Eylül 1914 tarihinde Gümüşhane Sancağı Mutasarrıflığına tayin edilmiştir. 8 Şubat 1915 tarihine kadar bu görevini sürdürmüştür. Dört bin kuruş maaşla 8 Şubat 1915 tarihinde Siirt Sancağı Mutasarrıflığına tayin edilmiştir. 14 Mart 1915 tarihinde de göreve başlamıştır.¹⁷ Mehmet Hilmi Bey 13 Eylül 1915 tarihinde Genç Mutasarrıfı Âsaf Bey ile becayiş (yer değiştirme) yapmıştır.¹⁸ Genç Sancağı mutasarrıflığına beş bin kuruş maaşla 25 Eylül 1915 tarihinde başlamıştır. 17 Ağustos 1916 tarihli belgede Genç Sancağı Mutasarrıfıyken Ruslarla yapılan Buğuş Muharebesi'nde ordunun fikir ve maksadına aykırı olarak Genç Köprüsünü tahrip ettirerek Genç'in Düşman İstilasına maruz kalmasına neden olduğu için Mamûretülaziz Divan-ı Harbi Örfisine çıkarılmıştır.¹⁹ 18 Ocak 1917 tarihli Dâhiliye Nezareti Memurin Kalemi Müdüriyetinden Bitlis Vilayetine çekilen bir telgrafta Genç Mutasarrıfı Mehmet Hilmi Bey'in istifasının kabul edildiği ve jandarma kumandanının beşte bir maaşla vekâlet edeceği şeklinde ki telgraftan anlaşıldığı üzere Mehmet Hilmi Bey Mamûretülaziz harp divanından sonuç çıkmadan istifa etmiştir.²⁰ Mart 1917 tarihli Memurin ve Sicil-i Ahval Müdüriyetinden Suriye Vilayetine çekilen başka bir telgrafta ise eski Genç Mutasarrıfı Mehmet Hilmi Beyin Şam'a tayininin münasip görüldüğü ve bu konuda Suriye valisinin görüşü sorulmuştur.²¹ Mehmet Hilmi Beyin Şam'a tayini düşünülmüşse de gerçekleşmemiştir.

2.3.1.2. Menteşe Sancağı Mutasarrıflığı

Mehmet Hilmi Bey 18 Mart 1917 tarihinde beş bin kuruş maaşla ikinci kez Menteşe Sancağı Mutasarrıflığına tayin edilmiş, 9 Nisan 1917 tarihinde de göreve başlamıştır. 1 Eylül 1917 tarihinde maaşı altı bin kuruşa yükseltilmiş, 20 Ekim 1919 tarihine kadar bu görevi sürdürmüştür.²²

Mehmet Hilmi Bey Menteşe Mutasarrıfıyken 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir Yunanlılarca işgal edilmiştir. İzmir'den gelen işgal haberleri üzerine Menteşe halkı mutasarrıflık binası önünde İzmir'in işgalini protesto etmek amacıyla Kocahan mitingini düzenlenmiş ve miting heyeti tarafından hazırlanan dört maddelik bildiri Mutasarrıf Mehmet Hilmi Bey'e verilmiştir.

1-Muğla halkı adına İzmir'in işgalini protesto ederiz.

2-İzmir'de Yunan işgaline karşı kurulmuş olan Reddi İlhak Cemiyeti'ne destek vermek amacıyla Muğla'da da bir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurmak isteriz.

3-Muğla'da kurulacak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti hakkında Mutasarrıflık Makamı vasıtasıyla İstanbul Hükûmetine bilgi verilmesini talep ediyoruz.

4-Muğla'da kurulacak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne mutasarrıflığın her türlü yardımı esirgemeyeceğini ümit ederiz.

Mutasarrıflık binası önünde yüksek sesle okunan miting kararlarına karşı Mehmet Hilmi Bey şunları söylemiştir:

¹⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.859-4.

¹⁸ BOA, İ.DH.1516/32.(05.11.1333).

¹⁹ BOA, DH. EUM.26/12.(17.10.1334).

²⁰ BOA, DH. ŞFR.70/30.(22.01.1335).

²¹ BOA, DH. ŞFR.74/9.(07.05.1335).

²² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.859-5.

“Muğla’nın kahraman evlatlarının istekleri mutasarrıflık makamının da istekleridir. Mutasarrıflık size muin ve zahirdir. Müsterih olun, teşkilatınızı yapın icap ederse Allah’a kadar yürüyeceğiz ve şikâyetimizi yapmaktan geri durmayacağız.” Diyerek destek vermiştir. (Türkeş, 1973:254-255).

İzmir’in işgal edildiği gün Mutasarrıf Mehmet Hilmi Bey’in başkanlığında Muğla’nın ileri gelenleriyle belediye binasında toplantı yapılarak bir an önce Muğla’da bir direniş örgütünün kurulması için harekete geçilmesi istenmiştir. Bunun üzerine Batı Anadolu’daki Yunan işgali konusunda, İtalyanların görüş ve düşüncelerini öğrenmek için 1 Haziran 1919 tarihinde Muğla ileri gelenlerinden oluşturulan bir kurul İtalyan işgal kuvvetleri komutanına gönderilmiştir. Mutasarrıf Mehmet Hilmi Bey ile İtalyan General Dall’Olio arasında 1-4 Haziran günlerinde yapılan görüşmelerde İtalyan komutan, bir Yunan işgali girişiminde Muğlalıların yapacakları silahlı direnişe engel olmayacaklarını hatta böyle bir durumda kendilerinin de Yunanlılara karşı silah kullanılacağını söylemiştir. Görüşmeden hemen sonra 5 Haziran 1919 tarihinde “Menteşeliler Müdafaa-i Vatan Cemiyeti” kurulmuştur. Cemiyetin kurulmasından sonra Rum çetelerle mücadele için Muğla’da silahlı direniş örgütü meydana getirilmiştir. Demirci Mehmet Efe de bu örgüte destek sağlamıştır. Menteşeliler Müdafaa-i Vatan Cemiyeti komşu illerde Yunan işgalcilere karşı savaşan Kuvayı Milliye birliklerine her türlü yardımda bulunmuştur.(Albayrak,1998:55-56-57).

23 Temmuz 1919 tarihinde Muğla İtalyanlar tarafından işgal edilmiştir. Muğla’nın işgalinden bir gün önce İtalyan General Battistoni Mutasarrıf Mehmet Hilmi Bey ile görüşerek Muğla’ya sadece asayiş sağlaması için asker göndereceğini haber vermiştir. İşgal askeri ve mülki makamlar tarafından protesto edilmiştir. İtalyanlar işgalden sonra ilk iş olarak Menteşe gazetesinin yayınına son vermiştir.(Çelebi,2002:114-115). İşgaller Menteşe gazetesinin 24 Temmuz 1919 tarihinde çıkacak olan 8. Sayısında Menteşe Mutasarrıfı Mehmet Hilmi Beyin kaleme almış olduğu “İhtirasatı Beşeriyeye Hat ve Payan Bulunamıyor” isimli makale ile protesto edilecekti fakat gazete kapatılınca bu mümkün olmamıştır. (Çelebi,1993:223-225).

Muğla işgal altındayken 6-9 Ağustos 1919 tarihinde Nazilli’de bir kongre toplanmıştır. Bu kongreye Batı Anadolu şehirlerinden temsilciler katılmıştır. Kongrenin amacı bölgedeki ayrı ayrı bulunan Kuvayı Milliye güçlerini bir araya toplayarak daha etkili bir direniş ortaya çıkartmaktır. Bu kongreye Birinci Nazilli Kongresi adı verilmiştir. (Albayrak,1998:106-107-108-109). 8 Ağustos 1919 tarihinde Nazilli Kongresine Muğla’dan üç kişiden oluşan bir delegasyon gönderilmiştir. Delegasyon 18 Ağustos’ta geri dönmüştür. O gün Muğla’da Mutasarrıflık ve Belediye tarafından bir kongre toplanmış, delegasyonun hazırladığı rapor görüşülmüştür. Daha sonra seçimler yapılmış ve Menteşe Üçüncü Kuvayı Milliye Komitesi oluşturulmuştur.(Türkeş,1973:317-318-319).

19 Eylül 1919 tarihinde toplanan İkinci Nazilli Kongresine Muğla, delegelerin yanı sıra güçlü bir piyade ve süvari taburuyla katılmıştır. Taburun ve delegelerin Nazilli’ye hareket edecekleri 18 Eylül 1919 tarihinin bir gün öncesi 17 Eylül de Menteşe Mutasarrıflığı, Mehmet Hilmi Bey’in çağrısıyla toplanmıştır. Konu Menteşe’nin İstanbul Hükümeti ile bağlantısını tamamen koparıp Mustafa Kemal’in emrine girmesidir. Oy birliği ile bu karar kabul edilmiştir. İkinci Nazilli Kongresi esnasında Mustafa Kemal ile bağlantı kurulması görüşleri savunulmaya başlamış fakat bazı delegeler henüz durumun netliğe kavuşmadığını savunarak bu görüşe itiraz etmiştir. Mutasarrıf Mehmet Hilmi Bey Nazilli Kongresine giderken altında 17 Eylül toplantısına katılanların imzası olan kararı yanında götürmüştür. Mehmet Hilmi Bey Nazilli’den Sivas Kongresine Menteşe’nin bu kararını ve seçkin Kuvayı Milliyecilerin bağlılığını götürmek niyetindedir.(Türkeş,1973:328-330-331-333-339). Mehmet Hilmi Bey İkinci Nazilli Kongresindeyken İstanbul Hükümeti tarafından Kuvayı Milliye taraftarı olduğu için Menteşe Mutasarrıflığından azledilmiş yerine Canik Mutasarrıfı Ethem Bey tayin edilmiştir.²³ Muğla yöresinde etkin bir Kuvayı Milliye komutanı olan Demirci Mehmet Efe ve Menteşe Üçüncü Kuvayı Milliye Komitesi duruma itiraz ederek İstanbul Hükümetine protesto Telgrafi çekmiş ve yeni mutasarrıf kabul edilmemiştir.

²³ BOA, BEO, 4596/344688.(25.01.1338).

Mehmet Hilmi Bey Nazilli Kongresine giderken Menteşe Sancağına ait olan altıncı nevi şifre miftahını yanında götürmüştür. Telgraf trafiğinin aksamaması için Menteşeden Nazilli'ye çekilen bir telgrafla miftahın acilen geri gönderilmesi istenmiştir. Bunun üzerine Mehmet Hilmi Bey şifre miftahını vekiline teslim etmiştir.²⁴ 7 Ekim'de Dâhiliye Nezareti Kalemi Mahsusa Müdüriyetinden Aydın Vilayetine çekilen bir telgrafta da Aydın'da olan eski Menteşe Mutasarrıfı Mehmet Hilmi Bey'de bulunan Menteşe Sancağına ait şifre miftahının kendisinden alınarak vilayet makamında saklanması istenmiştir.²⁵

27 Ekim 1919 tarihinde Nazilli Kongresini temsilen oluşturulan aralarında Menteşe Mutasarrıfı Mehmet Hilmi Bey'inde olduğu bir heyet Sivas'a gitmek üzere yola çıkmıştır. Heyet 13 Kasım 1919 tarihinde Sivas'a varmıştır. Sivas'ın kesin emrini yerinde alan heyet 13 Aralık 1919 tarihinde Nazilli'ye geri dönmüştür. Aralarında Mehmet Hilmi Bey yoktur. Sivas'ta kalarak Mustafa Kemal ile birlikte çalışmayı tercih etmiştir. (Türkeş,1973:328-330-331-333-339). Mehmet Hilmi Bey Sivas'a gittikten sonra Dâhiliye Nezareti Kalemi Mahsusa Müdüriyetinden Sivas Vilayetine çekilen bir telgrafta eski Menteşe Mutasarrıfı Mehmet Hilmi Bey tarafından Sivas'a götürüldüğü anlaşılan şifre miftahının kendisinden alınarak Vilayet makamında saklanması istenmiştir. Hemen ardından yine Kalemi Mahsusa Müdüriyetinden gönderilen bir telgrafta ise şifre miftahının iptal edildiği ve Menteşe Mutasarrıflığına yenisinin gönderileceği, Mehmet Hilmi Bey'de bulunan şifre miftahının gönderilmesine gerek olmadığı bildirilmiştir.²⁶

Mehmet Hilmi Bey 30 Mayıs 1920 tarihinde altı bin kuruş maaşla İçel (Mersin) Sancağı Mutasarrıflığına tayin edilmiştir. 23 Haziran 1923 tarihinde göreve başlamış, 22 Ocak 1921 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 22 Ocak 1921 tarihinde sekiz bin kuruş maaşla terfian Adana Vilayeti Valiliğine tayin edilmiştir. 1 Şubat 1921 tarihinde göreve başlamıştır. 1 Temmuz 1921 tarihinde maaşı yedi bin kuruşa düşürülmüş, 10 Aralık 1921 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 10 Ağustos 1922 tarihinde sekiz bin kuruş maaşla Diyarbakır Valiliğine tayin edilmiştir. 27 Eylül 1922 tarihinde göreve başlamış, 30 Nisan 1923 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.²⁷

2.3.1.3. Elazığ Valiliği

30 Nisan 1923 tarihinde sekiz bin kuruş maaşla Elazığ Valiliğine tayin edilen Mehmet Hilmi Bey 5 Mayıs 1923 tarihinde göreve başlamıştır. 1 Ekim 1923 tarihinde maaşına zam yapılarak on bin kuruşa yükseltilmiş, 11 Ocak 1925 tarihinde Sivas Valiliğine tayin edilmiştir.²⁸

Mehmet Hilmi Bey'in Elazığ valiliği yaptığı dönem Türkiye Cumhuriyeti Devleti için önemli olan Cumhuriyet'in İlanı ve Şeyh Said İsyanı gibi olayların gerçekleştiği döneme denk gelmiştir.

13 Şubat 1925 tarihinde Diyarbakır'ın Ergani ilçesine bağlı Piran köyünde patlak veren Şeyh Said İsyanı Elazığ'a kadar uzanmıştır. Mehmet Hilmi Bey henüz yeni görev yeri olan Sivas'a gitmemişken, Şeyh Said'e bağlı Şeyh Şerif liderliğindeki yaklaşık 250 kişilik isyancı grubu 23 Şubat 1925 tarihinde Elazığ merkeze kadar girmiş Hüseyin civarındaki cephaneliği ve evleri yağmalamaya başlamışlardır. Bunu duyan Vali Mehmet Hilmi Bey şehirde örfi idare ilan ederek yanına Ahz-ı asker Kalem Reis'ini ve bir mebusu alarak vazife başından ayrılmış Malatya'ya gitmiştir.

Mülki ve askeri en büyük idare amirlerinin böyle önemli bir olayda görevlerini bırakarak gitmeleri şehirde boşluk yaratmıştır. İsyanlılar Vilayet Konağını basıp Şeyh Şerif'i valilik makamına oturtmuştur. İşgalden kırk sekiz saat sonra Elazığ, Türk Ocağı mensuplarının ve halkın

²⁴ BOA, DH. ŞFR. 654/3.12.12.1335.654/11.(13.12.1335).

²⁵ BOA, DH. ŞFR. 105/55.(14.03.1338).

²⁶ BOA, DH. ŞFR. 105/53.11.03.1138. 105/52.(11.03.1338).

²⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.859-6.

²⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.859-6.

gayretiyle isyancılardan kurtarılmıştır. Daha sonra Ankara ile temas kurularak Vali Mehmet Hilmi Beyin Elazığ'ı terk ettiği Mustafa Kemal Paşa'ya bildirilmiştir. Valiliğe vekâleten Mustafa Kemal Paşa tarafından Beyzade Hacı Nuri Efendi atanmıştır.

Malatya'da her şeyden habersiz bulunan Vali Mehmet Hilmi Bey, Elazığ halkının da isyana karıştığı hakkında Ankara'ya rapor vermiştir. Hâlbuki o bu telgrafi çekerken Elazığ İsyancılarından temizlenmiş durumdadır.(Sunguroğlu,1958:227-228-229-230-231).

Muamelat Genel Müdürlüğüne ait 20 Mayıs 1925 tarihli, Elazığ vali vekilliğine tayin edilen Ardahan Valisi Ali Rıza'nın Elazığ'a hareket ettiği ve eski Vali Mehmet Hilmi hakkında yerinde tahkikat yapılacağı şeklindeki belgeden anlaşıldığı üzere eski Vali Mehmet Hilmi Bey hakkında Şeyh Sait İsyanı sırasında cerh ve vefata sebebiyet vermekten soruşturma açılmıştır.²⁹

Şeyh Sait İsyanı esnasında isyancıların şehri işgal ettiği sırada Elazığlı Dellal Faik'in oğlu Nazım vefat etmiştir. Şark İstiklal Mahkemesinde görülen davada 17. Liva Kumandanı Miralay Osman Arif Bey isyancıların şehre girmesi ve ilan edilen Örfi İdare esnasında yaşanan karışıklık içerisinde Vali Mehmet Hilmi Bey ile otomobil ile çatışma alanına giderken şüpheli halde toplanmış olan kalabalığı dağıtmak için birkaç kez uyarıda bulunmuştur. Uyarılar dikkate alınmayınca birkaç el uyarı ateşi açması sonucunda çocuğun vurularak hayatını kaybettiği anlaşılmıştır. Fakat Miralay Osman Bey'in Örfi İdare Nizamnamesi kapsamında her türlü tedbire yetkili olan Örfi İdare Amiri Vali Mehmet Hilmi Bey'in emrinde hareket etmesi, kasıtlı olarak çocuğa ateş açmaması, vefat eden çocuğun babasının anlattıklarından başka delil bulunamaması sebebiyle 12 Ağustos 1925 tarihinde mahkeme tarafından verilen kararda Osman Arif ve Mehmet Hilmi Bey olaydan sorumlu tutulmamıştır.³⁰

Mehmet Hilmi Bey Elazığ Valiliği görevindeyken Hankendi nahiye Müdürü İsmail Bey ile haklarında Cem-i İnanat Nizamnamesine aykırı hareket etmekten soruşturma açılmış ve daha sonra beraat etmiştir.³¹

2.3.1.4. Sivas Valiliği

Mehmet Hilmi Bey 11 Ocak 1925 tarihinde almakta olduğu maaşla Sivas Vilayeti Valiliğine tayin edilmiştir. 1 Mart 1925 tarihinde göreve başlamıştır.³² Mehmet Hilmi Bey 8 Mart 1925 tarihinde Dâhiliye Vekâleti İcra Vekilleri Heyeti tarafından azledilmiştir.³³ Azledilme sebebi Elazığ'ın Şeyh Sait İsyanı sırasında isyancılar tarafından işgal edilmesi sırasında cerh ve vefata sebebiyet verme gerekçesiyle açılan soruşturma ile ilgilidir. 2 Aralık 1925 tarihli Dâhiliye Vekâleti Memurin ve Sicil Müdüriyeti İcra Vekilleri Heyeti'ne ait bir başka belgede ise idareten azledilmiş olan Sivas eski valisinin istihdamına mâni herhangi bir durum olmadığı yeniden istihdam edilebileceği bilgisi mevcuttur.³⁴ Şeyh Sait İsyanı ile ilgi açılan soruşturma neticesinde suçsuz bulunup göreve iade edilmiştir. Yine 2 Aralık 1925 tarihli Dâhiliye Vekâleti Memurin ve Sicil Müdüriyeti İcra Vekilleri Heyeti' ne ait belgede Mehmet Hilmi Beyin Sivas Valiliği görevinden alındığı dönemde vali vekili olarak görev yapan Zeki Bey İstiklal Mahkemesi tarafından iki yıl memuriyetten mahrum edilmiş, yerine tekrar eski Vali Mehmet Hilmi Bey atanmıştır.³⁵ 1 Ocak 1927 tarihinde maaşı on bir bin kuruşa yükseltilmiştir. 12 Temmuz 1928 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.³⁶

²⁹ BCA, 30.10.0.0 / 194.29.16,(25.03.1925).

³⁰ TBMM Şark İstiklal Mahkemesi Kararları ve Mahkeme Zabıtları, Cilt:2, s.665, Dosya No:275, İlam No:88.

³¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.859-7.

³² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.859-8.

³³ BCA,30.18.1.1/13.14.4, (11.03.1925).

³⁴ BCA,30.18.1.1/16.76.6,(02.12.1925).

³⁵ BCA,30.18.1.1/16.76.9,(02.12.1925).

³⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.859-9.

Mehmet Hilmi Bey Sivas'ta görev yaptığı süre boyunca Sivas Türk Ocağı ile yakından ilgilenmiş, ocak faaliyetlerini özveri ile yürütmüştür. Hatta kendisine ait olan radyoyu Sivas Türk Ocağına bağışlamıştır.(Yıldız,2006:527-528).

2.3.1.5. Trabzon Valiliği

Mehmet Hilmi Bey 12 Temmuz 1923 tarihinde on bir bin kuruş maaşla Trabzon Valiliğine tayin edilmiştir. 26 Temmuz 1928 tarihinde göreve başlamış, 27 Temmuz 1928 tarihinde maaşı on iki bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir.³⁷

Mehmet Hilmi Bey Trabzon valisiyken hakkında İskân, tefviz, yolsuzluk ve takdiri kıymet konularında görevini ihmal ve suiistimal etmekten soruşturma açılmıştır. 6 Aralık 1929 tarihinde Vekâlet emrine alınmıştır. 9 Ağustos 1931 tarihinde yaş haddinden emekliye sevk edilmiştir. 25 Ocak 1932 tarihinde Şurayı Devlet Mülkiye dairesince, Türk Ceza Kanunu'nun 240. Maddesi gereğince hakkında dava açılması kararı Heyet-i Umumiye tarafından kabul edilmiştir. Görülen davalar sonucundan eski Trabzon Valisi Mehmet Hilmi Bey hakkında 17 Ocak 1935 tarihinde beraat kararı verilmiştir.³⁸

2.3.2. Ali Rıza Ceylan (1878-1948)

Ali Rıza Bey 1878 yılında Maraş Restebaiye Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Babası Mal Müdürü Ceylanzâde Ahmet Nuri Efendi'dir. Annesi Hatice Hanım'dır. Altı kardeşin en büyüğüdür. Elbistan Rüştüyesinde orta, Halep İdadisinde lise öğrenimi pekiyi derecesiyle tamamlamıştır. Temmuz 1903 tarihinde Mülkiye Mektebinden iyiye yakın dereceyle mezun olmuştur. Arapça, Fransızca, Rusça bildiği sicilinde kayıtlıdır. 24 Temmuz 1910 tarihinde 28 yaşındayken Feride Hanım ile evlenmiştir. Üç erkek, iki kız olmak üzere beş çocuk babasıdır. 23 Ocak 1933 tarihinde emekli olmuştur. 9 Eylül 1948 tarihinde tedavi edildiği İstanbul Ortaköy Sağlık Yurdunda vefat etmiştir. 18 yıl 5 ay şark hizmetinde bulunmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında üç yıl Rus esareti altında kalmıştır. Mal varlığı incelendiğinde Maraş'ta babasından kalma kardeşleriyle ortak bir ev, iki bahçe, iki de tarla olduğu sicil dosyasına kaydedilmiştir.³⁹

Foto 2. Ali Rıza Ceylan

³⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.859-10.

³⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.859-11.

³⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.876.

2.3.2.1. Memuriyet Hayatı

2 Eylül 1903 tarihinde beş yüz kuruş maaşla Halep Vilayeti Maiyet Memurluğuna tayin edilmiş, 14 Haziran 1904 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 14 Haziran 1904 tarihinde almakta olduğu maaşla Maraş Sancağı Maiyet Memurluğuna nakledilmiş, 2 Eylül 1906 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Kaymakamlık stajını bitiren Ali Rıza Bey 2 Mart 1907 tarihinde bin yüz yirmi kuruş maaşla Kazımiye kazası kaymakamlığına tayin edilmiş, 3 Haziran 1907 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 3 Haziran 1907 tarihinde iki bin iki yüz elli kuruş maaşla Hakkâri Sancağı Gevar kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 1 Ağustos 1907 tarihinde göreve başlamış, 3 Kasım 1908 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 4 Kasım 1908 tarihinde almakta olduğu maaşla Van Sancağı Gevaş kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 18 Kasım 1908 tarihinde göreve başlamış, 3 Ekim 1909 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 3 Ekim 1909 tarihinde almakta olduğu maaşla Van Sancağı Erciş kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. Aynı tarihte göreve başlamış, 14 Haziran 1912 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 14 Haziran 1912 tarihinde iki bin beş yüz kuruş maaşla ikinci defa Gevaş kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 3 Temmuz 1912 tarihinde göreve başlamış, 23 Aralık 1912 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 23 Aralık 1912 tarihinde almakta olduğu maaşla Hakkâri Sancağı Şemdinan kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 14 Mart 1913 tarihinde göreve başlamış, 6 Eylül 1913 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 6 Eylül 1913 tarihinde almakta olduğu maaşla ikinci defa Erciş kazası kaymakamlığına naklen tayin edilmiştir. Aynı tarihte göreve başlamış, 3 Mayıs 1915 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁰ Ali Rıza Bey'e Erciş Kaymakamlığı görevindeyken Bitlis Kürt İsyanının bastırılması sırasında gösterdiği üstün hizmetlerinden ötürü 9 Nisan 1914 tarihinde dördüncü rütbeden Mecidiye Nişanı verilmiştir.⁴¹ 3 Mayıs 1915 tarihinde almakta olduğu maaşla Van Vilayet Mektupçuluğuna tayin edilmiştir. 8 Mayıs 1915 tarihinde göreve başlamış, 23 Ekim 1915 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴² 23 Ekim 1915 tarihinde almakta olduğu maaşla Bitlis Vilayet Mektupçuluğuna tayin edilmiştir. 4 Kasım 1915 tarihinde göreve başlamıştır.⁴³

Ali Rıza Bey Bitlis Vilayet Mektupçuluğu görevindeyken Birinci Dünya Savaşı içinde Çarlık Rusya Ordularının Bitlis'i işgal etmesi üzerine 2 Mart 1916 tarihinde Ruslara esir düşmüş, Rusya'nın çeşitli şehirlerinde üç yıl esarette kalmıştır. Daha sonra serbest bırakılarak Leningrad-Berlin yolu üzerinden 31 Mayıs 1918 tarihinde İstanbul'a gelmiştir. Esarette olduğu süre boyunca maaşı kendisine gönderilmiştir.⁴⁴

8 Ağustos 1918 tarihinde daha önce almakta olduğu maaşla İstanbul Adalar kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 10 Ağustos 1918 tarihinde göreve başlamış, 27 Şubat 1919 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 27 Şubat 1919 tarihinde Menteşe Sancağı Çeşme kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir.⁴⁵ Fakat Çeşme'ye gitmeyerek Mudanya Kaymakamı Vasıf Bey ile becayiş yaparak almakta olduğu maaşla Bursa Sancağı Mudanya kazası kaymakamlığı görevine gelmiştir.⁴⁶ 6 Mayıs 1919 tarihinde göreve başlamış, 12 Haziran 1920 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁷ Mudanya Kaymakamlığı görevindeyken Temsil Heyeti'nin emrine girmiş ve İstanbul Hükümeti tarafından Mudanya Kaymakamlığı görevinden azledilmiştir.⁴⁸

Ali Rıza Bey 13 Haziran 1920 tarihinde beş bin kuruş maaşla mutasarrıflığa terfi ettirilerek Erzincan Sancağı Mutasarrıflığına tayin edilmiştir. 8 Ağustos 1920 tarihinde göreve başlamış, 23 Haziran 1921 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 23 Haziran 1921 tarihinde almakta olduğu maaşla Artvin Sancağı Mutasarrıflığına tayin edilmiştir. 29 Haziran 1921 tarihinde göreve başlamış, 25 Nisan 1922 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 25 Nisan 1922 tarihinde almakta

⁴⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.876.

⁴¹ BOA, İ.TAL.493/30.(14.06.1332).

⁴² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.876.

⁴³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.876.

⁴⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.876.

⁴⁵ BOA, BEO. 4567/342509.(18.07.1337).

⁴⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.876.

⁴⁷ BOA, İ.DUIT. 49/5.(18.11.1338).

olduğu maaşla Kars Sancağı Mutasarrıflığına tayin edilmiştir. 25 Haziran 1922 tarihinde göreve başlamış, 17 Nisan 1923 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 11 Nisan 1923 tarihinde almakta olduğu maaşla Ardahan Sancağı Mutasarrıflığına tayin edilmiştir. 23 Mayıs 1923 tarihinde göreve başlamıştır. Bu görevini devam ettirdiği sırada sancaklar kaldırılarak vilayet haline getirilmiş, dolayısıyla mutasarrıflık makamı kaldırılarak valilik makamı adı almıştır. Ali Rıza Bey'de Ardahan Valisi olmuştur. 1 Haziran 1924 tarihinde maaşına zam yapılarak altı bin kuruşa yükseltilmiştir. 11 Şubat 1924 tarihinde maaşına ikinci kez zam yapılarak yedi bin kuruşa yükseltilmiştir. 1 Nisan 1924 tarihinde maaşına üçüncü kez zam yapılarak sekiz bin kuruşa yükseltilmiştir. 11 Ocak 1925 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 11 Ocak 1925 tarihinde almakta olduğu maaşla Elâzığ Vilayeti Vali Vekilliğine tayin edilmiştir. 8 Mayıs 1925 tarihinde göreve başlamış, 31 Mayıs 1925 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 31 Mayıs 1925 tarihinde almakta olduğu maaşla vekilliğini yaptığı Elâzığ Valiliğine atanmıştır. 1 Haziran 1925 tarihinde göreve başlamış, 10 Ağustos 1926 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 10 Ağustos 1926 tarihinde almakta olduğu maaşla Diyarbakır Vilayeti Valiliğine tayin edilmiştir. 17 Eylül 1926 tarihinde göreve başlamış, 11 Ağustos 1927 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 11 Ağustos 1927 tarihinde almakta olduğu maaşla Mersin Valiliği görevine atanmıştır. 11 Ekim 1927 tarihinde göreve başlamış, 1 Kasım 1927 tarihinde maaşı dokuz bin kuruşa yükseltilmiştir. 1 Eylül 1929 tarihinde tekrar maaşına zam yapılarak on bin kuruş olmuş, kıdemi ise üçüncü Sınıf valiliğe yükseltilmiştir. 24 Temmuz 1929 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁸

1. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde toplam on sekiz yılını doğu vilayetlerinde geçiren Ali Rıza Bey bu süreçte Ermeni isyanları, Bitlis Kürt İsyanı, Koçgiri, Şeyh Sait ve Dersim isyanlarının bastırılmasında aktif rol oynamıştır.

2.3.2.2. Tokat Valiliği

24 Temmuz 1930 tarihinde almakta olduğu maaşla Tokat Valiliğine tayin edilmiştir. 24 Ağustos 1930 tarihinde göreve başlamıştır.⁴⁹ Tokat valiliği görevindeyken bin sekiz yüz elli bir numaralı kanunun üçüncü Maddesi gereğince 23 Ocak 1933 tarihinde emekli edilmiştir.⁵⁰ Ali Rıza Bey Tokat valiliği görevindeyken şarkta görev yaptığı sürenin kıdemine eklenmesi için Dâhiliye Vekâletine başvurmuş fakat şark görevlerini Memurin Kanununun kabul edildiği tarihten önce olması, Bahsi geçen kanunun kabulünden sonra şarkta sadece Diyarbakır'da görev yaptığı kıdem alabilmesi için en az iki yıl görev yapması gerektiği ve bu görevin bir yıldan az olmasından dolayı sayılmayacağı Dâhiliye Vekâleti tarafından kendisine bildirilmiştir.⁵¹

30 Kasım 1930 tarihinde, Mersin Sıkmat Mevadı Nesciye Anonim Şirketi hakkında 1929 senesinde kazanç vergisini ödemediği için haciz işlemi başlatılmış ve o dönem Mersin Valisi olan Ali Rıza Beyin haciz işlemini önlediği ve tahsilatın yapılamadığı iddiası ile hakkında kanunun uygulanmasını engellemekten soruşturma başlatılmıştır. Soruşturma sonucunda 19 Ekim 1931 tarihinde Şurayı Devlet Heyeti Umumi tarafından suçsuz bulunmuş ve dosya kapanmıştır.⁵²

Ali Rıza Bey Tokat valiliği görevini sürdürürken Mersin valiliği döneminde 1929 senesi mali bütçesinden Mersin-Gözene yolunun resmi açılışında yapılan davet için bütçede kabul edilenden fazla harcama yaptırdığı tespit edilmiş bunun üzerine eski Vali Ali Rıza Bey ile Mersin Muhasebe Müdürü hakkında soruşturma açılmıştır. 24 Ağustos 1931 tarihli Mülkiye Müfettişliğince hazırlanan soruşturma fezlekesinde Muhasebe Müdürü suçsuz bulunurken eski vali Ali Rıza Beyin Türk Ceza Kanunun iki yüz kırkıncı Maddesi gereğince yargılanması gerektiği sonucu çıkmıştır.⁵³

⁴⁸İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.876.

⁴⁹İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.876.

⁵⁰İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.876.

⁵¹İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.876.

⁵²İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.876.19 Ekim 1931 Tarih ve 366/381 Numaralı Şurayı Devlet Heyeti Umumiye Karar Evrakı.

⁵³İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.876.

Yapılan incelemelerden sonra 9 Kasım 1931 tarihinde Şurayı Devlet Heyeti Umumisi tarafından suçsuz bulunarak dosya kapanmıştır.⁵⁴

Ali Rıza Bey 23 Ocak 1933 tarihinde Dâhiliye Vekâleti tarafından emekliye sevk edilmiştir. Sebebi ise 11 Ocak 1933 tarihinde Tokat Vilayetine bağlı Zile ilçesinde Türkçe ezan okunmasına tepki olarak hükümet konağına ve jandarma karakolunun duvarlarına Rufai tarikatı şeyhlerinden Şeyh Hacı Bekir'in oğlu Ahmet tarafından eski yazıyla kaleme alınarak asılan irticai afişlerdir. Bahse konu tarikat Milli Mücadele yıllarında isyana karışmış ve Cumhuriyet rejimi içerisinde İnkılâp karşıtı faaliyetler yürütmüş bir geçmişe sahiptir. Meydana gelen bu olay Zile Kaymakamı tarafından zamanında vilayet merkezine bildirilmemiş hatta basit önemsiz bir olay gibi yansıtılmıştır. Olay adliye tarafından Dâhiliye Vekâletine bildirildikten sonra Tokat Vilayet Valisi Ali Rıza Bey'in haberi olmuştur. Daha sonra tahkikat başlatılmış suçlu tutuklanmıştır. Geçmişte isyanlara sahne olan Zile İlçesinde halkı galeyana getirebilecek bu olayı vilayet merkezine bildirmeyen Zile kaymakamı ve jandarma komutanı görevden alınmıştır. Vilayette otorite sağlayamadığı düşünülen Tokat Valisi Ali Rıza Bey'de Dâhiliye Vekâleti tarafından emekliye sevk edilmiştir. Bu durum üzerine Ali Rıza Bey Başbakan İsmet Paşa'ya mektup yazarak bu konuda Zile kaymakamının ihmalinin bulunduğunu, kendisine haksızlık yapıldığını, hiçbir suçu olmadığını, itibarının zedelendiğini belirtmiştir. Bu konuda Dâhiliye Vekâletinin görüşlerine başvurulmuş ve alınan cevap üzerine Ali Rıza beyin emekliliği onaylanmıştır.⁵⁵

1934 yılında Mülkiye Müfettişliği tarafından Ali Rıza Bey'in Mersin Valiliği dönemine ait olan; Vali Ali Rıza Bey, eski Belediye Başkanı, yeni Belediye Başkanı, bazı belediye meclisi azaları, muhasebeci, avukat, belediye mühendisi, başkâtip, halk işleri memuru hakkında 47 maddelik suçlama dosyası hakkında soruşturma açılmıştır. Suçlamalar genel itibariyle ihalelerde yapılan yolsuzluklarla ilgilidir. Yapılan tahkikat sonucunda bazı suçlamalar hakkında delil bulunmadığından, diğer bazı suçlamalarında iki bin üç yüz numaralı af kanununun birinci maddesine dâhil olmasından dolayı haklarında takibat yapılamayacağı ve bazı suçlamaların ise suç teşkil etmediği gibi gerekçelerle 8 Kasım 1934 tarihinde Şurayı Devlet Heyeti Umumisi tarafından dosya kapatılmıştır.⁵⁶

Ali Rıza Bey emekli olduktan sonra Maden Kömür İşleri Türk Anonim Şirketi ile Ergani Bakırı Türk Anonim Şirketinde idari meclis azalığı yapmıştır. Bu göreve devam ederken 16 Kasım 1941 yılında dört yüz lira maaşla Etibank idare meclis azalığına tayin edilmiştir.⁵⁷ 29 Ocak 1942 tarihinde aynı maaşla Etibank idare meclis azalığına tekrar atanmıştır.⁵⁸ 18 Ocak 1945 tarihinde aynı göreve tekrar ataması yapılmıştır.⁵⁹ Ali Rıza Bey Etibank idare meclisi azalığı görevini sürdürürken hastalanarak İstanbul Ortaköy Sağlık yurdunda tedavi altına alınmıştır. Tedavisi sürerken 9 Eylül 1948 Perşembe günü vefat etmiştir.⁶⁰

2.3.3. Ali Cemal Bardakçı (1887-1981)

Cemal Bardakçı 1887 yılında Balıkesir'in Burhaniye ilçesinde dünyaya gelmiştir. Babası Tüccar Osman Hakkı Efendidir. Annesi Ayşe Hanım'dır. Orta Öğrenimini Burhaniye Rüştîye Mektebinde, Lise Öğrenimini Bursa İdadisinde din ilimleri ile fen ilimleri üzerine yaparak pekiyi dereceyle tamamlamıştır. Yüksek Öğrenimini Mektebi Mülkiyede Temmuz 1909 tarihin de tamamlamıştır. Fransızca konuşma, okuma ve yazma bildiği sicil dosyasında kayıtlıdır. 20 Ekim

⁵⁴İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.876.9 Kasım 1931 Tarih ve 388/400 Numaralı Şurayı Devlet Heyeti Umumiye Karar Evrakı.

⁵⁵BCA,30.10.0/64.430.19,(28.03.1933).

⁵⁶İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.876. 8 Kasım 1934 Tarih ve 189/209 Numaralı Şurayı Devlet Heyeti Umumiye Karar Evrakı.

⁵⁷BCA,30.18.1.2/96.94.4,(16.11.1941).

⁵⁸BCA,30.18.1.2/97.112.15,(29.01.1942).

⁵⁹BCA,30.18.1.1/107.94.10,(18.01.1945).

⁶⁰İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.876.

1909 tarihinde devlet hizmetine girmiştir. Haziran 1909⁶¹tarihinde Fatma Nuriye Hanım ile evlenmiştir. 2 kız 1 erkek olmak üzere 3 evlat sahibidir. Oğlu tarihçi İlhan Bardakçıdır. Kızları Suzan Süslüoğlu ve Sayhan Maro'dur. Günümüz gazeteci yazarlarından Murat Bardakçı ise torunudur. 6 Haziran 1981 tarihinde 94 yaşındayken Ankara'da vefat etmiş, Cebeci Mezarlığına defnedilmiştir. (Baltaoğlu,1998:438).

Foto 3. Ali Cemal Bardakçı

2.3.3.1. Memuriyet Hayatı

Ali Cemal Bey 20 Ekim 1909 tarihinde beş yüz kuruş maaşla Hüdavendigâr maiyet memurluğuna tayin edilmiştir. Aynı tarihte göreve başlamış, 20 Ekim 1912 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁶² Bu görevdeyken 24 Ekim 1910-4 Aralık 1910 tarihleri arasında üç yüz kuruş beşte bir maaşla Pazarköy kazası ve 30 Ağustos 1911-4 Eylül 1911 tarihleri arasında da beş yüz kuruş beşte bir maaşla Uşak kazası Kaymakam vekâletlerin de bulunmuştur.⁶³ Hüdavendigâr maiyet memurluğundan istifa ederek 2 yıl kadar İstanbul'da ticaretle uğraşmıştır. (Çankaya,1968-1969:1222). 1. Dünya savaşının başlaması ile memuriyete geri dönen Ali Cemal Bey 16 Ağustos 1914 tarihinde altı yüz kuruş maaşla Eskişehir Sancağı Çifteler Nahiyesi Müdürlüğüne tayin edilmiştir. Aynı tarihte göreve başlamış, 9 Kasım 1915 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁶⁴ Ali Cemal Bey'e Çifteler nahiyesi müdürlüğü görevini sürdürürken bir köylünün tohumluk zahire ödemesinin ikinci taksiti olan 22 lirayı zimmetine geçirme suçundan soruşturma açılmıştır. Soruşturma sonucunda Eskişehir Sancağı Meclis-i İdaresince 11 Kasım 1916 tarihinde suçsuz bulunmuştur.⁶⁵

Kaymakamlığa terfi ettirilen Ali Cemal Bey 1 Kasım 1915 tarihinde bin beş yüz kuruş maaşla Eskişehir Sancağı Mihalicçık kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 16 Kasım 1915 tarihinde göreve başlamış, 2 Ağustos 1917 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 11 Temmuz 1917 tarihinde almakta olduğu maaşla Ankara Sancağı Kalecik kazası kaymakamlığına naklen tayin edilmiştir. 14 Ağustos 1917 tarihinde göreve başlamış, 26 Nisan 1919 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁶⁶ 2 Ağustos 1917 tarihinde ziraat alanında gösterdiği gayret ve üstün hizmetlerinden

⁶¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-2.

⁶² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-3.

⁶³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118.-3b.

⁶⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-3.

⁶⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-9.

⁶⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118.-3

ötürü dördüncü Rütbeden Mecidi Nişanı verilmiştir.⁶⁷ Ali Cemal Bey Kalecik Kaymakamlığı görevindeyken eşkıyadan bir takım kimseler ile menfaat dâhilinde temasta bulunduğu para ve at aldığı, bazı Ermeni kadınlara fazla zahire verdiği, vefat etmiş kişilerin arazilerini parasız olarak bazı köylülere tahsis ettiği iddiasıyla Ankara Vilayet Meclis-i İdaresince hakkında soruşturma açılmış soruşturma sonucunda suçsuz bulunmuştur. Yalnız eşkıyadan birinin aman dilemesi ve bunu kabul ettirmek için gümüş saplı bir kamçı hediye etmesi ve Ali Cemal Bey'in bunu kabul etmesinden dolayı Memurin Nizamnamesinin yirmi dördüncü Maddesinin beşinci fıkrası gereğince 8 Aralık 1918 tarihinde ihtar cezası almasına karar verilmiştir. Beraat kararı 19 Ocak 1919 tarihinde Şurayı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesince tasdik edilmiştir.⁶⁸ 16 Nisan 1919 tarihinde almakta olduğu maaşla Ankara Sancağı Haymana kazası kaymakamı Ali Kemal Bey ile becayiş yaparak, Haymana kaymakamı görevine atanmıştır.⁶⁹ 11 Mayıs 1919 tarihinde göreve başlamış, 10 Nisan 1920 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁷⁰

Haymana Kaymakamlığı görevine başlayan Ali Cemal Bey'in ilk işi ilçenin güvenliğini tehdit eden Memo Çetesini ve Muhacir Abbas çetesini yakalamak oldu. Memo çetesi Eskişehir-Ankara yolunu kesmiş, Muhacir Abbas çetesi de Ankara, Konya, Kütahya, Eskişehir arasında ki bütün köylerin hayvanlarına göz dikmiş, halkı sindirmiştir. Ali Cemal Bey iki ay içerisinde çeteleri yakalayarak adalete teslim etmiş, ilçede asayiş sağlamıştır.(Aldan,2001:440-441).

Ali Cemal Bey Haymana kaymakamlığı döneminde Heyet-i Temsiliye'nin emrine girmiştir. Yine bu dönemde Heyet-i Temsiliye'ye bağlı hareket eden Ankara Vali Vekili Yahya Galip (Hakan) Bey'in emriyle iki ay kadar Ankara Polis Müdür Vekili olarak görev yapmıştır. Bu görevdeyken Ankara'da bozulan asayiş ve güvenliği sıkı tedbirler alarak tekrar sağlamıştır. Şehirde yabancı subayların varlığından güç alan gayrimüslimler taşkınlıklar yaparak halkı huzursuz etmektedir. Cemal Bey emniyet örgütüne verdiği sıkı emirlerle bu duruma son vermiştir. Bu hareketiyle üst makamların beğenisini, halkın güven, saygı ve sevgisini kazanmıştır.

Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa ile kurul üyelerinin Ankara'ya gelişi Ali Cemal Bey'in Polis Müdür Vekilliği yaptığı döneme rastlamıştır. Heyet-i Temsiliye'nin karşılanıp yerleştirilmesinde Ali Cemal Bey'in üstün çabaları ve başarısı görülmüştür. 1919 Aralık ayında Ankara Vali Vekili Yahya Galip Bey, Ali Cemal Bey'i makamına çağırarak Mustafa Kemal Paşa'nın temsil kuruluyla birlikte Ankara'ya geleceğini ve burayı hareketin merkezi yapacağını söyleyerek görkemli bir karşılama yapılmasını, özellikle şehirde bulunan İngilizler ve Fransızlara gözdağı vermek için çok sayıda atlı karşılayıcının bulundurulmasını istemiştir. Ali Cemal Bey'in önerisiyle ilçe kaymakamlıklarına telgraf çekilerek atlı ekipler oluşturulması istenmiştir. Fakat alınan cevaplarda bunun imkânsız olduğu anlaşıncı Ali Cemal Bey Haymana'ya giderek iki gün içerisinde 100 civarında atlı toplayarak üçüncü gün Ankara'ya hareket etmiştir. Atlılar onar on beşer gruplara ayrılarak çevre köylere yerleştirilmiştir. Ertesi gün alınan habere göre toplanan atlıların Aydın Cephesine gönderileceği dedikoduları yüzünden bir kısmının kaçtığı öğrenilmiştir. Son bir çabayla kaçanlar köylerinden toplanmış ve karşılama istenildiği gibi görkemli ve kalabalık bir şekilde yapılmıştır.(Aldan,2001:433-434-435-436).

2.3.3.2. Çorum Mutasarrıflığı

Ali Cemal Bey asıl görevi olan Haymana Kaymakamlığına döndükten bir süre sonra Mustafa Kemal Paşa tarafından 1200 kuruş beşte bir maaşla Çorum Sancağı Mutasarrıflığı vekâletine atanmış, 22 Nisan 1920 tarihinde göreve başlamıştır. 13 Mayıs 1920 tarihinde ise asaleten tasdik edilmiştir. 9 Ekim 1921 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁷¹ Ali Cemal Bey'in bu göreve

⁶⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118. 2 Ağustos 1333 Tarih ve 1085 Numaralı Vesika.

⁶⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-9.

⁶⁹ BOA, İ.DUIT.47/102.(14.07.1337).

⁷⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118.-3.

⁷¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-3.

atanmasında, Çorum Hükümet Tabibi Atıf ile Abbas adındaki kişiler Halkı Kuvayı Milliye aleyhinde kışkırtmaya çalışmışlardır.

Ankara’da Mustafa Kemal Paşa ile görüşen Ali Cemal Bey’e Paşa şunları söyledi:

“Çorum’daki hadiseyi tabi öğrendiniz. Sizin Kalecik ve Haymana kazalarındaki başarılarınızı ve Ankara Polis Müdürlüğü vekâletinde yeteneğinizi gösterdiğinizizi haber aldım. Bu itibarla Çorum Mutasarrıflığı vekâletine tayininizi tasvip ettim.

Çorum’a varınca Atıf ve Abbas denilen adamları tevkif edeceksiniz. Sonra da mutasarrıflık dahilinde maksat ve hedeflerimize aykırı durum ve tutumlara engel olacaksınız...”

Ali Cemal Bey Valilikten atama emrini aldıktan sonra 17 Nisan Cuma günü Çorum’a gitmek üzere yola çıkmıştır. Yanına asker verilmemiştir.(Aldan,2001:438). Sungurlu ilçesine vardığında Çorum’da önemli bir makamda bulunan birinden telgraf alan Ali Cemal Bey yolu üzerinde bulunan Ilgın ve Koparan Boğazlarının asiler elinde olduğunu ve kendisinin ya Sungurluda kalması ya da askeri bir birlikle hareket etmesini önerilmiştir. Bu telgrafa karşılık verdiği cevapta Çorum’a hareket ettiğini bildirmiş ve Mutasarrıflığa da açık bir telgraf çekerek Doktor Atıf ve Abbas’ın kaçmalarına izin verilmeden hemen yakalanmalarını istemiştir. Fakat Ali Cemal Bey Çorum’a varmadan Doktor Atıf ve Abbas Samsun’a giderek oradan bir Amerikan Torpidosuyla İstanbul’a kaçmıştır. İstanbul’a giderek kendilerine “Çorum Murahhas Heyeti” süsü vererek Sultan Vahdettin’in huzuruna çıkan bu kişilere dördüncü Rütbeden Mecidi Nişanı verilmiştir.(Bardakçı,2001:79-80-81).

Ali Cemal Bey Çorum Mutasarrıflığı döneminde sık sık köyleri, kasabaları dolaşarak halka ülkenin içinde bulunduğu durumu anlatmış, birlik beraberliğin önemi vurgulamıştır. İlçelere telgraflar çekerek halkı Millî Mücadele’ye destek vermeye çağırmıştır. Yine aynı günlerde Milli Hükümetin Alevileri kıracağına ilişkin asılsız, yoğun propaganda yapılmaktadır. Nüfusunun beşte biri Alevi olan Çorum’da bu propagandanın doğurabileceği tehlikeleri öngören Ali Cemal Bey Alevileri yakından tanımak ve ulusal davaya kazandırabilmek için Hacıbektaş’a giderek Şeyh Cemalettin ile görüşmüştür. Şeyh Cemalettin’in güvenini ve Desteğini sağlamıştır.

Ali Cemal Bey’in Çorum Mutasarrıflığı görevi devam ederken Yozgat’ta Çapanoğlu İsyanı baş göstermiştir. Bu isyanı günü gününe takip etmiş, Çorum’a sızramaması için gerekli önemleri almıştır. Olası tehlikelere karşı köylerde ve kasabalarda gönüllü silahlı birlikler oluşturmuştur. İsyanın bastırılmasında ve İsyancıların yakalanmasında büyük katkı sağlamıştır.

Zaman içerisinde ortaya çıkan birtakım kişiler Kuvayı Milliye adına hareket ettikleri havasını vererek halktan para ve at toplamaya başlamışlardır. Özellikle Sungurlu ilçesi ve Alaca bucağı köylerinden şikâyetler, feryatlar yükselmeye başlamıştır. Bunun üzerine Ali Cemal Bey Yozgat’ta bulunan Kuvayı Tedbiye Kumandanı Ethem Bey’e telgraf çekerek durumu bildirmiştir. Aynı gün Akdağmadeni’nde bulunan Refet (Bele) Bey’e de bir telgraf çekerek durumun önlenmesi için Ethem bey yanında aracı olunmasını rica etmiştir.(Aldan,2001:441-442-443).

Ali Cemal Bey 29 Eylül 1921 tarihinde dört bin kuruş maaşla Ertuğrul (Bilecik) Sancağı Mutasarrıflığına naklen tayin edilmiştir.⁷² Fakat buraya gitmemiştir.⁷³ 11 Ekim 1921 tarihinde dört bin kuruş maaşla Çankırı Sancağı Mutasarrıflığına naklen tayin edilmiştir. 23 Ekim 1921 tarihinde göreve başlamış, 8 Eylül 1922 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 3 Eylül 1922 tarihinde almakta olduğu maaşla Denizli Sancağı Mutasarrıflığına naklen tayin edilmiştir. 5 Ekim 1920 tarihinde göreve başlamıştır.1 Haziran 1923 tarihinde maaşına zam yapılarak beş bin kuruşa yükseltmiştir. 1 Ekim 1923 tarihinde ikinci bir zam daha yapılmış, maaşı altı bin kuruşa yükselmiştir.⁷⁴ 8 Ekim

⁷² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-3.

⁷³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-3b.

⁷⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-3.

1923 tarihinde mutasarrıflıklar vilayet sayılarak statüleri değiştirilmiştir. Böylece mutasarrıflık makamı valilik makamı adı almıştır. Ali Cemal Bey'de Denizli Valisi olmuş, valilik derecesi dördüncü sınıf olarak tespit edilmiştir.⁷⁵ 29 Haziran 1923 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁷⁶ Ali Cemal Bey Denizli Mutasarrıflığı görevindeyken Mal Müdürü'nün yaptığı yolsuzluk hakkında gerekli kanuni işlemi yapmadığı ve kendi vazifesini suiistimal ettiği gerekçesiyle hakkında soruşturma açılmıştır. Büyük Millet Meclisi Memurin Muhakemat Encümeni tarafından suçsuz olduğu kararı verilmiş, 8 Şubat 1927 tarihinde de Memurin Muhakemat Heyetince tasdik edilmiştir.⁷⁷

Ali Cemal Bey Milli Mücadele sırasında Çankırı ve Denizli Mutasarrıflıklarında görev yapmış aynı zamanda gönülden bağlı olduğu Millî Mücadele'ye de hizmet etmeye devam etmiştir.

2.3.3.4. Diyarbakır Valiliği

Ali Cemal Bey 27 Mayıs 1925 tarihinde on bin kuruş maaşla Diyarbakır Valiliğine tayin edilmiştir.¹² Temmuz 1925 tarihinde göreve başlamıştır. 3 Eylül 1926 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁷⁸

Ali Cemal Bey Diyarbakır valiliği görevine başladığında Şeyh Said İsyanı yeni bastırılmıştır. İsyanın bastırılmasına rağmen burada devlet otoritesinin eksikliğini fark etmiş bu konuda çalışmalar yapmaya başlamıştır. Bölgenin tarih ve sosyal yapısını ele alan eserleri incelemeye başlamış, bir ay boyunca köyleri dolaşarak köylüleri dinlemiş sorunlarını hakkında bilgi edinmiştir. Köylülerin kurtuluşu yeni hükümetten Cumhuriyetten beklediklerini, umduklarını işitmiştir. (Dinçer, 2020:294). Ali Cemal Bey sorunların kaynağı olarak yüzyıllardan beri bölgede egemen olan derebeylik sistemini işaret etmiştir. Şeyh Said İsyanının da temelinde toprak meselesi olduğunu vurgulamıştır.

Ali Cemal Bey devlet ile halkı kaynaştırabilmek için seçkin arkadaşları ve Bismil aşiretine mensup kişilerin desteğiyle 13 Eylül 1925 tarihinden Diyarbakır'ın Halo köyünde, 25 Eylül'de Silvan Kinyat köyünde mülki erkânı, geniş köylü kitleleriyle buluşturmuştur. Toprak Ağalarının topraksız köylüyü sömürdüğünü, toprağı olanlarında topraklarının gasp edildiğini gören Ali Cemal Bey'in önerisiyle bölgede devlete ait topraklar, topraksız köylüye dağıtılmaya başlamıştır. Ayrıca Toprağı gasp edilen köylüler için "Gasp Olunmuş Emlak ve Araziyi Geri Alma Komisyonları" kurulmuştur. Toprak konusunda epey yol alınmıştır.

Uygulamalardan rahatsız olan ağaların, haklarında gıyabi tutuklama cezası olan kişileri kullanma ihtimalini gözden kaçırmayan Ali Cemal Bey bu kapsamdaki kişilerin tutuksuz yargılanması gerektiğini gerekli kurumlara bildirerek TBMM'de bu konuda yasal düzenleme yapılmasını sağlamıştır. Böylece ağaların ellerindeki kozu yok etmiştir. Ali Cemal Bey'in bu çalışmaları halk tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Vilayet makamına teşekkür telgrafları çekilmiş, şenlikler düzenlenmiştir. Ağalar ise Ali Cemal Bey'i on sekiz maddelik bir listeye şikâyet etmiştir. Listede ki ilk madde Ali Cemal Bey'in felsefe kitaplarının çokluğudur. (Dinçer, 2020:295).

Ali Cemal Bey'in 3 Aralık 1925 tarihinde Dâhiliye Vekiline yazdığı mektupta vatanın imarı, valilerin vazifeleri, ülke kaynaklarının verimli kullanımı, şehirlerin sorunlarının ve önceliklerinin tespiti, özellikle doğu illerinde çalışmaları sevk ve idare edecek umumi valilik veya müfettişlik unvanı altında bir teşkilatın gerekliliğine dair önerilere yer vermiştir. Mektubun yazılmasında iki yıl sonra doğu ve Güneydoğu illerini kapsayan Birinci Umumi Müfettişlik kurulmuştur. (Dinçer, 2020:296).

⁷⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-3b.

⁷⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-3.

⁷⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-9.

⁷⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-3.

Şeyh Sait İsyanının bastırılmasından hemen sonra devlet önde gelen idarecilerinden, asayişsizliğin devam ettiği Dersim hakkında rapor hazırlanmasını istemiştir. Diyarbakır valisi Ali Cemal Bey'de bölgeyi dolaşarak rapor hazırlayanlar arasındadır.

Ali Cemal Bey'in Dersim raporu;

• Kürt ve Arap aşiretler ile Türkmen aşiretler arasında bir müşabehet yoktur. Türkmen aşiretleri teşkilatı, Kanuni Süleyman'dan sonra tefessuha başlamıştır. Dersimde ve Türkmen aşiretleri ile meskûn sair bazı havalide ara sıra tehaddüs eden isyanlar vaziyetlerin sebep ve saikleri aynı değildir. Dersim ihtilaçları büyük, küçük memur ve mutaassıp hocaların tahrik ve teşvikiyle Sünni ahali tarafından haklarında reva görülen muamelattan mümbaistir. Bu nalayık muamele Alevi Türkmenler arasında tesanüdü kavi ve tekafülü içtimai vücuda getirmiştir. Bu vaziyeti pek çok memurlar Kürt aşiret teşkilatını aynı zannederek yanlış karar ve tedbirler almışlardır. Tazyikat nihayet bulur ve şuurlu bir surette hareket olunursa, Dersimliler, Cumhuriyetin çok sadık ve fedakâr hadımları olabilirler.

• Dersim seyahatın da Türkçe bilmeyene ve Kürt tipine rastlamadım. Sünniler, Alevilere Kürt, Aleviler, Sünnilere Türk derler. Kürtlerle komşu Dersim Alevilerinde Türk'ten başka bir millet oldukları kanaati olmakla beraber memurlar da hataya düşmüşlerdir. Seydanlı, Şeyh Hasanlı unvanı umumiler altında toplanmış olan köyler ve kabileler arasında da ahengi muâşeret yoktur. Dersimliler taktik ve tehirden korkuyorlar, geçmiş memurlar esassız kanatları izale edememişlerdir.

• Aşiret ve kabileler arasındaki müteakabil gasp ve garatlar devam etmekte ve husumetlerin temadisine sebep olmaktadır. Üç beş şahıs müstesna, ağalar ve reisler de dâhil tekmil Dersimliler müthiş bir fakru zaruret içinde çırpınmaktadır. Gasbı garatların sebebi yaşamak hissi ve endişesidir. Dört yüz seneden beri Dersim'e hükümet nüfusu girmemiş, ilmi mana ve şümül ile bir otorite teessüs etmemiştir. Her Dersimli hayatını, malını muhafaza kaygısıyla müsella bulunmak mecburiyetinde kalmış.

• Bir iki fırka ile Dersimi silahtan tecrit mümkündür. Fakat Türk kanı ve Türk parası zayi olur. Uzun müddet devam edecek bir harp de muhtemeldir. Fikirlerime nazaran Dersimin hareketsiz silahtan tecrit ve ıslahı mümkün, bunun için de hükümete karşı olan itimatsızlık ve emniyetsizliği gidermek, hükümetin niyet ve makasid-i hayrihanesine kendilerini ikna etmek lazımdır. Mezhep ihtilaflı Dersimliyi taan ve teşni vasıtası olmamalı. Mezhebi münaferetleri izaleye çalışılmalıdır. Caferi mezhebine salık Alevi Türkler arasında tarihi edyan ve mezahibin kat ettiği sebeplerle batıl pek çok itikatlar kök salmıştır. Fakat bu itikatlar yirminci asrın fikri tenkit ve tahlili karşısında muhafaza-i mevcudiyet edebilecek kuvvet ve kudreti çoktan kaybetmişlerdir. Maarifle ve mefkûreci muallimlerle bu itikatlar yerine muhabbeti milliye-yi ikame mümkün ve çok kolaydır.

• Dersimlilere medarı maişet iş bulmak lazımdır. Dersim ve civarlarında inşa edilecek umumi ve hususi yollarda çalıştırmalı. Elâzığ ve Malatya'daki arazi-i metrukede iskân edilmeli.

• Bu tedabir alınır, Dersimlilerin silahlarını kendiliklerinden teslim edeceklerine inanyorum. Yalnız Çemişgezek'in yirmi iki kilometre Şimali Şarkisinde Kozluca'da mukim kör Seyit Han şekavet-i sanatı mutada ittihaz etmiş ve Koçgiri hadisesi mahkûm ve maznunlarından bazılarını başına toplamıştır. Çemişgezek, Arapkir, Kemah, Kemaliye taraflarına tecavüzle kervanları vuranlar bunlardır. Bunların silahlarını teslim ve daire-i itaate girecekleri memulum değildir. Ferhat Uşağı ile muhasımdır. Kendisine iltihak eden olmasa bile Çemişgezek'teki alay marifetiyle veya süvari saire ile tenkil ve imhaları mümkün olacaktır. Böyle bir hareket aksanı saire üzerine de müessir olacaktır. Zat-ı samilerinin müzahere ve üçüncü ordu müfettişinin muaveneti kuvvetli bir azmü irade, Vâkıfane, fütursuz ve azami beş aylık mesai, ihtiyaç halinde müracaat olunmak üzere bir alay asker ve nihayet lüzumunda sarf olunmak üzere beş bin lira Dersim'i tarihi salah ve refaha ithal ve kafeden halis Türk olan Dersimlileri Hükümeti Cumhuriyet'in elinde ucu şarka merbut Kürtlük harekâtına müteveccih keskin ve sadık bir hancer haline ifrağ için kâfidir.⁷⁹

⁷⁹ BCA,30.10.0.0/126.901.7,(11.08.1926).

Ali Cemal Bey'in hazırlamış olduğu rapor özetle şöyledir. Bölgede ki sorun ancak eğitim ve ekonomik refahın sağlanması sayesinde çözülebilir. Mezhepsel ayrımcılık da bölgedeki en büyük sorunlardan biridir. Halkın ekonomik düzeyi arttırılırsa bölgede hâkim olan, halkı doyuran, toprakların büyük kısmını elinde bulunduran ağaların-aşiret reislerinin gücü kırılacaktır. Böylece halk devletin hâkimiyeti altında hareket edecektir. Bölgede asayiş sağlayabilmek için silahların toplanması gereklidir. Fakat bu iş askeri güç kullanılarak yapılırsa askeri ve mali kayıplara sebep olabilir. Bu yüzden bölge halkı ile diyalog geliştirilerek sorunların çözülmesinin daha sağlıklı olacağını belirtmiştir. Ayrıca bölgenin Türkmen Alevilerinden oluştuğunu yani Türk coğrafyası olduğunu tespit etmiştir. Raporunda bölgede Türkçe bilmeyene ve Kürt tipinde insanlara rastlamadığını özellikle belirtmiştir. Kısaca devlet otoritesinin sağlanabilmesi için derebeylik sistemi ortadan kaldırılmalı ve yeni bir toprak düzenlemesi yapılmalıdır.

Ali Cemal Bey'in Dersim için hazırlamış olduğu bu rapor, hazırlanan diğer raporlarla karşılaştırıldığında kendisinin gözlem, analiz, tespit yeteneğinin yüksek olduğu ve olaylara farklı bakış açıları getirerek farklı çözüm önerileri sunduğunu görülmektedir.

15 Ağustos 1926 tarihinde almakta olduğu maaşla Elazığ Valiliğine naklen tayin edilen Ali Cemal Bey 4 Eylül 1926 tarihinde göreve başlamıştır, 5 Aralık 1929 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁸⁰ Elazığ Valiliği görevindeyken Milli Mücadele döneminde cephe gerisinde gösterdiği üstün gayret ve fedakârlıklarından dolayı beyaz şeritli İstiklal Madalyasıyla ödüllendirilmiştir. (Baltaoğlu, 1998:436).

5 Aralık 1929 tarihinde Ali Cemal Bey'e Elazığ valiliği görevindeyken eski Muhasebe müdürü, Mutemet ve vilayet azasından iki kişi ile birlikte yolsuz para sarf ederek vazifelerini suiistimal etmekten soruşturma açılmıştır. Soruşturma sonucunda mahkemeye sevk edilmiş, yapılan itirazlar sonucunda tekrar inceleme yapılarak 15 Temmuz 1930 tarihinde Şurayı Devlet Heyeti Umumisi tarafından ilgililer suçsuz bulunmuştur.⁸¹

Diyarbakır ve Elazığ'da dört yıl üç ay yirmi üç gün şark görevinde bulunduğu için kıdemine bir yıl zam yapılmıştır.⁸²

Ali Cemal Bey 6 Aralık 1929 tarihinde almakta olduğu maaşla ikinci kez Çorum valiliğine naklen tayin edilmiştir. 13 Aralık 1929 tarihinde göreve başlamış, 4 Mayıs 1933 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁸³ Ali Cemal Bey Çorum valiliği görevindeyken Çorum ve civarında elli dört köyde birer mektep yaptırdığı için Maarif Vekâleti tarafından Takdirname ile ödüllendirilmiştir.⁸⁴

2.3.3.5. Konya Valiliği

15 Nisan 1933 tarihinde almakta olduğu maaşla Konya valiliğine tayin edilen Ali Cemal Bey 10 Mayıs 1933 tarihinde göreve başlamış, 31 Aralık 1938 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁸⁵ 28 Aralık 1938 tarihinde vekâlet emrine alınmıştır.⁸⁶ 18 Şubat 1939 tarihinde emekliye sevk edilmiştir.⁸⁷

⁸⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118, EN:3.

⁸¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118, 184/234 Numaralı Şurayı Devlet Heyeti Umumisi Karar Belgesi.

⁸² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-6.

⁸³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-3.

⁸⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118.11 Şubat 1931 Tarih ve 36789 Numaralı Belge.

⁸⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-3.

⁸⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118. 28 Aralık 1938 Tarih ve 10117 Numaralı Kararname.

⁸⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118. 18 Şubat 1939 Tarih ve 10383 Numaralı Kararname.

Ali Cemal Bey 21 Eylül 1933 tarihin kıdemine binaen ikinci Sınıf valiliğe terfi etmiş, maaşına da zam yapılarak ve on iki bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 27 Ekim 1936 tarihinde kıdemine binaen birinci sınıf valiliğe terfi etmiş, maaşına da zam yapılarak on beş bin kuruşa yükseltilmiştir.⁸⁸ Konya valiliği esnasında üç kez takdirname almıştır. Bunlardan ilki, 9 Mayıs 1936 tarihinde iki bin beş yüz yirmi beş sayılı soyadı kanununun hükümlerine uygun olarak soyadı seçme ve kayıt işlerine önem vererek ve tedbirler alarak yerine getirip diğer vilayetlere örnek olacak şekilde yürütüp bitirdiği için takdir edilmiştir.⁸⁹ Kendisi de 11 Aralık 1934 tarihinde Bardakçı soyadını aldığı Dâhiliye Vekâletine bildirerek kütüğüne işlenmesini istemiştir.⁹⁰ İkincisi, 4 Kasım 1937 tarihinde beşinci Kolordu kıtaatının iskânındaki çalışmalarından dolayı Milli Savunma Vekâleti tarafından verilmiştir.⁹¹ Üçüncüsü, 5 Mart 1937 tarihinde hayvan yoklamasındaki gayret ve faaliyetinden dolayı Maliye Vekâleti tarafından verilmiştir.⁹²

Ali Cemal Bey Konya’da altı yıl görev yapmıştır. Bu süre içerisinde şehrin birçok sorunuyla yakından ilgilenmiştir. Konya’nın en önemli sorunu su sıkıntısıdır. Bu sıkıntıyı halledebilmek için vali 1935 yılında Ankara’ya giderek temaslarda bulunmuştur. Şehrin su potansiyelinin artırılması için Beyşehir gölüne akıtılmasının planlanan Sarısu’nun projesi vekâletçe kabul edilmiştir. Projeye göre suyun göle akmasıyla seviye 15 santim yükselecek, doksan altı buçuk milyon ton su kazanılmış olacaktır. Göle kanal açılması için gerekli araçlar gönderilerek faaliyete başlanmıştır. Sarısu’nun göle akmasıyla birlikte Karaviran ve Hotamış bataklıklarının kurumasıyla yaklaşık elli bin dönümlük ekilmeye elverişli arazi elde edilmiştir. Öte yandan var olan su kanalları temizlenmiş, Karahöyük ve Karapınar’a ana arklar açılmıştır. Su işleri ile İsviçreli bir su uzmanı çalıştırılmıştır. Vali görev süresi boyunca su sorununu halletmek için çalışmalara devam etmiştir. Büyük oranda su sıkıntısı giderilmiştir. Ayrıca Sosyal Yardım Bakanlığıyla temaslarda bulunarak Konya’da daha yeni, modern bir doğumevi binası yaptırmıştır. Yeni doğumevinin tamamlanması üzerine Konya Babalık Gazetesinde vali Ali Cemal Bey’e ve Bakanlığa teşekkür edilmiştir.⁹³

Vali Ali Cemal Bey’in girişimleriyle Konya ile Seydişehir arasındaki yola Köprü yaptırılarak 133 kilometrelik mesafe doksan sekiz kilometreye indirilmiştir. Konya merkezindeki Yenimeram Yolu da Ali Cemal Bey döneminde yapılmıştır. (Aytekin,1994:89). Vali Ereğli ve Karaman’daki sondaj işleriyle de yakından ilgilenmiştir. Tüm bu işler Konya’nın ekonomik ve endüstriyel hayatının canlandırılmasında önemli adımlar olmuştur.⁹⁴

Konya Babalık Gazetesi incelemelerimizde Ali Cemal Bey’in Konya Valiliği görevi boyunca sık sık ilçe gezileri yaparak halkla temas ettiği ve ilçelerde denetlemelerde bulunduğu görülmektedir.

Konya Babalık Gazetesinin 24 Mart 1936 tarihli sayısında vali başkanlığındaki İl Genel Meclisinin 1935 yılı çalışma raporu yayınlanmıştır. Rapora göre 1935 yılında Konya genelinde yeni ve modern bir doğumevi yaptırılmıştır. Aylıklar düzenli olarak verilmiştir. Tahsilat yüzde yetmiş dokuza çıkarılmıştır. Su işleri ile ilgili çalışmalara önemle devam edilmiştir. Barajlardan başka artezyen kuyuları açtırılması üzerinde durulmuştur. Konya ve Beyşehir arasında sekiz bin kırık dört kilometrelik yol yapılmıştır. Kültür, tarım ve sağlık alanlarındaki çalışmalara değinilerek il çevresindeki ilkokullarda okur sayının geçen yıla nispeten bin dokuz yüz yirmi dört oranında arttığı kaydedilmiştir. Fidanlık yapılarak zararlı haşerelerle mücadelenin iyi sonuç verdiği kaydedilmiştir. Memleket Hastanesinde on beş bin üç yüz yirmi dokuz hastaya bakılmış, iki bin yirmi hasta yatılı tedavi görmüş, sekiz yüz elli hasta ameliyat edilmiştir.⁹⁵

⁸⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-3-3b.

⁸⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118-4.

⁹⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118.11 Aralık 1934 Tarih ve 3991/8872 Numaralı Konya Vilayet Mektupçuluğundan Dâhiliye Vekâletine Gönderilen Belge.

⁹¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118. 4 Kasım 1937 Tarih ve 258/410 Numaralı Takdirname.

⁹² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118. 5 Mart 1937 Tarih ve 153 Numaralı Takdirname.

⁹³ Babalık,3 Birinci Kanun1935.

⁹⁴ Babalık,10 Birinci Kanun 1935.

⁹⁵ Babalık, 24 Mart 1936.

Valilik tarafından 1936-1937 devresinde bütün ilçelerde toplam otuz beş yatılı okul açılmasına karar verilmiştir. Ayrıca üç yıllık bir yol programı hazırlanmıştır. Programa göre Konya ve çevresindeki bütün yollar yapılacaktır. Su işlerine devam edilecek, Silile ve Altınapa barajları yapılacaktır. Baraj yerlerinde yapılacak sondaj işleri ise Fransız Rodyo şirketine verilmiştir. Maden araştırma işlerine de başlanacağı gazetede yer almaktadır.⁹⁶

Konya Babalık gazetesinin 20 Haziran 1936 tarihli haberinde bütün vilayetlerde valilerin CHP il parti başkanı olduğu bilgisi yer almaktadır. Bu karardan itibaren Vali Ali Cemal Bey'de Parti Başkanlığını üstlenmiştir.⁹⁷

Elektrik kilovat ücretinin yüksekliğinden şikâyet eden halkın serzenişlerinin dikkate alan vali ve parti başkanı Ali Cemal Bey gerekli incelemelerden sonra Yön Kurulunu toplayarak kilovat fiyatını yirmi kuruştan on beş kuruşa indirmiştir. Bu karardan sonra Konya Babalık Gazetesinde kendisine teşekkür mesajı yayınlandığını görmekteyiz.⁹⁸

Ali Cemal Bey Konya Valiliği döneminde Balkanlardan göç ederek ana yurda dönen göçmen Türklerin Konya ve ilçelerine yerleştirilme aşamasında, arazi tahsisi, barınma işleri ve erzak işlerinin halledilmesiyle yakından ilgilenmiştir.⁹⁹

Yine Vali Ali Cemal Bey'in girişimleriyle Konya'da Fuar düzenlenme kararı alınmıştır. Fuarda Konya'daki zirai ve ekonomik faaliyetler tanıtılacaktır. Fuarın Konya ekonomisine canlılık getireceği düşünülmüştür. Konya Babalık Gazetesinde vali beyin yaptıkları ile Konya'da isminin silinmez bir hatıra olarak kalacağı belirtilmiştir.¹⁰⁰

Babalık gazetesinde vali başkanlığındaki il genel meclisinin 1937 yılı Konya beş yıllık Kalkınma programı yayınlamıştır. Programa göre bu süre içerisinde ziraat, kültür, hayvancılık, su ve hayır işlerine bütçe ayrılmıştır. Mekteplere ders aletleri, fenni levazım alınacaktır. Köy mekteplerine yardım yapılacaktır. Onarılmaya muhtaç mektepler onarılacaktır. Bütün yollar şose haline getirecek, mevcut yollar onarılacaktır. Sağlık işlerinde ise muhtelif yerlerde tebhirhaneler, kuduz evleri yaptırılacaktır. Sıhhi müze ve depo tesis olunacak, hastane binası genişletilecektir. Ayrıca o dönemde çok yaygın bir hastalık olan Sıtma ile mücadele edilmek için komisyonlar kurularak faaliyete geçilmiştir.¹⁰¹

Ali Cemal Bey emekli olduktan sonra Konya valiliği dönemine ait bir konu hakkında soruşturma geçirmiştir. Soruşturma konusu ise, bir hizmet otomobili alınabilmesi için vilayet heyet ve makamlarının bunu onaylayarak vilayet bütçesine dâhil etmesi gereken kanun hükmüne riayet etmeyerek vilayet su işleri bürosu için su işleri tahsisatı umumisinden bir otomobil alınmasına ve mevcut kanunun ikinci maddesi hükmüne aykırı olarak bu otomobilin binek olmasına karar verip aldirmek, Konya su işlerinde kullanılmak üzere alınacak sondaj makinası için kanuni realiteye riayet etmemek ve usulsüz davranmak, yolsuzluk gibi suçlardan eski vali Ali Cemal Bardakçı, vilayet daimi encümen azaları hakkında Devlet Şurası İkinci Dairesince açılan soruşturma sonucunda suçsuz bulunmuşlardır. 18 Haziran 1942 tarihinde de Devlet Şurası Heyeti Umumisince karar tasdik edilmiştir.¹⁰²

Ali Cemal Bey bir Türk Milliyetçisi olarak Millî Mücadele yıllarında Atatürk'ün emrine girerek önemli hizmetlerde bulunmuştur. İdarecilik hayatı boyunca da halkla iyi ilişkiler içerisinde olmuştur. Halkla kaynaşmış ve halkın gönlünde taht kurmuş az sayıda idarecilerden biri olmuştur. Ali Cemal Bey çok okuyan, bilime, bilgiye ve bilim adamına çok önem veren bir idarecidir. Görev

⁹⁶ Babalık, 7 Mayıs 1936.

⁹⁷ Babalık, 20 Haziran 1936.

⁹⁸ Babalık, 4 Temmuz 1936.

⁹⁹ Babalık, 16 Temmuz 1936.

¹⁰⁰ Babalık, 16 İkteşrin 1936.

¹⁰¹ Babalık, 8 Mayıs 1937.

¹⁰² IBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118. 18 Haziran 1942 Tarih ve 42-123/187 Numaralı Devlet Şurası Heyeti Umumi Karar Belgesi.

yaptığı yerlerde olayları ve halkın durumunu gözlemleyerek raporlar hazırlamış, hazırladığı bu raporları üstlerine sunmuştur. Onun sunduğu fikirler çerçevesinde kanuni düzenlemeler yapılmıştır. Atatürk'ün gözde valilerinden olan Ali Cemal Bey Atatürk'ün vefatı ile birlikte henüz 51 yaşındayken en verimli çağında 18 Şubat 1939 yılında emekliye sevk edilmiştir. Baltaoğlu bu konuyu emeklilik değil bir tasfiye olarak değerlendirmektedir. (Baltaoğlu,1998:436-437). Nitekim Ali Cemal Bey 1943 yılında emeklilik işlemine karşı Şurayı Devlet'e dava açmış, dava emeklilikten sonra doksan günlük süre içerisinde açılmadığı için reddedilmiştir.¹⁰³

Ali Cemal Bey Emekli edildikten sonra 1942 1945 yılları arasında haftada iki gün çıkan bir siyasi gazete yayınlamıştır. Gazete 1942 sonlarında "Yeni Babacan" ismiyle çıkmaya başlamış, 8 Haziran 1943 itibariyle "Babacan" ismini almıştır. Bundan başka "Yeni Sabah" ve "Vatan" gazetelerinde yazarlık yapmıştır. İstanbul'da "Tasavvuf", Ankara'da "Sohbet" isminde tasavvufi dergiler yayınlamıştır. 1962 yılında çıkan "Yakın Tarihimiz" adlı derginin birinci ve ikinci ciltlerinde "Atatürk'ün Ankara'ya İlk Gelişi" ve "Millî Mücadele'de Ankara'da Partizanlar" isimli hatırat türünde iki makale yayınlamıştır. Tüm bunların dışında Basılı 7 adet eseri vardır. Bunlar;

1. Anadolu İsyanları, İstanbul 1940.
2. Devşirmelerle Sığıntılardan ve Mütégallibelerden Neler Çektik, Bolu 1942.
3. Kızılbaşlık Nedir, İstanbul 1945, Bu eserin ikinci baskısı Milli Tarih, Dini, İktisadi Bakımlardan Alevilik Ahilik Bektaşilik adıyla 1950 yılında Ankara'da basılmıştır.
4. Bizde Siyasi Partiler, İstanbul 1946.
5. İnsanda Nefsin Mahiyeti ve Bu Sırrın Çözümü, Şeyh'ül Ekber Muhiddin İbni Arabi'nin "Nefsini Bilen Rabbini Bilir" hadisi şerifini şerh eden Risale-i Ehadiyesi ikinci baskı Ankara, 1961. Bu eseri Türkçeleştiren Bardakçı bu eserin ilk baskısını da 1948'de Ankara'da yapmıştır. İkinci baskıya Muhiddin İbni Arabi'nin hayatı, şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgiler eklemiştir.
6. Geçmişte Bir Partinin Yıkılı ve İbret Levhaları, Ankara 1961.
7. Modern Fizik ve Tasavvuf Karşısında Ruh ve Ölüm, Ankara 1961. (Baltaoğlu,2009:437-438).

2.3.4. Ahmet Fahrettin Bey (1886-1930)

Ahmet Fahreddin Bey 1886 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası Kılavuz Kaptan Yüzbaşı Hacı Cemal Efendidir. Annesi Hamiyet Hanım'dır. Sude Beyzade sülalesine mensuptur. Fiziki özelliklerinden bahsedilirken Uzun boylu, Buğday tenli, kara gözlü olduğu kaydedilmiştir.¹⁰⁴ İlköğrenimini Eğri Kapu Merkez Rüştîyesinde, lise öğrenimini Selanik İdadisinde tamamlamıştır. Yükseköğrenimin ise Darülfünun Hukuk şubesinde Aliyyülâlâ derecesiyle 2 Ağustos 1911 tarihinde tamamlamıştır. Rumca konuşup-yazdığı, Fransızca ve İtalyanca okur-yazar olduğu sicilinde kayıtlıdır.¹⁰⁵ Eşi Hatice Hanım'dır. Ahmet Fahreddin Bey'in ölümünden sonra tekrar evlenerek Yenisey soyadını almıştır.¹⁰⁶

¹⁰³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.118. 30 Temmuz 1943 Tarih ve 521/5971 Numaralı Belge.

¹⁰⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-1.

¹⁰⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-11.

¹⁰⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942.24 Haziran 1968 Tarih ve 1960-523/1801 Numaralı İçişleri Bakanlığı Özlük İşleri Genel Müdürlüğü Dul ve Yetim Maaşlarının Hesabı.

Foto 4. Ahmet Fahrettin Bey

2.3.4.1. Memuriyet Hayatı

Ahmet Fahrettin Bey Hukuk Mektebinden mezun olduktan sonra 17 Aralık 1911 tarihinde bin seksen kuruş maaşla Cezayir Bahri Sefid Vilayetine bağlı Sakız Sancağı Karyot kazası Bidayet Mahkemesi Riyaseti (başkanlık) görevine tayin edilmiş,¹⁰⁷ 19 Eylül 1912 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.¹⁰⁷ Karyot kazasında görev yaparken, tamamı Hristiyanlardan oluşan kaza halkı İtalya tarafından Osmanlı Devleti'ne karşı isyana teşvik edilmişlerdir. İsyana Rum olan kaza kaymakamı da katılmıştır. Ahmet Fahreddin Bey isyancılara esir düşmüş, sekiz gün sonra firar ederek Sisam ve Kuşadası yoluyla İstanbul'a ulaşmıştır.¹⁰⁸ 19 Eylül 1912 tarihinde bin iki yüz kuruş maaşla Manastır Vilayeti Serfiçe Sancağı Grebene kazası Bidayet Mahkemesi Ceza İdaresi Riyaseti görevine tayin edilmiş, 7 Haziran 1913 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.¹⁰⁹ Balkan Savaşında Grebene düşman işgaline uğramıştır. Ahmet Fahreddin Bey yanında gönüllülerden oluşan on dört kişiyle Grebene'yi savunmaya çalışsa da başarılı olamayarak geri çekilmek zorunda kalmış, Manastır'ın kaybedilmesiyle burada bulunan ailesini alarak İstanbul'a gelmiştir. Yeni bir yere atanana kadar mağdur olmaması için 4 Haziran 1913 tarihine kadar kendisine yarım maaş bağlanmıştır.¹¹⁰

7 Haziran 1913 tarihinde almakta olduğu maaşla Siirt Sancağı Şirvan kazası Bidayet Mahkemesi Riyaseti görevine tayin edilmiştir.¹¹¹ Fakat buraya gitmemiştir.¹¹² 5 Temmuz 1913 tarihinde bin beş yüz kuruş maaşla İstanbul Büyükdere Polis Merkez Memurluğu görevine tayin edilmiştir. 6 Temmuz 1913 tarihinde göreve başlamış, 25 Aralık 1913 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 25 Aralık 1913 tarihinde almakta olduğu maaşla İstanbul Taksim Polis Merkez Memurluğunu görevine tayin edilmiştir. Aynı tarihte göreve başlamış, 3 Ocak 1915 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 3 Ocak 1915 tarihinde almakta olduğu maaşla İstanbul Kasımpaşa Polis Merkez Memurluğu görevine tayin edilmiştir. Aynı tarihte göreve başlamış, 11 Kasım 1916¹¹³ tarihinde, para karşılığı seyahat varakası vererek memuriyetini suiistimal etmiş olan memur hakkında gerekli işlemleri yapmadığı ve mezuniyetinin bulunduğu görevle alakalı olmamasından dolayı azledilmiştir.¹¹⁴ 18 Mart 1918 tarihinde almakta olduğu maaşla Artvin Sancağı Hopa kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 6 Nisan 1918 tarihinde göreve başlamış,¹¹⁵ 7 Ekim 1918 tarihinde Samsun Sancağı Havza kazası Kaymakamı Murad Nihat Bey ile Becayış yaparak almakta olduğu

¹⁰⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942.-3.

¹⁰⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942. Devlet-i Aliyye Tercüme-i Hâl Varakası.

¹⁰⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942.-3.

¹¹⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942. Devlet-i Aliyye Tercüme-i Hâl Varakası.

¹¹¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942.-3.

¹¹² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942.-4.

¹¹³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942.-3.

¹¹⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942.-4.

¹¹⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942.-3.

maaşla bu göreve gelmiştir.¹¹⁶ 6 Aralık 1918 tarihinde göreve başlamış,¹¹⁷ 24 Kasım 1919 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Havza kazası kaymakamlığı sırasında Mustafa Kemal Paşa ile tanışarak onun emrine girmiştir.

(https://www.academia.edu/50771559/Cumhuriyetin_Elâzığ_Valileri).

Ahmet Fahreddin Bey 24 Kasım 1919 tarihinde Erzurum Sancağı Aziziye kazası Kaymakamı Rahmi Bey ile becayiş yaparak almakta olduğu maaşla bu göreve gelmiştir.¹¹⁸ 4 Ekim 1920 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Aziziye kazası kaymakamlığı görevindeyken göstermiş olduğu başarı ve yaptığı fedakârlıklardan dolayı 15 Temmuz 1920 tarihinde Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa tarafından tebrik edilmiştir.¹¹⁹ Yine bu görevdeyken vazifesini suiistimal etmekten hakkında soruşturma açılmıştır. 19 Mart 1921 tarihinde Sivas Vilayeti Memurin Encümenince suçsuz bulunmuştur. 8 Şubat 1923 tarihinde ise verilen karar Büyük Millet Meclisi Memurin Muhakemat encümenince ekseriyetle tasdik edilmiştir.¹²⁰ 4 Ekim 1920 tarihinde dört bin kuruş maaşla Denizli Sancağı Mutasarrıflığına tayin edilmiştir.¹²¹ 13 Aralık 1920 tarihinde azledilmiştir¹²² azledilme sebebi ise Denizli'nin önemli şahsiyetlerinden muhalif siyaset güden, Burgaz İhtilali sorumlularından bazı Çerkez ve Abazalar ve Cabbaroğullarını Ankara'ya götürülürken Ahmet Fahreddin Beyin kendilerine karşı şiddet gösterdiği iddiasıyla şikâyetle bulunmaları üzerine hakkında soruşturma açılmış, ardından görevinden azledilmiştir. Mülkiye Müfettişliği tarafından yapılan soruşturma sonucunda suçsuz bulunmuştur.¹²³

2.3.4.2. Bolu Mutasarrıflığı

Ahmet Fahreddin Bey 13 Haziran 1921 tarihinde almakta olduğu maaşla Bolu Sancağı Mutasarrıflığına tayin edilmiştir. 20 Haziran 1921 tarihinde göreve başlamış, 20 Aralık 1923 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.¹²⁴ 8 Ekim 1923 tarihinde, Sancaklar kaldırılarak Vilayet haline getirilmesiyle, Mutasarrıflık makamı kaldırılarak valilik makamı adı almıştır. Ahmet Fahreddin Bey'de Bolu Vilayeti Valisi olmuştur. Valilik sınıfı beşinci sınıf olarak belirlenerek maaşı beş bin kuruşa yükseltilmiştir.¹²⁵

Ahmet Fahreddin Bey Bolu'nun son mutasarrıfı ve ilk valisi olmuştur. Göreve başlar başlamaz Bolu'da TBMM hükümetini hâkim kılmış, halk ile kaynaşmaya başlamıştır. Bolu genelinde özellikle Gerede ve Düzce de asayiş işlerine çok önem vermiş, eşkiyaya göz açtırmamıştır. Halkın TBMM hükümetini yakından tanıması ve İstanbul hükümetinin Ankara hükümetini dinsizlikle itham ederek sürdürdüğü kara propagandayı ortadan kaldırmak için çalışmıştır. Millî Mücadele yanlısı, kadınların sosyal yaşamda aktif olması için kurulmuş olan "Bolu Hanımlar Birliğini" desteklemiştir. Ahmet Fahreddin Bey Bolu'da halk, asker, mülki erkân bütünleşmesini sağlamıştır. Boluları ordu ile kaynaştırmıştır. Ordu için toplanan yardımların cepheye ulaştırılmasını sağlamıştır. Bolu eşrafından oluşturulan bir heyet cepheye giderek askerlere çeşitli hediyeler sunmuşlar, Mustafa Kemal ile de görüşerek Boluluların selam ve sevgilerini iletmışlerdir. Ahmet Fahreddin Bey'in Bolu valiliği dönemi boyunca 23 Nisan TBMM'nin açılışı törenlerle kutlanmıştır. İlk kutlama 1922 yılında gerçekleştirilmiştir. (Konukçu, 2006:4-5-6-7-8).

Ahmet Fahreddin Bey, Bolu'daki basın yayın faaliyetlerini desteklemiştir. Onun döneminde Bolu'da Bolu, Derdli, Türkoğlu adında üç gazete yayınlanmaktadır. Bolu Gazetesi, mutasarrıflığın resmi organı mahiyetinde faaliyet göstermiştir. Böylece TBMM hükümetinin faaliyetleri ve Cepheden gelen haberler Bolu halkına doğrudan duyurulmuştur. Ahmet Fahreddin Bey'in emriyle Bolu Vilayet Salnamesi hazırlanmaya başlanmıştır. (Konukçu, 2006:14-16-17).

Ahmet Fahreddin Bey'e 12 Kasım 1921 tarihinde, Bolu Mutasarrıflığı döneminde Bolu'da asayiş bozan çetelerin yakalanıp tutuklanmasında göstermiş olduğu üstün başarı dolayısıyla

¹¹⁶ BOA, İ.DUİT. 47/16,(30.12.1336).

¹¹⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-3.

¹¹⁸ BOA, BEO. 4602/345127.(04.03.1338).

¹¹⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-7.

¹²⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-11.

¹²¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-3.

¹²² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-4.

¹²³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942. Devlet-i Aliyye Tercüme-i Hâl Varakası.

¹²⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-3.

¹²⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-4.

Dâhiliye Vekâleti tarafından takdirname verilmiştir. Ayrıca 5 Eylül 1922 tarihinde, Yunan donanmasının Samsun'u bombardıman ettiği esnada ordunun çok ihtiyacı olan ve Akçaşehir'de bulunan mühimmatı başarılı bir şekilde bölgeye sevk ettiği için de takdir edilmiştir.¹²⁶

Ahmet Fahreddin Bey Bolu Mutasarrıflığı ve Valiliği döneminde iki kez soruşturma geçirmiştir. Birincisi Türk Bayrağı almak için halktan para toplamak gibi on yedi maddeden oluşan suç isnadından ötürü açılmıştır. Yapılan soruşturma neticesinde 26 Mayıs 1926 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Memurin Muhakemat Encümenince ittifakla, ceza kanununun seksen ikinci maddesi gereğince yargılanmasına, bazı diğer suçlardan da beraatına karar verilmiştir. Görülen davada 22 Aralık 1927 tarihinde suçlamalardan sorumlu olduğu kesinleşmiştir.¹²⁷

Bolu Valiliği döneminde ise Bolu'nun Gökçesu Karyesinde Kibartaş ocağının müzayede ve ihalesinde kanunsuzluk yaptığı iddiası üzerine açılan soruşturma neticesinde 12 Ocak 1927 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Memurin Muhakemat Encümenince suçsuz bulunmuştur. Karar Memurin Muhakemat Heyetince de kabul ve tasdik edilmiştir.¹²⁸

2.3.4.3.Canik (Samsun) Valiliği

Ahmet Fahrettin Bey 30 Aralık 1923 tarihinde yedi bin kuruş maaşla Samsun Vilayeti Valiliğine tayin edilmiştir. 18 Ocak 1924 tarihinde işe başlamıştır. 1 Nisan 1924 tarihinde maaşına zam yapılarak sekiz bin kuruşa, 1 Haziran 1925 tarihinde maaşına tekrar zam yapılarak dokuz bin kuruşa yükseltilmiştir. 23 Ağustos 1926 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.¹²⁹

Ahmet Fahreddin Bey'e Samsun valisiyken, Umur-ı Nafia (Bayındırlık)'da ki mesaisinden ve Millî Mücadele'de sırasında cepheye gösterdiği cesaret ve fedakârlığından dolayı 7 Ekim 1924 tarihinde kırmızı şeritli İstiklal Madalyası verilmiştir.¹³⁰

Ahmet Fahrettin Bey'in Samsun Valiliği görevindeyken Rüşumat Memuru Avni Efendiye tahkir (aşağılama) ettiği iddiası üzerine hakkında soruşturma açılmış, soruşturma sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi Memurin Muhakemat Encümeni tarafından 10 Ocak 1926 tarihinde suçsuz olduğuna ittifakla karar verilmiştir.¹³¹

Yine bu dönemde bir Rum emvali metrukesinin tahliyesi hakkında karar verilen emir dışında hareket ederek memuriyetini suiistimal ettiği iddiasından dolayı soruşturma açılmıştır. Soruşturma sonucunda Canik (Samsun) Vilayeti Mahkeme-i Asliyesince bir sene hapis cezası almasına karar verilmiştir. Fakat Ahmet Fahreddin Bey'in dava nakli talebi üzerine Temyiz Mahkemesince Ordu Vilayeti Muhakeme-i Asliyesine nakline karar verilerek 25 Eylül 1925 tarihli Devlet Şurası Mülkiye ve Maarif Dairesince karar suret rüyeti vazife haricinde olduğuna dair verilen karar Temyiz Mahkemesince de tasdik edilmiştir. Görülen dava sonucunda 19 Eylül 1927 tarihinde beraatına karar verilmiştir. 24 Kasım 1927 tarihinde de karar Devlet Şurası Heyeti Umumisince tasdik edilmiştir. Yine bu görevde bulunduğu dönemde vilayete ait otomobili İstanbul'a götürmesi on beş lira yol harcı alması vazifeyi suiistimal etmek olduğundan ilgili kanunun yüz ikinci maddesi birinci fıkrası gereğince yargılanmasına karar verilmiştir. Yargılama sonucunda suçlu olduğu anlaşılmıştır.¹³²

12 Aralık 1926 tarihinde Ahmet Fahreddin Bey, Arazi Tevzi Komisyonu başkanı ve aynı zamanda tapu kadastro müdürü, Arazi Tevzi Komisyonu birinci ve üçüncü grup başkanı, vilayet ziraat memuru hakkında arazi tevziatında yapılan yolsuzluklarla ilgili soruşturma açılmıştır. Suçlamalar ise; Vali Ahmet Fahreddin Bey'in teyzezadesi Selami Hamid Bey'e ve başka kişilere usulsüz arazi tahsis etmesi, Rum emvali metrukesinin yerli halk tarafından işgalinin önlenememesi, Balkanlardan ana yurda dönerek Samsun'a yerleştirilen Türklere verilecek araziler üzerinde yolsuzluk yapılması, Arazi Tevzi Komisyonu işgal ve gasp edilen iki yüz otuz üç dönüm araziye tevzi arazi defterlerine köy için ortak arazi olarak kaydetmeleri gibi maddelerden oluşmaktadır.¹³³ Soruşturma 24 Mart 1931 tarihinde sonuçlanarak karara bağlanmıştır. Fakat bu tarihte Ahmet

¹²⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-7.

¹²⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-12.

¹²⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-11.

¹²⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-3.

¹³⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-7.

¹³¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-11.

¹³² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-12.

¹³³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942. 12 Kanunvevel 1926 Tarihli Şurayı Devlet Mülkiye Müfettişliği Tahkikat Raporu.

Fahreddin Bey vefat etmiş bulunması, diğer kişiler içinde zaman aşımı sebebiyle amme davası ortadan kalkmıştır. 14 Mayıs 1931 tarihinde de karar Devlet Şurası tarafından tasdik edilmiştir.¹³⁴

Ahmet Fahreddin Bey 22 Ağustos 1926 tarihinde almakta olduğu maaşla Bitlis Vilayeti Valiliğine tayin edilmiştir.¹³⁵ 24 Ekim 1926 tarihinde sağlık sorunlarını gerekçe göstererek görevinden istifa etmiştir.¹³⁶ 12 Temmuz 1928 tarihinde on bin kuruş maaşla Hakkâri Vilayeti Valiliğine tayin edilmiştir. 30 Ağustos 1928 tarihinde göreve başlamış, 11 Ekim 1929 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Hakkâri Valiliği görevindeyken memurların ikamet edecek yeri olmadığını fark ederek kısa bir zamanda memur mahallesi kurmuştur.¹³⁷

2.3.4.4. Elazığ Valiliği

Ahmet Fahreddin Bey 6 Kasım 1929 tarihinde almakta olduğu maaşla Elazığ Vilayeti Valiliğine tayin edilmiştir. 16 Kasım 1929 tarihinde göreve başlamıştır.¹³⁸ Vazife için gittiği Nazimiye kazasından dönerken Çarsacak nahiye merkezinde hastalanmıştır. Vilayetten gönderilen doktorun müdahalesine rağmen soğuk algınlığından 22 Kasım 1930 saat üç civarında vefat etmiştir.¹³⁹ Cenazesi Samsun'da yedi bin kişinin katılımıyla defnedilmiştir.¹⁴⁰

Vali Ahmet Fahreddin Bey Elazığ'da bilhassa imar, inzibat ve toplumsal sorunlarla ilgili önemli adımlar atmıştır. Şehrin asayişine ve temizliğine önem vermiş, yeni yollar açmıştır. O dönemde Elazığ'da çok ciddi bir su ihtiyacı vardır. Vali Fahreddin Bey bu sorunu çözmek için çalışma başlatmıştır. Yine Elazığ'a elektrik getirilmesi içinde çalışmalar başlatmış, bazı şirketlerle görüşerek bu konuda ilk adımı atmıştır. Eğitim ile ilgili çalışmalarda yapılmıştır. Bu dönemde Elazığ merkezde yüz yetmiş beş mevcutlu ve beş sınıflı bir öğretmen okulu, üç yüz öğrencisi olan bir ortaokul, şehir yatılı okulu ve köy yatılı okulları vardır.¹⁴¹

Elazığ'da belediye işlerine de önem veren Vali Ahmet Fahreddin Bey sokaklarda akan pis su sorunuyla ilgilenmiş, pis kepenkleri kaldırtmış, boyasız binalara badana yaptırarak şehrin görünümünü güzelleştirmeye çalışmıştır.¹⁴²

Hükümet, Ahmet Fahreddin Bey'i Elazığ'a I. Dünya Savaşının bitiminden beri süren o zamanki adıyla Dersim ve civarındaki ayaklanmaları bastırması için olağanüstü yetkilerle donatarak göndermiştir. Ahmet Fahreddin Bey Dersim'in Nazimiye, Pülümür, Ovacık ilçelerini kapsayan askerî harekâtı bizzat yönetmiştir. (<https://elazigsurmansethaber.com/2021/12/21/fahri-beyin-elazig-valiligi/>) Dersim'de halkın büyük kısmı fakir ve geçim sıkıntısı içindedir. Bu konuya önem veren Ahmet Fahreddin Bey halkın ihtiyaçlarını temin etmiştir.¹⁴³

Vali Tefvîk Sırrı Gür döneminde Ahmet Fahreddin Bey'in anısına şehirde bir caddeye "Vali Fahri Bey" ismi verilmiştir. Valilik binası önüne yaptırdığı çeşme tamir edilerek halkın istifadesine sunulmuştur.(Haykır,2017:331).

2.3.5. Hasan Nizamettin Ataker (1887-1962)

Hasan Nizamettin Ataker, Reisü'l Küttab Arif Efendizade Raif beyin torunu, adliye müfettişlerinden ve Bursa Vilayeti Naiplerinden Ahmet Asım Bey ile Saniye hanımın oğludur. (Baltaoğlu,2006:303). 1890 İstanbul doğumlu Mehmet Seracettin isminde bir kardeşi vardır. Babası Ahmet Asım beyin görev yaptığı Yanya Vilayeti Ergiri Sancağında 27 Nisan 1887 tarihinde dünyaya gelmiştir. Fiziki özelliklerinden bahsedilirken Orta boylu, beyaz tenli ve ela gözlü olduğu kaydedilmiştir.¹⁴⁴ İlköğrenimini Rehber-i Marifet ve Numune-i Terakki mekteplerinde tamamlamış,

¹³⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942. 14 Mayıs 1931 ve 195/213 Numaralı Şurayı Devlet Mülkiye Dairesi Karar Belgesi.

¹³⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-5.

¹³⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-6.

¹³⁷ Cumhuriyet, 26 Teşrinisani 1930.

¹³⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942-5.

¹³⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.942. 23 Kasım 1930 Tarih ve 02271 Numaralı Telgrafname.

¹⁴⁰ Cumhuriyet, 26 Teşrinisani 1930.

¹⁴¹ Cumhuriyet, 19 Ağustos 1930.

¹⁴² Cumhuriyet, 2 Eylül 1930.

¹⁴³ Cumhuriyet, 24 Ağustos 1930.

¹⁴⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. İstanbul Valiliği 23.06.1934 Tarihli ve Nüfus Müdürlüğü 1524 Sayılı Yazısı ve Ekli Nüfus Tezkeresi Örneği.

ortaöğrenimini ise Selanik, Halep, Vefa, Bursa İdadilerinde tamamlamıştır. Mülkiye Mektebi'nden 24 Haziran 1906 yılında iyi dereceyle mezun olmuştur. İkinci bir yüksekokul okuyarak 1910 yılında İstanbul Hukuk Mektebi'nden pekiyi dereceyle mezun olmuştur. Arapça, Acemce, Arnavutça ve Rumca bildiği sicilde kayıtlı bulunmaktadır.¹⁴⁵

Başarılı bir öğrencilik hayatından sonra 9 Ocak 1908 yılında Devlet hizmetine girmiştir. Otuz yedi yıl iki ay on yedi gün hizmet vermiş, 10 Temmuz 1948 tarihinde iki yüz elli sekiz lira yetmiş iki kuruş maaşla emekliye ayrılarak İstanbul Bakırköy'de yaşamaya başlamıştır.¹⁴⁶ Dosyasında herhangi bir mal varlığı tespit edilememiştir. Hasan Nizamettin Bey 1939 yılında elli yaşındayken Zeynep Saadet hanımla evlenmiştir. Çocuğu yoktur. Emekli olarak yaşadığı İstanbul'da 12 Nisan 1962 tarihinde vefat etmiştir.¹⁴⁷ Milli Mücadele'ye doğrudan destek vermiş, Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlı ve bu konuda müsamahası olmayan bir Mülki İdare Amiridir. Hoşgörüsü yüksek bir karaktere sahiptir. Halka karşı da sevecen, samimi, alçakgönüllü bir tavır sergilemiştir. Görev yaptığı şehirlerde halk tarafından sevilmiş ve sayılmıştır. (Orkun ve Diğerleri, 1969:592-599). Hasan Nizamettin Bey Sakarya savaşı sırasında cephede verdiği hizmetlerden dolayı İstiklâl Madalyasıyla ödüllendirilmiştir. Sinop Valiliği sırasında da İstiklâl Madalyası şeridi kırmızıya çevrilmiştir.¹⁴⁸ Kırmızı Şeritli İstiklâl madalyası cephede bulunanlara verilen bir madalyadır.

Foto 5. Hasan Nizamettin Ataker

2.3.5.1. Memuriyet Hayatı

Hasan Nizamettin Bey Mülkiye ve İstanbul Hukuk Mektebinde okurken aynı zamanda Naimzâde Rüştü Efendi Medresesinde müderrislik yapmıştır. 1 Eylül 1902 yılında yüz kuruş maaşla müderris olarak görev yapmaya başlamıştır. 1 Ağustos 1903 yılında maaşı üç yüz kuruşa yükseltilmiştir. 31 Mayıs 1908 yılına kadar Naimzâde Rüştü Efendi Medresesindeki müderrislik görevine devam etmiştir.¹⁴⁹

Hasan Nizamettin Bey Mülkiye Mektebinden Mezun olduktan sonra ilk idare görevine 9 Ocak 1909 yılında beş yüz kuruş maaşla Selanik Maiyet Memurluğu ile başlamıştır. 18 Kasım 1909

¹⁴⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-2.

¹⁴⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-20.

¹⁴⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762.

¹⁴⁸ BCA.30-10-0-0 / 195-336-1.(21.04.1926).

¹⁴⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 12.12.1947 Tarihli Müddet-i Hizmet Cetveli.

tarihine kadar görevini sürdürmüştür.¹⁵⁰ Selanik maiyet memurluğuna atanmadan önce müderrislik görevine binaen 16 Ekim 1906 tarihinde kendisine İstanbul Rüusu bağlanmıştır. Selanik Maiyet memurluğuna başladıktan sonra aldığı İstanbul Rüusu maşından kesilmesi gerekirken zamanında kesilmemiş 1 Eylül 1909'dan Ocak 1909'a kadar 4 aylık bir kesilme yapılmıştır. Selanik maiyet memuruken aynı zamanda Drama Sancağı Taşöz kazası Kaymakam vekilliği görevi de yürütmüştür.¹⁵¹

Hasan Nizamettin Bey, 3 Ocak 1910 tarihinde bin beş yüz kuruş maaşla ilk kaymakamlık görevi olan İstanbul Silivri kazası kaymakamlığına atanmıştır. 29 Nisan 1910 tarihine kadar bu görevini sürdürmüştür. 17 Nisan 1910 tarihinde almakta olduğu maaşla Karasi Sancağı Sındırgı kazası kaymakamlığına naklolmuştur. 9 Mayıs 1910 tarihinde göreve başlamış, 28 Ekim 1911 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Hasan Nizamettin Bey, 21 Ekim 1911 tarihinde iki bin kuruş maaşla Trabzon Sancağı Çarşamba kazası kaymakamlığına atanmıştır. 16 Kasım 1911 tarihinde göreve başlamış, 17 Ekim 1912 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 5 Ekim 1912 tarihinde Manastır Sancağı Pırlepe kazası kaymakamlığına terfian atanmıştır.¹⁵² Savaş sebebiyle işe başlayamamasından dolayı 5 Aralık 1912 tarihinden 19 Haziran 1914 tarihine kadar Canik Sancağından yarım maaş almıştır.¹⁵³ 24 Haziran 1914 tarihinde iki bin beş yüz kuruş maaşla Karesi Sancağı Ayvalık kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 22 Haziran 1914 tarihinde göreve başlamış, 28 Kasım 1914 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.

2.3.5.2. Bandırma Kaymakamlığı

Hasan Nizamettin Bey iki bin beş yüz kuruş maaşla 22 Kasım 1914 tarihinde Karesi Sancağı Bandırma kazası kaymakamlığına naklen tayin edilmiştir. 12 Aralık 1914 tarihinde göreve başlamıştır.¹⁵⁴ Bandırma Kaymakamıyken tehcir kapsamında sevk edilecek Rum muhacirlerden bazılarının vesika vererek Bandırma'da kalmalarını sağladığı, ucuz fiyatla hayvan aldırıldığı, Ermenilerin sevk ve muamelesinde ve ahvâli hususiyetinde bir takım yolsuzluklarda bulunduğu, Bandırma kazasına bağlı köylerden tehcir edilecek Rumların bir kısmının Kaymakam Hasan Nizamettin Bey tarafından para alınarak köylerde bırakıldığı, iki köyde Rum malları yağma edildiği sırada kendi hissesine sığır aldığı ve başka suiistimallere de yol açtığı şeklinde 17 maddelik bir suç isnat edilmiştir. Mülkiye Müfettişliğince açılan soruşturma kapsamında Encümen Müdürlüğünce Memurin Nizamnamesinin yirmi yedinci maddesi gereğince hakkında verilecek karara göre muamele edilmek üzere 16 Şubat 1916 tarihinde geçici olarak azledilmesine karar verilmiştir.¹⁵⁵ 3 Haziran 1917 tarihinde soruşturma neticesinde Ermenilerin sevkî sırasındaki ihmalleri içeren üç madde dışında diğer maddelerden suçsuz bulunmuş, suçlu bulunduğu üç madde dolayısıyla da azline karar verilmiştir.¹⁵⁶ Yerine Baalbek kaymakamı Fevzi Bey atanmıştır.¹⁵⁷

Hasan Nizamettin Bey azledildikten 6 ay sonra tekrar devlet hizmetine dönerek 26 Şubat 1917 tarihinde iki bin beş yüz kuruş maaşla Canik sancağına Ünye kazası kaymakamlığına atanmıştır. 14 Mayıs 1917 tarihinde göreve başlamış, 7 Şubat 1918 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.¹⁵⁸ Hasan Nizamettin Bey Ünye Kaymakamıyken 1918 senesi aşar vergisinin zamanında ve tam olarak topladığı için takdirname almıştır.¹⁵⁹

¹⁵⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-3.

¹⁵¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-4.

¹⁵² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-3.

¹⁵³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.7624-6.

¹⁵⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No. 762-5.

¹⁵⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-6.

¹⁵⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-9.

¹⁵⁷ BOA, BEO, 4399/329863. (13.04.1334).

¹⁵⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No. 762-5.

¹⁵⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 27 Mayıs 1334 Tarih ve 33056 Numaralı Dâhiliye Nezareti Tahrir Sureti

2.3.5.3. Giresun Kaymakamlığı

Hasan Nizamettin Bey 31 Ocak 1918 tarihinde iki bin beş yüz kuruş maaş ile Trabzon Sancağı Giresun kazası kaymakamlığına becayişle (yer değiştirme) tayin edilmiştir. 17 Şubat 1918 tarihinde göreve başlamıştır.¹⁶⁰ 2 ay izinli olarak İstanbul'a gittiğini bildirmişse de nerede bulunduğu bilinmediğinden Mülkiye Müfettişliğince hakkında soruşturma açılmış, yapılan soruşturma sonucuna göre muamele yapılmak üzere azledilmiştir. İzin süresinin bitimi olan 16 Temmuz 1919 tarihinden görevden ayrılma tarihi olan 18 Eylül 1919 tarihine kadar yarım maaş almıştır.¹⁶¹ Soruşturma sonucunda Dâhiliye Encümenince 8 Mart 1920 tarihinde istihdamına mâni bir durum olmadığına tekrar istihdam edilmesi için onay verildiğine dair karar alınmıştır.¹⁶²

Hasan Nizamettin Bey'in Giresun kaymakamlığı Mondros Mütarekesinin uygulanmaya başladığı ve Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele için harekete geçtiği döneme denk gelmektedir. İtilaf Devletleri'nin Anadolu toprakları üzerinde Osmanlı Devleti hâkimiyetinin de yaşayan Rum ve Ermeni azınlıklara verdikleri destek onları kendi devletlerini kurma yönünde cesaret vermiştir. Karadeniz Bölgesinde Rumların bir Pontus Devleti kurma hayali vardır. Bu doğrultuda Yunanistan Devletinin desteğiyle bölgede çeteler kurarak Türk köylerini basarak ahaliyi katletmeye başlamışlardır. Rumların yürüttüğü bu faaliyetler tüm Karadeniz de olduğu gibi Giresun'da da etkisini göstermiştir.

Hasan Nizamettin Bey Giresun Kaymakamlığı sırasında Millî Mücadeleye destek vermiş ve bu yönde hareket etmiştir. Giresun'da Pontusçu Rumların faaliyetlerine karşılık Topal Osman Ağa ile iş birliği yapmıştır. (Aldan,2001:372-373). Bu yüzden Kaymakam Nizamettin Bey hakkında Rumların girişimleriyle İstanbul hükümetine birçok şikâyet bildirilmiştir. 25 Mayıs 1919 tarihinde Trabzon Vilayetine gönderilen bir yazıda Rum Patrikliği, Giresun Kaymakamı Nizamettin Bey ile Mal Müdürünün tehirden dönen Rumların mallarına el koyduğunu iddia etmiştir. Yapılan soruşturma sonucunda böyle bir durumun söz konusu olmadığı anlaşılmıştır.¹⁶³ Süvari Alayı Kâtibi Fehmi Efendi İmzasıyla Dâhiliye Nezaretine bildirilen şikâyetle Kaymakam Nizamettin Bey ve Belediye Başkanı Topal Osman Ağa'nın görevlerini suiistimal ettikleri iddia edilmiştir. Bunun üzerine Trabzon Vilayetinden soruşturma açılması istenmiştir.¹⁶⁴ Soruşturma derinleştirilmeye çalışılarak Canık¹⁶⁵ ve Bandırma¹⁶⁶ mutasarrıflıklarına telgraf çekilerek Nizamettin Beyin tehirciye alakadar olup olmadığı sorulmuştur. Hatta Kaymakam Nizamettin beyin tutuklanarak İstanbul'a gönderilmesi dahi istenmiştir.¹⁶⁷

Nizamettin Bey, Mustafa Kemal Paşa ile ilişki kurarak Erzurum ve Sivas Kongrelerinde bulunmuş Sivas kongresinde Temsil Heyeti'nin Haberleşme, İaşe ve Saymanlık görevini yürütmüş, Temsil Heyeti ile birlikte Ankara'ya gitmiştir. Azline sebep olan iki aylık izin sürecini Temsil Heyeti ile birlikte geçirdiğini görmekteyiz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla birlikte meclise bağlı çalışmaya başlamış, (Çankaya,1668-1969.1098). 24 Haziran 1920 Tarihinde beş bin kuruş maaşla Genç Sancağı Mutasarrıflığına atanmıştır.¹⁶⁸ Bu görevine başlamadan 3 Temmuz 1920 tarihinde dört bin kuruş maaşla Emniyet-i Umumiye Seyr-ü Sefer Müdüriyeti görevine tayin edilmiştir. 3 Temmuz 1920 tarihinde göreve başlamıştır. 31 Temmuz 1920 tarihine kadar görevine devam etmiştir. Hasan Nizamettin Bey, almakta olduğu maaşla 29 Temmuz 1920'de İkinci Sınıf Mülkiye Müfettişliğine naklen tayin edilmiştir. Ağustos 1920 tarihinde göreve başlamıştır. 13 Ocak 1921 tarihinden 1 Mart 1921 tarihine kadar birinci sınıf üzerinden beşte bir maaşla Ordu Mutasarrıflığı vekilliğinde bulunmuştur. Haziran 1921 tarihinde Müfettişliğin kaldırılmasıyla görevi sona ermiştir. 20 Şubat

¹⁶⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No. 762-5.

¹⁶¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-6.

¹⁶² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 8 Mart 1336 Tarihli ve 340/3 sayılı Encümen Mazbatası.

¹⁶³ BOA, DH. KMS,51/17.(08.10.1337).

¹⁶⁴ BOA, DH. KMS,51/4.(29.06.1337).

¹⁶⁵ BOA, DH. ŞFR,98/323.(7.06.1337).

¹⁶⁶ BOA, DH. ŞFR,98/324.(26.07.1337).

¹⁶⁷ BOA, DH. ŞFR,626/83.(19.04.1335).

¹⁶⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 24 Haziran 1336 Tarih ve 47 Numaralı Kararname.

1922 tarihinde iki bin kuruş yarım maaşla Giresun Sancağı Mutasarrıf vekilliğine tayin edilmiştir. 25 Nisan 1922 tarihine kadar bu görevini sürdürmüştür.¹⁶⁹

2.3.5.4. Giresun Mutasarrıflığı

Hasan Nizamettin Bey 25 Nisan 1922 tarihinde dört bin kuruş maaşla asaleten Giresun Sancağı Mutasarrıfı olarak tayin edilmiştir.¹⁷⁰ Hükümete teslim olan ve kayıtsız şartsız adliyeye teslim edilmeleri emredilen Sonbarioğlu ve arkadaşlarının firarına sebep olduğu için 13 Şubat 1923 tarihinde azledilmesine karar verilmiş¹⁷¹ ve 23 Şubat 1923 tarihinde görevden ayrılmıştır. 22 Nisan 1923 tarihinden 29 Temmuz 1923 tarihine kadar bin üç yüz otuz üç kuruş üzerinden azledilme maaşı verilmiştir.¹⁷² İcra Vekilleri Heyetinin 2 Haziran 1923 tarihindeki toplantısında tekrar istihdam edilmesine karar verilmiştir.¹⁷³ Yine Giresun Mutasarrıflığı döneminde vazifesini suiistimal ettiği iddiasıyla mülkiye müfettişliği tarafından hakkında yapılan soruşturma üzerine Büyük Millet Meclisi Memurin Muhakemat Encümenince 14 Nisan 1924 tarihinde verilen beraat kararı bozulmuştur. Nihat ve Akil efendilerin önceden Giresun'da ticaret yaptıkları sırada kimliği meçhul birinden dört gün içerisinde memleketi terk etmeleri hakkında tehdit mektubu aldıkları ve durumu Mutasarrıf Hasan Nizamettin Bey'e bildirdiklerini fakat kendisinin konu hakkında beş altı sayfalık soruşturma yaptırdığı ama bunları incelemek için komiserliğe emir vermediği, Tokat'a gitmeleri için gerekli olan seyahat varakasının vermediği, Ayrıca şahıslar Trabzon'a ticaret için ikinci kez istedikleri seyahat varakasının da Mutasarrıf tarafından verilmediği yönünde ki şikâyetlerini Dâhiliye Vekâletine bildirmişlerdir. Hasan Nizamettin Bey şahıslara şikâyetlerine devam etmeleri halinde kendilerini Pontusçulukla suçlayacağı ve Divan-ı Harbe göndereceği tehdidinde bulunduğu iddia edilmiştir. Bu suretle masum olan şahısları suçlu gösterdiği ve serbest ticaret haklarına mâni olduğu gerekçesiyle Nizamettin beyin vazifesini kötüye kullandığı tespit edilerek ilgili kanunun yüz ikinci maddesi gereğince mahkemeye sevk edilmesine ve Memurin Muhakemat hakkında ki kanunun sekizinci maddesi gereğince muamele edilmesine 24 Kasım 1924 tarihinde ekseriyetle karar verilmiştir.¹⁷⁴

Hasan Nizamettin Bey, 29 Eylül 1923 tarihinde beş bin kuruş maaşla Sinop Sancağı Mutasarrıflığına atanmıştır.¹⁷⁵ 25 Ekim 1923 tarihinde Sinop'un vilayet olmasıyla görev unvanı 28 Ekim 1923 tarihinde vali olarak değiştirilmiştir. Aynı zamanda maaşına bin kuruş zaman yapılarak altı bin kuruşa yükseltilmiştir.¹⁷⁶

2.3.5.5. Sinop Valiliği

Hasan Nizamettin Bey ilk valilik görevi olan Sinop valiliği görevine beşinci sınıf vali olarak başlamıştır. 1 Haziran 1925 tarihinde maaşı yedi bin kuruşa yükseltilmiştir. 28 Kasım 1926 tarihine kadar Sinop valiliği görevini sürdürmüştür.¹⁷⁷

Hasan Nizamettin Bey, Sinop valiliği döneminde geçirdiği ilk soruşturma, hapisteki Kara Molla namında bir şahsı kanun dışı tahliye ettirme konusunda açılmıştır. Büyük Millet Meclisi Memurin Muhakemat Encümenince 4 Şubat 1925 tarihinde suçlu bulunmuştur. Büyük Millet Meclisi Memurin Muhakemat Heyetince 31 Mayıs 1925 tarihinde ise tasdik edilmiştir.¹⁷⁸

Hasan Nizamettin Bey'in Sinop valisiyken geçirdiği ikinci bir soruşturma, Belediye seçimlerinin kanuna aykırı yapıldığı, yolsuzluk icraatlarının olduğu, gazhanede kaçak olarak bulundurulmuş ispiyrtoların incelemesini geciktirilmesi, Emvali Metruke (Ermenilerin tehirci

¹⁶⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-5-7-8.

¹⁷⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 25 Nisan 1338 Tarih ve 3/48 sayılı kararname.

¹⁷¹ BCA,30.18.1.1 / 6.50.5.(13.02.1923).

¹⁷² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-8.

¹⁷³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 28 Haziran 1339 Tarih ve 4/118 Numaralı Kararname.

¹⁷⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-15.

¹⁷⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 29 Eylül 1339 Tarih ve 4/188 Numaralı Kararname.

¹⁷⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-8.

¹⁷⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-7-8.

¹⁷⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-16.

giderken geride bıraktıkları mallar)'ye ait evlerin tecavüze maruz bırakılması ve harap olmasına sebep olunması suçlamalarıyla hakkında yapılan soruşturma sonucunda Büyük Millet Meclisi Memurin Muhakemat Encümenince ceza gerektirecek bir suç işlemediğine dair 17 Şubat 1925 tarihinde karar verilmiştir. Bu karar Büyük Millet Meclisi Memurin Muhakemat Heyetince 3 Haziran 1925 tarihinde tasdik edilmiştir.

Hasan Nizamettin Beyin Sinop valisiyken üçüncü olarak geçirdiği soruşturma, Memleketin müdafaası uğrunda yapılmış eylemlerin suç olarak adlandırılmayacağı ile ilgili kanuna uygun olarak, hakkında takibat bulunan bir şahsı tahliye ettirdiği için beş lira para cezası ile 3 ay memuriyetten uzaklaştırma cezası almıştır. Tahliye ettirdiği şahıs af kanunundan yararlanma hakkı bulunan tahliyesi gereken bir konumdadır. Fakat şahsın adliye kararı ile tahliye edilmesi gerekirken, gayri kanuni olarak Vali Hasan Nizamettin Bey tarafından tahliye ettirilmiştir. Buna rağmen Nizamettin beyin kanun gereğini yaptığı ve kasıtlı suç olmadığı anlaşıldığından mahkûm olduğu cezanın affedilmesi, Büyük Millet Meclisinin 11 Kasım 1926 tarihinde beşinci toplantısının birinci celsesinden kabul edilmiştir.¹⁷⁹

Hasan Nizamettin Bey Sinop valisiyken, Sinop hükümet konağı karşısında dava vekillerinden Mehmet ve Aziz efendilerin kiracı oldukları yazıhanenin boşaltılmasında kanuna aykırı davranıldığı için Encümen-i Müdiran tarafından Memurin Nizamnamesinin yirmi birinci maddesi gereğince ihtar cezası kararı vermiştir. Bu karar 24 Ekim 1925 tarihinde tasdik edilmiştir.¹⁸⁰

Hasan Nizamettin Bey 14 Kasım 1926 tarihinde yedi bin kuruş maaşla Van Vilayeti Valiliğine naklen tayin edilmiştir. 12 Şubat 1927 tarihinde göreve başlamıştır.¹⁸¹ Bu görevdeyken maaşına zam yapılarak sekiz bin kuruşa yükseltilmiştir.¹⁸² 10 Eylül 1927 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.¹⁸³ Van Vilayetinde iki sene şark görevi yaptığı için kıdemi yükseltilmiştir.¹⁸⁴ Almakta olduğu maaşla 11 Ağustos 1927 tarihinde Diyarbakır valiliğine tayin edilmiş, 4 Ekim 1927 tarihinde göreve başlamıştır.¹⁸⁵ 1 Eylül 1929 tarihinde maaşı dokuz bin kuruşa derecesi de dördüncü sınıf valiliğe yükseltilmiştir. 15 Şubat 1931 tarihinde Diyarbakır valiliği görevinden ayrılmıştır. Diyarbakır valisiyken, Satılığa çıkarılan idareye ait bir arazi hakkında yolsuzluk yapmak gibi yirmi altı maddelik bir suçlamayla Devlet Şurası Mülkiye Dairesince hakkında soruşturma açılmış ve soruşturma sonucunda Heyet-i Umumiye tarafından 4 Eylül 1933 tarihinde suçsuz bulunmuştur.¹⁸⁶

Hasan Nizamettin Bey Diyarbakır valiliği sırasında şehrin içme suyu ihtiyacını karşılamak için Hamrevat suyunu ıslah ettirmiş, şehre su şebekesi getirmiştir.¹⁸⁷

2.3.5.6. Elazığ Valiliği

Hasan Nizamettin Bey dokuz bin kuruş maaşla 18 Ocak 1931 tarihinde naklen Elazığ Valiliğine tayin edilmiştir. 18 Şubat 1931 tarihinde göreve başlamıştır.¹⁸⁸ 16 Şubat 1931 tarihinde kıdemine binaen üçüncü sınıf valiliğe yükseltilmiş, maaşına da zam yapılarak on bin kuruşa yükseltilmiştir.¹⁸⁹ 14 Ekim 1931 tarihinde şark görevinde iki seneyi tekrar doldurduğu için kıdemine bir sene daha eklenmiştir.¹⁹⁰ Hasan Nizamettin Beyin Elazığ Valiliği görevinden ayrıldığı tarih net olarak belli olmadığı için 22 Aralık 1943 tarihinde Dâhiliye Vekâleti Zat İşleri Umum Müdürlüğünce Elazığ Valiliğine yazı gönderilerek Hasan Nizamettin Beyin Elazığ Valiliğinden ayrılma tarihi sorulmuştur. Verilen cevapta Hasan Nizamettin Bey'in on günlük iznini kullanmak için 20 Aralık 1932 tarihinden vilayetten ayrıldığı ve o tarihten itibaren 28 Şubat 1933 tarihinde

¹⁷⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-17.

¹⁸⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-14.

¹⁸¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 14 Teşrinisani 1926 Tarih ve 6/338 Numaralı Kararname.

¹⁸² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 20 Haziran 1940 Tarih ve 6024/171 Sayılı Van Vilayeti Tahvil Yazısı.

¹⁸³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-10.

¹⁸⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 21 Ağustos 1930 Tarihli Mucibname.

¹⁸⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 11 Ağustos 1927 Tarih ve 7/29 Numaralı Kararname, 4.10.1927 Tarihli Vekâlet-i Celileye Muharrer Telgraf.

¹⁸⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-9-10-18.

¹⁸⁷ İçkale, 9 Temmuz 1948.

¹⁸⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 18.01.1931 Tarih ve 10484 Numaralı Kararname.

¹⁸⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 16.02.1931 Tarih ve 1151 Numaralı Mucip Müzekkeresi.

¹⁹⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 14.10.1931 Tarihli Mucipname.

Vali Tevfik Sırrı Gür'ün atanmasına kadar vali vekilliğinin Mektupçu Hilmi Uluğ tarafından yürütüldüğü yazılmıştır.¹⁹¹ Nizamettin Bey'in Elazığ valiliğinden ayrılma tarihi sicil dosyasına 20 Aralık 1932 olarak kaydedilmiştir.¹⁹²

Hasan Nizamettin Bey, Elazığ Valisi iken iki kez soruşturma geçirmiştir. Bunlardan ilki Malatya Vilayetine yazdığı telgrafta Tüccar Zeki Bey'e hakaret ettiği gerekçesiyle açılmıştır. Devlet Şurası Mülkiye Dairesince suçsuz bulunmuştur. 23 Mayıs 1932 tarihinde karar aynen kabul edilmiştir. İkinci soruşturma, Hasta bir hayvanı vilayet aracı ile Maden Kasabasına tedavi için göndermesinden dolayıdır. Devlet Şurası Mülkiye Dairesince takipsizlik kararı verilmiştir. 23 Mayıs 1932 tarihinde Heyet-i Umumiye tarafından tasdik edilmiştir.

Vali Hasan Nizamettin Bey Elazığ Valiliği döneminde Murat Nehri üzerinde harabe haldeki ahşap Pertek köprüsünü 200 metre uzunluğunda yeniden yaptırmıştır. (Sunguroğlu, 1958:232). Vali ilçe gezileri yaparak teftişlerde bulunmuştur. Pertek kazasına teftiş etmiştir.¹⁹³ Jandarma Kumandanıyla beraber Baskil ilçesini de teftiş etmiştir.¹⁹⁴ Vali Bey beraberinde Defterdar ve Müskirat İnhisar Baş Müdürü ile birlikte Hozat ve Ovacık'a gitmiştir. Yine bu dönemde Elazığ'da elektrik işleri için "Elazığ Elektrik ve Su Türk Anonim Şirketi" kurulmuştur.¹⁹⁵

2.3.5.7. Urfa Valiliği

Hasan Nizamettin Bey 5 Ocak 1933 tarihinde on bin kuruş maaşla naklen Urfa Valiliğine tayin edilmiştir.¹⁹⁶ Şubat 1933 tarihinde göreve başlamıştır.¹⁹⁷

Nizamettin Bey Urfa valiliği döneminde 5. Tertip kıdem tablosunda yazılı olan devlet hizmetine girdiği tarihin, Naimzâde Rüşti Efendi Medresesinde Müderrislik görevinde başladığı tarih olan 1 Eylül 1902 olarak değiştirilmesini istemiştir. Ayrıca sicilinde sadece Mülkiye Mektebinden mezun olduğu yazılı olduğu için Hukuk Mektebi mezuniyetinin de eklenmesini istemiştir. Sicil karnesinde doğum yerinin Ergiri olarak yazılmış olması babasının memuriyeti dolayısıyla orada doğduğu ve babasının aslen İstanbullu olduğunun siciline geçirilmesini istemiştir.¹⁹⁸ Nizamettin Beyin doğum yerinin Ergiri olması milliyet noktasında Arnavut ırkına mensup olduğunu göstermeyeceği yanlış bir kanaate yer bırakmamak noktasında babasının aslen İstanbullu olduğu, kendisinin de Türk ırkına mensup olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Sicil ve kıdem tablosu da bu yönde değiştirilmiştir.¹⁹⁹

Hasan Nizamettin Bey Urfa valiliği döneminde 21 Kasım 1934 tarihinde romatizma hastalığından dolayı iki ay Bursa ılıcalarında tedavi görmek için izin almıştır.²⁰⁰

Urfa'da Millî Gazete'nin 28 Temmuz 1934 tarihli birinci sayfa haberinde "Valimiz Nizami Beyefendi Viranşehir'e gitmiştir." Başlıklı haberinde Nizamettin Beyin Urfa valiliği döneminde de ilçe gezileri yaparak teftişlerde bulunduğunu görmekteyiz.

Nizamettin Bey 17 Temmuz 1935 gecesi Akçakale'den trenle yeni görev yeri olan Çanakkale'ye hareket etmiştir. Şehirdeki memurlar, Fırka Kumandanı vekili, üst düzey askerler, bir bölük asker, Jandarma, Polis, Belediye memurları, Halkevi bandosu ve halk tarafından uğurlanmıştır.²⁰¹

¹⁹¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 31.1.1944 Tarih ve 9/78 Numaralı T.C. Elazığ Valiliği Mektupçuluk Kalemi Yazısı

¹⁹² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-10.

¹⁹³ Turan, 11 Mayıs 1931.

¹⁹⁴ Turan, 11 Mayıs 1931.

¹⁹⁵ Turan, 11 Mayıs 1931.

¹⁹⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 5.1.1933 Tarih ve 15699 Numaralı Karamame.

¹⁹⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 4.2.1933 Tarih ve 29 Numaralı Urfa Telgraf.

¹⁹⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 20.2.1935 Tarih ve 526 sayılı Dâhiliye Vekâleti Vilayetler İdaresi Umum Müdürlüğü'nün Vekâlet Yüksek Makamına Yazısı.

¹⁹⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 19.12.1933 Tarih ve 10395 Dosya Numaralı Urfa Vilayetine Yazılan Vali Nizamettin Beyin Kıdem Vaziyeti Hakkında Yazı.

²⁰⁰ Urfada Milli, 26 İkinci Teşrin 1934.

²⁰¹ Urfada Milli, 18 Temmuz 1935.

2.3.5.8. Çanakkale Valiliği

Hasan Nizamettin Bey on bin kuruş maaşla 20 Haziran 1935 tarihinde Çanakkale Valiliğine tayin edilmiştir.²⁰² 2 Temmuz 1935 tarihinde göreve başlamıştır. Çanakkale valiliğindeki kademine binaen ikinci sınıf valiliğe terfi ettirilmiştir.²⁰³ 28 Ekim 1935 tarihinde maaşı on iki bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir.²⁰⁴ 17 Ocak 1937 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.²⁰⁵

Çanakkale gazetesi 8 Ağustos 1935 tarihli birinci sayfa haberinde, “İlbaımız Bay Nizamettin Cuma günü Gerze Vapuru ile ilimizi şereflendirmişlerdir. İskeleye büyük bir halk kitlesi ile bütün memurlar, Jandarma erkânı ve Zabitan ile Jandarma ve Polis müfrezeleri ve mızıkanın iştiraki ile büyük bir törenle karşılanmıştır.” Haberi ile Nizamettin Beyin gelişini bu şekilde duyurmuştur.²⁰⁶

Vali Hasan Nizamettin Bey Çanakkale’ye gelir gelmez işe koyulmuştur. İlk olarak Edirne’ye giderek Trakya Genel Müfettişi ile görüşmüştür.²⁰⁷ Yine valinin Kasım ayında Trakya Genel Müfettişi General Kazım Dirik ile görüşmek için İstanbul’a gittiğini görüyoruz. Aynı sayıda Hasan Nizamettin beyin Cumhuriyet Bayramında ikinci sınıf valiliğe yükseltildiği haberi mevcuttur.²⁰⁸ Trakya Genel Müfettişi General Kazım Dirik Çanakkale’ye gelerek Vali Hasan Nizamettin Bey ile birlikte Erenköy, Ezine, Bayramiç ve Gelibolu kazalarında ki Balkanlardan göçerek ana yurda gelen Türklerin iskânlarına ait işler üzerinde incelemeler yaparak Edirne’ye dönmüştür.²⁰⁹ 1936 Ocak ayında Çanakkale’ye gelen Trakya Genel Müfettişi Kazım Dirik, Trakya bölgesinde yapılacak tarım kooperatifleri, ağaçlandırma ve köylüyü kalkındırma gibi beş yıllık köy kalkındırma projesiyle ilgili vali ve şube müdürlerinin katılımıyla vilayet genel işlerini incelemiştir.

Vilayet ve kazalarda köy işleriyle ilgilenmek için birer köy bürosu kurulmuştur.²¹⁰ Çanakkale Gazetesinin 25 Haziran 1936 tarihli 1. Sayfasında “Vilayetlerde Parti Başkanlığını Valiler Yapacak” başlıklı haber yer almaktadır. Yine aynı sayfada Vali Hasan Nizamettin Bey’in parti başkanlığı görevine başladığı haberi yer almaktadır. Ayrıca Çanakkale Gazetesinin de parti tarafından çıkarıldığı bilgisi mevcuttur.²¹¹ Hasan Nizamettin Bey parti başkanlığı görevini aldıktan sonra Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya’nın Edirne de yaptığı toplantıya katılmıştır.²¹²

27 Temmuz 1936 tarihinde Genel Kurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, beraberinde Ordu Müfettişi Orgeneral Fahrettin Paşa ile birlikte Çanakkale’ye gelmiştir. Vali ve diğer il protokolü tarafından askeri tören ile karşılanan Genel Kurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak Çimenlik alanında Piyade, Topçu ve Fen kıtalarını teftiş etmiştir. Daha sonra Tayyare Karargâhı ve Jandarmayı teftiş etmiştir. Valinin misafiri olan Mareşal, Çanakkale ve civarındaki kıtaatı ve tahkimatı teftiş etmiştir.²¹³

Vali Hasan Nizamettin Bey’in Çanakkale Valiliği döneminde göçmen Türklerin iskân işleriyle yakından ilgilendiğini görmekteyiz. Çanakkale gazetesinin 13 Ağustos 1936 tarihli haberinde valinin kazalarda iskân umumi işlerini tetkik ettiği haberine yer vermiştir. Ayrıca aynı sayıda Vali Hasan Nizamettin Beyin boğazların askerleştirilmesi haberini bütün vilayetlere bildirdiği telgrafa ve gelen tebrik mesajlarına yer verilmiştir.²¹⁴

2 Eylül 1936 tarihinde Büyük Millet Meclisi adına Mehmet Çavuş anıtına çelenk koyma töreni için Büyük Millet Meclisi Reis Vekillerinden Tevfik Fikret ve Nuri Conker başkanlığında on iki kişilik bir heyet Çanakkale’ye gelmiştir. Heyet vali ve il protokolü tarafından karşılanıp misafir edilmiştir.²¹⁵ 3 Eylül 1936 tarihinde de İngiliz Kralı sekizinci Edward Çanakkale ziyaretinde bulunmuş, vali ve diğer il protokolü tarafından karşılanarak gezisinde eşlik edilmiştir.²¹⁶

²⁰² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762.20.06.1935 Tarih ve 2844 Numaralı Kararname.

²⁰³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-11-12.

²⁰⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 28.10.1935 Tarihli Mucipname.

²⁰⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-11.

²⁰⁶ Çanakkale,8 Ağustos 1935.

²⁰⁷ Çanakkale,22 Ağustos 1935.

²⁰⁸ Çanakkale,7 İkinciteşrin,1935.

²⁰⁹ Çanakkale,21 İkinciteşrin,1935.

²¹⁰ Çanakkale,16 İkincikanun,1936.

²¹¹ Çanakkale,25 Haziran 1936.

²¹² Çanakkale,2 Temmuz 1936.

²¹³ Çanakkale,30 Temmuz 1936.

²¹⁴ Çanakkale,13 Ağustos 1936.

²¹⁵ Çanakkale,3 Eylül 1936.

²¹⁶ Çanakkale,10 Eylül 1936.

Çanakkale gazetesinin 1 Ekim 1936 tarihli haberine göre Vali Hasan Nizamettin Bey izinli olarak Avrupa seyahati yapmıştır.²¹⁷

Çanakkale Gazetesinin Vali Hasan Nizamettin Bey hakkındaki son haberi 21 Ocak 1937 tarihli “Vali Nizami Ataker’in Çanakkale’den Ayrılışı” başlığını taşımaktadır. Vali 3.Genel Müfettişlik Baş Müşavirliği görevi atanmıştır. Yeni görevine başlamak için 17 Ocak Pazar günü Güneysu vapuruyla kalabalıklar eşliğinde Çanakkale’den ayrılmıştır. Ayrılmadan önce bir mesaj yayınlarak Çanakkale halkına veda etmiştir.²¹⁸

Hasan Nizamettin Bey Çanakkale valiliği görevindeyken vergi tahsilatında gösterdiği yüksek hizmetine binaen Maliye Vekâletinden takdirname almıştır.²¹⁹ Yine Çanakkale valisiyken basur ve fissür hastalığından dolayı yirmi gün istirahat raporu verilmiştir.²²⁰ 17 Temmuz 1936 tarihinde de siyatik ve romatizma hastalığından dolayı kaplıca tedavisi görmesi için iki ay izin verilmiştir.²²¹

Hasan Nizamettin Bey on iki bin beş yüz kuruş maaşla 29 Aralık 1936 tarihinde Üçüncü Umumi Müfettişlik Baş Müşavirliğine naklen tayin edilmiştir.²²² 6 Şubat 1937 tarihinde göreve başlamıştır. 6 Mayıs 1939 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.²²³

2.3.5.9. Konya Valiliği

Hasan Nizamettin Bey 13 Mayıs 1939 tarihinde Konya valiliğine atanmıştır.²²⁴ Konya Babalık Gazetesinin 1 Haziran 1939 tarihli sayısında, “B. Nizamettin Ataker refakatinde Vilayet Nafia Müdürü olduğu halde evvelki gün Ankara’dan sat 15.30’da şehrimize gelmiştir. Yeni valimiz için şehir hududunda İstikbal merasimi yapılmıştır. B. Ataker merasim yerinde başta Vali Muavini, Generaller, Memurlar, Parti mensupları ve muhtelif teşekküller ileri gelenleri tarafından karşılanmıştır. Şehir içinde de Askeri kıta, bir Jandarma ve Polis müfrezesi, Bando tarafından selamlanmıştır.”²²⁵ Vali Hasan Nizamettin Beyin nasıl karşılandığıyla ilgili habere rastlamaktayız. Hasan Nizamettin Bey şehre gelir gelmez şehrin nasıl görüldüğü ile ilgilenmiş ve belediyeye şehrin güzelleştirilmesi yönünde direktifler vermiştir.²²⁶

Vali Konya vilayetinin kazalarını dolaşarak tetkikler yapmıştır. Babalık Gazetesinin 24 Haziran 1939 tarihli haberine göre Hasan Nizamettin Bey, Nafia Müdürü ile Beyşehir, Seydişehir ve Bozkır kazalarına giderek tetkikler yapmıştır.²²⁷ Yine gazetenin 30 Haziran tarihli sayısında Karaman ve Ereğli kazalarını ziyaret etmiş olduğunu görüyoruz.²²⁸

Hasan Nizamettin Bey Konya Valisiyken, Parti başkanlıkları valiliklerden ayrılmıştır. Böylece sadece Konya valiliği görevini yürütmeye başlamıştır.²²⁹

Vali Konya’da yol işlerine önem vermiştir. Afyon Akşehir yolunun Akşehir kısmının parke taş ile döşetmiştir. Bundan dolayı Akşehir halkı Belediye Meclisi aracılığıyla valiye teşekkürlerini iletmiştir.²³⁰

25 Mayıs 1939 tarihinde Hasan Nizamettin Beyin maaşı on bin beş yüz kuruşa, derecesi de birinci sınıf valiliğe yükseltilmiştir.10 Ocak 1944 tarihine kadar Konya valiliği görevini sürdürmüştür.²³¹ Hasan Nizamettin Bey Konya valiliği sırasında Saadet Hanımla evlenmek için 15 gün izin almıştır.²³² Yine Konya valiliği sırasında rahatsızlıkları artan Hasan Nizamettin Bey kronik romatizma, siyatik, malarya, kronik sıtma, oksalüri, diyabet, kansızlığa bağlı halsizlik gibi hastalıklarla boğuşmuş ve tedavi olmak için sık sık izin kullanmıştır.²³³

²¹⁷ Çanakkale,1 Ekim 1936.

²¹⁸ Çanakkale,21 Ocak 1937.

²¹⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762.25.02.1936 Tarih ve 9183/4029 Numaralı Belge.

²²⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762.1 İkinci Teşrin 1935 Tarihli Çanakkale Memleket Hastanesi Başhekimlik Raporu.

²²¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-15.

²²² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762.29.12.1936 Tarih ve 5763 Numaralı Kararname.

²²³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-11.

²²⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 13.05.1939 Tarih ve 11007 Numaralı Kararname.

²²⁵ Babalık,1 Haziran 1939.

²²⁶ Babalık, 6 Haziran 1939.

²²⁷ Babalık 24 Haziran 1939.

²²⁸ Babalık,30 Haziran 1939.

²²⁹ Babalık,8 Temmuz 1939.

²³⁰ Babalık, 29 İkinci Teşrin 1939.

²³¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-11.

²³² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 26.08.1939 Tarih ve 5828 Sayılı Dâhiliye Vekâleti Memurlar Sicil ve Muamelat Müdürlüğü

²³³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-15.

Hasan Nizamettin Bey Konya’da görev yaptığı süre boyunca 1940 ve 1943 yıllarında iki kez takdirname almıştır. Bunlardan ilki, Zirai verimin artırılması için vilayetlere gönderilen tohumların zamanında ve eksiksiz olarak çiftçiye dağıtılmasından dolayı Ziraat Vekâletince verilmiştir.²³⁴ İkincisi ise yine Ziraat Vekâletince, Konya vilayeti dahilinde hayvan ıslahı konusundaki başarı için verilmiştir.²³⁵

Hasan Nizamettin Bey Konya valisiyken hakkında gaz, benzin, çimento işleri üzerinde suiistimaller yaptığına ve Konya civarında bulunan Müteahhitler yerine eskiden tanıdığı bir müteahhide ihale verdirerek onu kayırdığına dair Mülkiye Müfettişliğine şikâyet bildirilmiştir. Şikâyet sonucunda soruşturma açılıp açılmadığı elimizdeki sicil dosyasında rastlanamamıştır.

2.3.5.10. Hatay Valiliği

Hasan Nizamettin Bey 28 Aralık 1943 tarihinde almakta olduğu maaşla Hatay valiliğine naklen tayin edilmiştir.²³⁶ 28 Ocak 1944 tarihinde göreve başlamış,²³⁷ 25 Temmuz 1947 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.²³⁸ 30 Haziran 1944 tarihinde dört bin beş yüz doksan sekiz sayılı kanun gereğince maaşına ilave olarak yüz lira tazminat verilmesine karar verilmiştir.²³⁹ 8 Haziran 1946 tarihinde dört bin dokuz yüz sekiz sayılı kanunun birinci maddesi gereğince daha önce almakta olduğu tazminatta iki senelik terfi süresini doldurduğu için bahsi geçen kanunun ikinci maddesi ve dört bin beş yüz doksan sekiz sayılı kanunun dördüncü maddesi gereğince yüz lira daha tazminat verilmesi kararlaştırılmıştır.²⁴⁰ Böylece Hasan Nizamettin Bey Hatay Valiliği döneminde iki kez kıdem almıştır.

Hasan Nizamettin Bey Hatay valiliği esnasında iki kere takdirname almıştır. Bunlardan ilki 17 Mayıs 1945 tarihinde Maliye bakanlığı tarafından toprak mahsulleri vergisinde ki olağanüstü çalışmasından dolayı verilmiştir.²⁴¹ İkincisi 28 Temmuz 1945 tarihinde bölgesinde kaçakçılığı bilhassa koyun kaçakçılığı konusunda gerekli önemleri alarak kaçakçılığın azalmasını sağladığı için Gümrük ve Tekel Bakanlığın tarafından verilmiştir.²⁴²

Hasan Nizamettin Bey Hatay valiliği esnasında bir hafta izin isteyerek Suriye ve Filistin’de narenciye yetiştiriciliği alanında incelemeler yapmıştır.²⁴³

Yine bu dönemde vilayet dahilinde ki ilçeleri ziyaret ederek tetkiklerde bulunmuştur. İskenderun²⁴⁴, Süveydiye gibi ilçeleri ziyaret ve tetkik etmiştir.²⁴⁵ Vali Hasan Nizamettin Bey Ankara’ya giderek vilayet ile ilgili görüşmeler yapmıştır.²⁴⁶ Hatay Yenigün Gazetesine verdiği beyanatta yaptığı görüşmeler neticesinde Şehirde bir sanat okulu, köy enstitüsü açılacağı, İskenderun-Arsuz yolunun yapılması için vilayet emrine gerekli araç gereçlerin verileceği, Musadağı bölgesine yerleştirilmiş olan muhacirlere verilen bağ ve bahçelerin tapu kaydı yapılacağı, geçen yıl yapılan yüz bin liralık yardımın devam edeceğini söylemiştir. Defne çağılayanlarına elektrik tribünleri yerleştirileceği ve bu tribünlerin parçalarının İskenderun limanına geldiği haberi paylaşılmıştır.²⁴⁷

Hasan Nizamettin Bey’in Hatay’da imar, iskân, ekonomi, güvenlik gibi pek çok işle yakından ilgilenmiş olduğunu görmekteyiz. Şehirde yaş sebze ve meyve fiyatlarının kontrol edilebilmesi için, vali başkanlığında toplanan İhtikâr-ı Tetkik Komisyonunca yaş sebze ve meyve toptan fiyatlarının her gün belediye tarafından ilan edilmesi kararı alınmıştır. Böylece fahiş fiyat

²³⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 12.03.943 Tarihli Ziraat Vekâleti Takdimamesi.

²³⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 27.03.1940 Tarih ve 4863/11987 Sayılı Ziraat Vekâleti Takdimamesi.

²³⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No762. 28.12.1943 Tarih ve 3/212 Numaralı Kararname.

²³⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No762. 29.01.1944 Tarih ve 202/32 Sayılı Telgraf.

²³⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No762. 7.08.1947 Tarihli İşten Ayrılma Fişi.

²³⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No762. 30.06.1944 Tarih ve 511/5464 Sayılı Dâhiliye Vekâleti Zat İşleri Umum Müdürlüğü Telgrafi.

²⁴⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No762. 8.06.1946 Tarih ve 521/3081 Sayılı Dâhiliye Vekâleti Zat İşleri Genel Müdürlüğü Kararnamesi.

²⁴¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 17.05.1945 Tarih ve 5553 Numaralı Maliye Bakanlığı Yazısı.

²⁴² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No762.28.07.1945 Tarih ve 36802 Sayılı Gümrük ve İnhisar Vekâletinden İçişleri Bakanlığına gönderilen Yazı.

²⁴³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No762. 5.04.1947 Tarih ve 1045 Numaralı Hatay Valiliğinden İçişleri Bakanlığına Çekilen Telgraf.

²⁴⁴ Yenigün,26 Mart 1944.

²⁴⁵ Yenigün,6 Nisan 1944.

²⁴⁶ Yenigün,12 Nisan 1944.

²⁴⁷ Yenigün,30 Nisan 1944.

artışlarının önüne geçilmesi sağlanmıştır. Yine şehirde otomobil lastiği eksikliği vali Hasan Nizamettin Beyin girişimleri ile karşılanmıştır.²⁴⁸

Valinin Ankara'da yaptığı görüşmeler sonucunda Hatay Kırıkhan ve Musadağın da iskân işlerine başlanmıştır. Bu işleri için Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti tarafından yirmi bin lira tahsis edilmiştir.²⁴⁹ Nizamettin Beyin Hatay valiliği döneminde İskenderun Limanı Nafia Vekilinin katılımıyla büyük bir coşku ile açılmıştır.²⁵⁰ 3 Mart 1945 tarihinde vali başkanlığında toplanan İl

Genel Meclisinde şehrin yedi aylık bütçesi kabul edilmiştir. Bütçenin büyük bir kısmı şehrin kültür, imar ve ziraat işlerine ayrılmıştır.²⁵¹

Hasan Nizamettin Bey Hatay Valiliği görevini yürüttüğü dönemde, doğum tarihinde yanlışlık olduğu gerekçesiyle 1946 yılında Antakya Asliye Hukuk Mahkemesine başvurarak düzeltilmesi için dava açmıştır. Buna göre daha önce Giresun Kaymakamlığına atandığı sırada Giresun Nüfus Müdürlüğünce nüfusa doğum tarihi 1299 olarak kaydedilmiştir. Bu tarih sicil dosyasında ve diğer resmi kayıtlarda kullanılmıştır. Fakat Nizamettin beyin kendisinde bulunan Osmanlı dönemine ait olan İstanbul Şehzadebaşı Kurbinde Bülbağa Mahallesi Zincirlikuyu Caddesi on üç Numaralı 15 Nisan 1303 tarihli nüfus kaydı daha eski tarihli olduğu için bu kayıt mahkemece esas olarak kabul edilmiştir. Giresun da ki kayıt iptal edilmiş ve doğum tarihinin kayıtlara Rumi 15 Nisan 1303 (27 Nisan 1887) olarak geçirilmesi 16 Ekim 1946 tarihinde Antakya Asliye Hukuk Yargıçlığı tarafından karara bağlanmıştır. Karar doğrultusunda Hatay Nüfus Müdürlüğünce Doğum Tarihi düzeltilmiştir.²⁵² Yine Hatay Nüfus Müdürlüğünün Giresun Nüfus Müdürlüğüne gönderdiği yazıyla²⁵³ Giresun da ki kaydında düzeltildiğini görmekteyiz.²⁵⁴ Hasan Nizamettin Bey 31 Mayıs 1947 tarihinde İçişleri Bakanlığı Yüksek Katına dilekçe yazarak mahkemece alınan karar gereğince sicil kaydının düzeltilmesini istemiştir.²⁵⁵ Sicil kaydında doğum tarihinin düzeltilip düzeltilmediğine dair karar evrakına rastlanamamıştır.

Nizamettin Beyin diyabet, romatizma, diş Enfeksiyonu gibi rahatsızlıkları Hatay valiliği görevindeyken de devam etmiş ve tedavi için sık sık izin kullanmıştır.²⁵⁶

2.3.5.11. Beşinci Genel Müfettişlik

Hasan Nizamettin Bey on beş bin kuruş maaşla 27 Haziran 1947 tarihinde naklen Beşinci Genel Müfettişlik görevine atanmıştır.²⁵⁷ 29 Temmuz 1947 tarihinde göreve başlamıştır.

Beşinci Genel Müfettişlik 24 Haziran 1947 tarihinde merkezi Adana olmak üzere İçel (Mersin), Seyhan, Hatay, Gaziantep ve Maraş illerini kapsayacak şekilde kurulmuştur. Müfettişliğin görevi ise bahsi geçen illerde idari, ekonomik, tarımsal ve sosyal işlerin birliktelik içerisinde idaresini sağlamaktır.²⁵⁸

Hasan Nizamettin Bey 29 Ağustos ve 24 Eylül 1947'de Müfettişlikle ilgili konuları ilgili Bakanlıklarla görüşmek için Ankara'da bulunmuştur.²⁵⁹ Ankara'da bulunduğu Eylül ayında Başbakan Recep Peker ile görüşerek Güney Anadolu ile ilgili teklifler sunmuştur.²⁶⁰

23 Aralık 1947 tarihinde bütçe komisyonu tarafından 1948 yılı bütçesi hazırlanırken Beşinci Genel Müfettişliğe ait ödenek kaldırılmıştır.²⁶¹ Bunun üzerine altı ay bu görevi yürütmüş olan Hasan Nizamettin Bey 30 Aralık 1947 tarihinde Beşinci Genel Müfettişlikten İstifa etmiş.²⁶²

Hasan Nizamettin Bey bin kuruş maaşla 19 Haziran 1948 tarihinde Diyarbakır valiliği görevine atanmıştır.²⁶³ 30 Haziran 1948 tarihinde göreve başlamıştır.²⁶⁴ Nizamettin Bey bir aydan

²⁴⁸ Yenigün, 19 Mayıs 1944.

²⁴⁹ Yenigün, 15 Temmuz 1944.

²⁵⁰ Yenigün Gazetesi, 9 Ocak 1945.

²⁵¹ Yenigün Gazetesi, 4 Mart 1945.

²⁵² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762.16.10.1946 Tarih ve 647 Numaralı Hatay Antakya Asliye Hukuk Yargıçlığı Kararı.

²⁵³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 17.10.1946 Tarih ve 440 Sayılı Hatay Vilayet Nüfus Müdürlüğü Yazısı.

²⁵⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 10.12.1947 Tarih ve 2402 Sayılı Giresun İl Nüfus Müdürlüğü Yazısı.

²⁵⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 31.05.1947 Tarih ve 2/1133 Numaralı Dilekçe Örneği.

²⁵⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-15.

²⁵⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 27.06.1947 Tarih ve 6092 Numaralı Kararname.

²⁵⁸ T.C. Resmi Gazete, 30 Haziran 1947.

²⁵⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 4.10.1947 Tarih ve 70 Sayılı Beşinci Genel Müfettişlik Yazı İşlerinden İçişleri Bakanlığına Gönderilen Belge.

²⁶⁰ BCA, 30.1.0.0 / 128.831.2.(09.09.1947).

²⁶¹ Ulus, 23 Aralık 1947.

²⁶² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 30.12.1947 Tarih ve 511 Sayılı Özlük İşleri Genel Müdürlüğü İstifa Onay Belgesi.

kısa süre Diyarbakır valiliği görevinde bulunduktan sonra 10 Temmuz 1948 tarihinde kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır.²⁶⁵

Hasan Nizamettin Bey emekli olduktan sonra 1950 yılında Hatay valisiyken yaşanan yolsuzluklar nedeniyle iki soruşturma geçirmiştir.

Birinci soruşturma 11 Mart 1950 tarihinde açılmış, Hatay Belediyeler Birliğine ait yedi kamyonun işletilmesinde ve satılmasında yaşanan usulsüzlüklerden dolayı açılmıştır. Danıştay tarafından suç sabit görülerek Türk Ceza Kanunu'nun iki yüz kırkinci maddesi gereğince mahkemesinin Yargıtay'da yapılmasına karar verilmiştir. Yargıtay Beşinci Ceza Dairesinde yapılan duruşma sonucunda suçun Mahiyet ve işleniş tarihi itibarıyla beş bin beş yüz yetmiş yedi sayılı kanun gereğince kamu davasının ortadan kaldırılmasına karar verilmiştir.²⁶⁶

İkinci soruşturmada Beden Terbiyesi Bölge hesaplarının teftiş edilmemesi yüzünden açılmıştır. Düzenlenen fezleke Hasan Nizamettin Bey hakkında Danıştay İkinci Dairesi tarafından birinci derecede tetkik edilerek suçun mahiyet ve işleniş tarihi itibarıyla beş bin beş yüz yetmiş yedi sayılı af kanunu dahilinde bulunmasından dolayı kamu davasının ortadan kaldırılmasına sanık hakkından suçtan dolayı takibat yapılamayacağına 15 Kasım 1950 tarihinde karar verilmiştir.²⁶⁷

2.3.6. Ahmet Tevfik Sırrı Gür (1892-1959)

Ahmet Tevfik Sırrı Gür 18 Mart 1892 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası Darülfünun Müderrislerinden, Maarif Meclisi Reislerinden Süleyman Sırrı Efendi, Annesi Nesime Hanım'dır. Orta öğrenimini Soğukçeşme Askeri Rüştiyesinde, lise öğrenimini İstanbul İdadisinde tamamlamıştır. Yükseköğrenimi de Mülkiye Mektebi'nde tamamlayarak Ağustos 1911 yılında iyi dereceyle mezun olmuştur. Sicil dosyasında Arapça, Fransızca ve Almanca bildiği kayıtlıdır.²⁶⁸ Tevfik Sırrı Bey uzun boylu, endamlı ve güzel giyinen biridir. Bir mimar gibi proje çizmekte yeteneklidir. Görev yaptığı şehirlerde gerçekleştirdiği imar hareketleriyle ünlenmiştir. (Orkun ve Diğerler,1969:618). Mukaddes Hanım ile evlidir. Fazıla ve Melike isminde iki kız evlat sahibidir.

Tevfik Sırrı Bey 11 Ocak 1912 tarihinde devlet hizmetine girerek çeşitli kademelerde yöneticilik yapmış, 8 Haziran 1950 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Bu tarihte emekli olduktan sonra Kastamonu Belediye Başkanlığı yapmıştır. 1952 tarihinde sağlık sorunları nedeniyle görevinden istifa ederek ayrılmıştır. Daha sonra Ankara'ya yerleşerek beton briket fabrikası ve mermer atölyesi kurmuştur. 1950 ve 1954 seçimlerinde CHP İçel Milletvekili adayı olmuş fakat seçilememiştir.²⁸ Şubat 1959 tarihinde kalp krizi geçirerek vefat etmiştir. Ankara Cebeci Asrı Mezarlığına defnedilmiştir.(Haykır,2017:312-313). Çalışkan ve üretken bir mülki idare amiridir. Görev yaptığı her şehirde kalıcı izler bırakmıştır. Elazığ, Muş, Mersin, Kastamonu şehirlerinden fahri hemşerilik almıştır.(Çankaya,1968-1969:1937

²⁶³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 19.06.1948 Tarih ve 3/7635 Sayılı Kararname.

²⁶⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 1.07.1948 Tarihli İşe Başlama Fişi.

²⁶⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762. 12.07.1948 Tarih ve 511/7390 Sayılı İçişleri Bakanlığı Özlük İşleri Genel Müdürlüğü Emeklilik Onay Belgesi.

²⁶⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-19.

²⁶⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.762-20.

²⁶⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.913-1.

Foto 6. Ahmet Tefik Sırrı Gür

2.3.6.1. Memuriyet Hayatı

Tevfik Sırrı Bey 11 Ocak 1912 tarihinde İstanbul Vilayet Maiyet Memurluğu görevine tayin edilerek devlet hizmetine girmiştir. Aynı tarihte göreve başlamıştır. 5 Haziran 1912 tarihine kadar maaşsız çalışmış, bu tarihte maaşı beş yüz kuruş olarak belirlenmiştir. Bu göreviyle birlikte Kabataş Sultanisi tarih muallim vekilliğini de yürütmüştür. 14 Haziran 1912 tarihinde almakta olduğu maaşla İstanbul Üsküdar Sancağı Maiyet Memurluğu görevine başlamıştır. 25 Ekim 1912 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 25 Ekim 1912 tarihinde almakta olduğu maaşla tekrar İstanbul Vilayeti Maiyet Memurluğu görevine tayin edilmiştir. 14 Kasım 1912 tarihinde göreve başlamış, 22 Ekim 1913 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 22 Ekim 1913 tarihinde almakta olduğu maaşla Edirne Vilayeti Maiyet Memurluğuna tayin edilmiştir. 31 Ekim 1913 tarihinde göreve başlamış, 22 Kasım 1913 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 22 Kasım 1913 tarihinde sekiz yüz kuruş maaşla Edirne Vilayeti Malkara kazası Şahin Nahiye müdürlüğü görevine tayin edilmiştir. 5 Temmuz 1914 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 5 Temmuz 1914 tarihinde bin kuruş maaşla yine Edirne Vilayetine bağlı Bekârlı (Pınarlı) Nahiye Müdürlüğüne tayin edilmiştir. 7 Temmuz 1914 tarihinde göreve başlamış, 15 Eylül 1914 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.

2.3.6.2. Babaeski Kaymakamlığı

Tevfik Sırrı Bey 15 Eylül 1914 tarihinde bin beş yüz kuruş maaşla Edirne Vilayeti Babaeski kazası kaymakamlığına terfian tayin edilmiştir. 24 Eylül 1914 tarihinde göreve başlamıştır. 25 Mart 1919 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.²⁶⁹ Genç bir kaymakam olarak işine heyecanla sarılmış, Birinci Dünya Harbi'nin maddi ve manevi yıkımlarını kendi ölçüsünde etkisiz kılmaya çalışmıştır. Tarımsal üretimin artırılması için çaba sarf etmiştir. "Temin-i zeriya hususundaki gayret ve faaliyet-i mümtazezi sebknetmesine mebni (ekim hususundaki üstün çabasından dolayı)" gümüş iftihar madalyasıyla ve yine 1917 aşarının tahsilindeki şükranı değer gayretlerinden dolayı takdirname ile ödüllendirilmiştir. Tevfik Sırrı Bey, Babaeski'de imar ve bayındırlık işlerinin de yapılmasını sağlamıştır. 1914 yılında belediye binası yapılmıştır. Kare plan üzerine iki katlı olan binanın çatısı kubbe şeklinde kurşundur. 1915 yılında, Tevfik Sırrı Bey'in kaymakamlığı döneminde yapılan hastane binası, sonraki yıllarda ilkokul olarak 1960'lı yıllara kadar kullanılmıştır. Tevfik Sırrı Bey'in Babaeski kaymakamlığında İttihat ve Terakki döneminde olduğu

²⁶⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.913-2.

gibi idare tarzını devam ettirmesi ve değiştirmemesi, bölgedeki İngiliz temsilcilerinin dikkati çekerek şikâyet edilmiştir. Bu nedenle burada kalmasının uygun olmayacağı düşünülerek Gerze Kaymakamlığı'na atanmıştır. Bu anlamda atamanın gerekçesi Mondros Mütarekesi sırasında İttihatçılıkla suçlanması olmuştur. Babaeski kaymakamlığı sırasında askerlik görevini yapmak üzere silahlaltına alınmıştır. Birinci Dünya Harbi süresince yedek subay olarak görev yapmıştır. (Haykır,2017:312-314).

Tevfik Sırrı Bey 25 Mart 1919 tarihinde bin beş yüz kuruş maaşla Sinop Sancağı Gerze kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 28 Temmuz 1919²⁷⁰ tarihinde görevinden ayrılarak Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine katılarak kurtuluş mücadelesine dâhil olmuştur. (Aldan,1990:429-430). 30 Haziran 1920 tarihinde iki bin kuruş maaşla Vize (Tekfurdağı) Sancağı Hayrabolu kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 20 Temmuz 1920 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. ²⁷¹ Bu görevdeyken Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgali üzerine Bulgaristan'a sığınmıştır. Galip Devletlerin temsilcileri, vatana dönmesi için vize vermediklerinden, bir Bulgar dostunun yardımı ve bir İtalyan vapuru ile İstanbul'a gelmiştir. İstanbul onun için güvenli olmadığından eşiyle birlikte Karadeniz'de işleyen bir vapurla İnebolu'ya geçerek Ankara'ya ulaşmıştır. (Aldan,1990:429-430). Böylece Mustafa Kemal Paşa'nın emrine girmiştir.

Tevfik Sırrı Bey 19 Ocak 1921 tarihinde üç bin kuruş maaşla Üçüncü Sınıf Mülkiye Müfettişliğı görevine tayin edilmiştir. Aynı tarihte göreve başlamış, ²⁷² teftiş heyetinin kaldırılması üzerine 1 Temmuz 1921 tarihinde görevden ayrılmıştır. ²⁷³ 12 Eylül 1921 tarihinde iki bin kuruş maaşla Ankara Keskin kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 24 Eylül 1921 tarihinde göreve başlamıştır. 1 Eylül 1922 tarihinde maaşı üç bin kuruşa yükseltilmiş, 1 Ekim 1922 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Tevfik Sırrı Bey hakkında Kesin Kaymakamlığı sırasında vazifesini suiistimal ettiğı gerekçesiyle soruşturma açılmıştır. Soruşturma sonucunda 17 Kasım 1924 tarihinde Büyük Millet Meclisi Memurin Muhakemat Encümeni tarafından beraatına karar verilmiştir. ²⁷⁴ 1 Ekim 1922 tarihinde dört bin kuruş maaşla Erzincan Sancağı Mutasarrıflığına terfian tayin edilmiştir. Fakat daha görevine başlamadan 10 Ekim 1922 tarihinde dört bin kuruş maaşla Kırklareli (Kırkkilise) Sancağı Mutasarrıflığına tayin edilmiştir. 6 Kasım 1922 Tarihinde göreve başlamıştır. ²⁷⁵ Görevi devam ederken Tevfik Sırrı Bey hakkında kanunlara uygun davranmadığı yönünde ki iddialar sebebiyle soruşturma açılmıştır. Bu iddialardan biri Himaye-i Etfal adına, derneğin bilgisi dışında araba fabrikası kurdurmak, bu fabrika için İktisat Vekâletinden iki bin lira ödenek sağlamak ve kullanılamayacak durumdaki dernek mallarından birçok eşyayı değersiz görerek fabrika eşya defterine kaydettirmemek. Kanunsuz işlerle devletin güvenliğini sarsmak gibi suçlamalardır. Açılan soruşturma devam ederken görevi sürdürmesinin doğru olmayacağı düşünülerek memurin nizamnamesinin yirmi altıncı maddesi gereğince 19 Temmuz 1923 tarihinde azledilmiştir. Soruşturma sonucunda ise beraat etmiştir. ²⁷⁶

Tevfik Sırrı Bey 1926-1927 yılları arasında Edirne Belediye Başkanlığı yapmıştır. (Baltaoğlu,1998:330).

Tevfik Sırrı Bey 29 Mayıs 1927 tarihinde beş bin beş yüz kuruş maaşla üçüncü sınıf Mülkiye Müfettişi olarak atanmıştır. 20 Eylül 1931 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. ²⁷⁷ Bu görevdeyken Menemen Olayı soruşturmada görev almıştır. (Haykır,2017:315).

2.3.6.3. İçel Valiliğı

20 Eylül 1931 tarihinde sekiz bin kuruş maaşla İçel Valiliğine tayin edilmiştir. 1Kasım 1931 tarihinde göreve başlamış, 5 Ocak 1933 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. ²⁷⁸ Silifke sokakları 1930'lu yıllarda akşamları gaz feneriyle aydınlatılmaktaydı. Gazi Mustafa Kemal, Atayurt'ta ki

²⁷⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.913-2.

²⁷¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.913-2.

²⁷² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.913-2.

²⁷³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.913-2.

²⁷⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.913-3.

²⁷⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.913. Dosya No.913. 25 Haziran 1951 Tarih ve 521/4624 Numaralı İçişleri Bakanlığı Özlük İşleri Genel Müdürlüğü Belgesi.

²⁷⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.913-2.

²⁷⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.913-3.

²⁷⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.913-4.

çiftliğinin tarım çalışmaları için Almanya'dan getirttiği paletli traktörlerden birisini elektrik sağlamak üzere Silifke Belediyesi'ne armağan etmiştir. Tevfik Sırrı Bey, Göksu Irmağı kıyısında toprak damlı bir yapıya yerleştirmiş ve uygun bir dinamo da sağlamıştır. Yolların yan taraflarına ve işlek caddelere ağaç direkler dikilmiş ve ampuller takılmıştır. Elektrik verilme töreni 29 Ekim 1932 tarihinde Silifke halkının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Böylece Silifke sokaklarının elektrikle aydınlatılması sağlanmıştır. Bu ilk valilik döneminde Tevfik Sırrı Bey, "Gazi Heykeli Yaptırma Derneği"ni kurarak Silifke Atatürk Anıtı'nın yapımını başlatmıştır. Atatürk Anıtı'nın yapımını açılan yarışma sonucu heykeltıraş Kenan Yontunç üstlenmiştir. Anıtın masrafları Silifke halkının destekleriyle karşılanmıştır. Silifke Atatürk Anıtı, Mustafa Kemal'in Samsun'a ayak bastığı günün on beşinci yıldönümü olan 19 Mayıs 1934 günü törenle açılmıştır. Anıtın yapımında büyük emeği geçen Tevfik Sırrı Bey, Elâzığ Valiliğine atanmış olması ve işlerinin yoğunluğu nedeniyle açılış törenine katılamamıştır. (Haykır,2017:316).

2.3.6.4. Elazığ Valiliği

Tevfik Sırrı Bey 5 Ocak 1933 tarihinde sekiz bin kuruş maaşla Elazığ Valiliğine tayin edilmiştir. 28 Şubat 1933 tarihinde göreve başlamış, 23 Haziran 1937 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.²⁷⁹

Tevfik sırrı Bey Elazığ'da göreve başladıktan kısa bir zaman sonra 2 Nisan 1933 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine Elazığ'daki gözlemlerini, incelemelerini ve şehirle ilgili projelerini anlatan bir rapor sunmuştur.

Rapor;

"İ-Bina vaziyeti ve şehrin ümran vaziyeti şehrin umuma ait bina ve müesseselerinden, biraz sağlam ve ciddi görünen

A-Hükümet Konağı ile Jandarma, Adliye binaları, askeri fırka dairesi ve kışlalar, saltanat devrinde kerpiç ve çamurdan yapılmış basit şeylerdir.

B-Meşrutiyet devrinde yalnız İttihat ve Terakki Cemiyeti için ve bugün muhasebe-i Hususiye tarafından Umumi Kütüphane olarak istimal edilen keza kerpiç bir bina yapılmıştır.

C-Cumhuriyet devrine ait olarak, kerpiç ve kavak ağacından yapılmış bir katlı bir belediye binası vardır. Belediye tarafından yaptırılmakta olan ayrıca üç daireyi ihtiva eden sinema binası bihakkın iftihar edilecek bir müessese ve şehrin yegâne medenî binası olacaktır.

D-Şehrin bütün ilk orta, yatı mektepleri, hastane ekserisi Amerikan ve Alman, Fransızlardan kalmış harap ve nakafî binalarda bulunmaktadır. Binaenaleyh Elazığ de bugün için halkevi ittihaz edilecek münasip ve kâfi bina yoktur. Her ne kadar fırkamıza ait binalar içinde elyevm Muallimler Birliği ve Musiki Teşekkülü tarafından işgal edilen bir bina varsa da bunun da adi ve basit bir evden ibaret olduğu görülmektedir.

2-Halkın İrfan ve Telakki Vaziyeti:

Elazığ şehri ve civar köyleri halkın umûmiyet itibariyle mesela Adana, Mersin, Silifke, Konya gibi şehirler halkından münevver; görgülü buldum. Bilhassa münevverler arasında çok miktarda imanlı ve liyakatlılarını tanıdım. Beş ilk ve bir yatı ve orta mekteplerinin muallimleri ve fırka karargâhı olması dolayısıyla çok miktarda zabıtlar bu münevver zümreyi zenginleştiren kıymetli unsurlardır. Geçenlerde yapılan Ticaret Odası İntihabı münevver halkın siyasi terbiye ve telakkileri derecesini göstermiştir. Her yerde olduğu gibi Elazığ münevverleri arasında mevcut şahsi ikiliğe rağmen intihapta fırka namzetleri kalabalık ekseriyet kazanmış ve bilhassa odanın bütün azası intihaba iştirak etmiştir. Binaenaleyh Elazığ de halkevini idare ve muayyen vazifeleri ifa edecek ehil ve itimat edilecek insanlar vardır. (Yalnız reislik meselesinde fırkanın nafiz olarak şahsi ihtilaflara meydan verilmemesi lazımdır.)

Elazığ de halkevinin yapılmasına ve açılmasına çok ihtiyaç vardır.

1-Şehir umuma ait temiz ve ciddi binalardan mahrumdur. Senelerce devam eden yakın telkinler az gelmiş ve hala Amerika'dan getirilmekte olan zihniyetler yetişmiyormuş gibi çocukların Amerikan vesairesinden kalan harap binalarda okutulması ve hastaların keza onlara ait perişan binalarda tedavi edilmekte bulunması ve seneler geçtiği halde El'an medenî varlığımızın müeyyidesi olacak bu binalar yapmayışımız meselesini atık hal etmek lazımdır. (Bu sene hastanenin

²⁷⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.913-4.

ve 934 ve 935 senelerinde ilk mektep binalarının yapılması programımıza dâhil ettik) bun bina ihtiyaçları arasında halkevi binası da kendiliğinden yer almıştır.

2-Himayeietfal muallimler birliği, hilali ahmer, musiki, spor, kütüphane teşekkül ve müesseseleri Elazığ de göze görünür hareketlerde bulunmaktadır. Bunların kuvvetli bir merkezde toplanarak çalışmalarını halkevi talimatnamesine tevfiğ edilmesi lazımdır.

3-Bilhassa Elazığ kasabası ve muhiti Türk Halkı, kendisini şimal; şak ve cenuptan ihata etmiş olan Kürt kesafeti arasında ve onların lisan adetleri tesir ve tehdidi altında bulunmaktadır. Her Tek Parti Dönemi Valilerinden Tevfik Sırrı Gür ve Elazığ Valiliği. 325 Türk benlik ve asıl adetlerini muhafaza ve hem de aslen Türk olan bilhassa Dersim halkını tenvir ve tesir için merkez ve mücavir kaza ve köy Türklerinin takviye edilmesi ve üç cenaha karşı imanında ve gayelerinde çok kuvvetli bir öz Türk varlığı meydana getirilmek lazımdır. Hulasa: Hemen halkevi binası yapılmalı ve bitince açmalı ve çalışmağa başlanılmalıdır...²⁸⁰

Tevfik Sırrı Bey bu raporda Elazığ, Halkevi kurmak için uygun görülmüştür. Halkın görgülü ve aydın olduğunu ve Elazığ'ın bir Türk şehri olduğunu, Türklük şuurunun muhafaza edilmesi için bazı tedbirler alınmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Yine bunun yanında şehrin merkezinin modern bir şehir planına sahip olmadığını belirtmiştir.

Tevfik Sırrı Bey Elazığ'ın modern bir görünüme kavuşması için 1933-1934 yılı İmar programı hazırlamıştır. Programa göre şehrin batı tarafında "Kültür Mahallesi" adıyla yeni ve modern bir mahalle kurulması için çalışmaları başlatmıştır. Projeye göre bu mahalle; Cumhuriyet Meydanı, Halkevi, Atatürk Heykeli, Halkevi Çocuk Oyun Bahçesi, Açık Sahne, Sinema Makine Dairesi, Jimnastik Alanı, Memleket Hastanesi, Stadyum, Kapalı Spor Salonu, Kültür Park, Atış Poligonu, İlk ve Orta Okul Binaları, Kültür Park gibi yapılardan oluşacaktır.²⁸¹

Tevfik Sırrı Bey bir Cumhuriyet valisi olarak, Cumhuriyet ideolojisinin şehirde yerleşmesi için çalışmıştır. Bu doğrultuda bir Cumhuriyet Meydanı yapılmıştır. Cumhuriyet Meydanının hemen kenarında Halkevi ve Halkevinin karşısında da bir Atatürk Heykeli yaptırılmıştır. (Haykır,2017:325).

8 Mart 1933 tarihli Turan Gazetesinde valinin faaliyetleri; "Valimiz Tevfik Sırrı Beyefendi şehrimizde mühim inşaata başlamışlardır. Müşarileyh beşkardeşler mevkiindeki büyük arsada muazzam bir halk evi ve Gazi Abidesi yaptıracaklardır. Müşarileyh aynı zamanda memleketin mühim ihtiyaçlarından bulunan bir hastane binasının da inşasına başlatmışlardır. Kudretli valimize muvaffakiyetler teminni ederiz." Şeklide haber yapılmıştır.²⁸²

Tevfik Sırrı Bey göreve gelir gelmez şehrin önemli cadde ve sokaklarına parke döşenmesi işini ele almıştır. Şehrin yakınında ki Zağferan (Zafran) köyü taşocaklarını açtırıp işletmeye başlamıştır. Taşocaklarında yapılan parke taşlar ile şehrin yolları döşenmiş ve fazla parke taşları ise çevre illere satılmıştır.

Tevfik Sırrı Bey Elazığ'a imar hareketlerinin ne demek olduğunu ilk tanıtan validir. Atatürk Heykeli, Atatürk İlkokulu, Kız Enstitüsü, Kız Öğretmen Okulu, Sivrice Hükümet Konağı, Stadyum yaptırmıştır. Yine şehrin elektrik işleri Tevfik Sırrı Bey zamanında ivme kazanmıştır. Balkanlardan göç ile ana yurda gelen Türkler için köylerde planlı göçmen evleri yaptırmıştır. (Orkun ve Diğerleri,1969:618-619).

Vali Tevfik Sırrı Bey Elazığ'ın sanayi ve ziraatının gelişmesinde katkısı olacağını düşündüğü on beş bin lira sermayeli Alati Zürraiye ve araba işleri yapmak üzere bir kooperatif kurmuştur.²⁸³ 1933 yılı sonuna kadar köy sandıklarından bin beş yüz lira İktisat bankasına yatırılmıştır. Köylü yardım ve artırma sandığı namına İktisat Bankasına bin beş yüz lira toplanmıştır. Mülhakatta toplanan zahireler satılınca bu rakamın on bin liraya kadar balığ olması düşünülmüştür.

Tevfik Sırrı Bey, Elazığ'ın iktisadi gelişimine de önem vermiştir. Ticaret ve Sanayi Odası vasıtasıyla Ticaret Kulübü kurulmasına ön ayak olmuştur. Bu kulüp Elazığ'da iktisadi konferanslar, lisan ve ticaret kursları vermek başta olmak üzere halkın iktisadi bilgisini artırmak ve üzere sosyal ve iktisadi faaliyetlerde bulunmuştur. 1934 yılında Belediye ile Tütüncüzâde Mehmet Fettah Bey'in ortaklığıyla bir un fabrikası kurularak faaliyete geçmiştir. Elazığ ve civarın ihtiyacını

²⁸⁰ BCA,490.01/1704.929.1.

²⁸¹ BCA,490.1/1111.57.1.

²⁸² Turan, 8 Mayıs 1933.

²⁸³ Turan, 28 Mayıs 1933.

karşılayabilecek kapasitedeki son sistemlerin kullanıldığı fabrikada ayrıca elektrik üretimi de yapılacaktır. Bu elde edilen elektrik hem fabrikada kullanılacak hem de şehir istifade edecektir. Fabrika, 1 Mart 1934 tarihinde, Vali Tevfik Sırrı Bey, Belediye Başkanı Hürrem Müftügil, Mektupçu Mehmet Hilmi Bey ile birçok misafirin hazır bulunduğu bir törenle açılmıştır. Elazığ'ın su ihtiyacını karşılamak için çalışmalar yapmıştır. Elazığ'a on üç km uzakta olan Ören Suyu olarak bilinen kaynaktan Elazığ'a su getirmek için plan ve projeler yapılmıştır. (Haykır,2017:333).

Tevfik Sırrı Bey Şehirde sosyal ve kültürel faaliyetlere de önem vermiştir. Bir musiki birliği kurmuştur. Musiki dersleri başlatmıştır.²⁸⁴ Vali Spor alanına da el atmış, 1933 yılında Halk spor adıyla bir kulüp kurulmuştur. Kulüp içerisinde atlı spor şubesi de vardır. Cirit oyunlarının canlandırılması, binicilik, at yarışı sporları üzerine yoğunlaşması planlanmıştır. Futbol takımı kurulmuştur.²⁸⁵

Tevfik Sırrı Bey'in valilik yaptığı dönemde Elazığ'ın kazalarının sınırlarında, isimlerinde düzenlemeler yapılmıştır. Her kaza merkezinde sahneli ve salonlu birer hükümet konağı binası yapımına başlanmıştır. Kazalarda Cumhuriyet Meydanları yapılarak birer Atatürk büstü konulması planlanmıştır. (Haykır,2017:335).

Tevfik Sırrı Bey Elazığ Valiliği sırasında üç kez soruşturma geçirmiştir. İlk göçmenleri aşagılama sebebiyle açılmıştır. Soruşturma sonucunda suçsuz bulunmuş ve beraat etmiştir. Karar 13 Ocak 1936 tarihinde Devlet Şurası Umumi Heyeti tarafından tasdik edilmiştir. İkincisi Atatürk Okulu inşaat sözleşmesini kanunsuz olarak feshetmesi sebebiyle açılmıştır. Yapılan soruşturma sonucunda Devlet Şurası Umumi Heyeti tarafından 23 Mart 1938 tarihinde beraatına karar verilmiştir. Üçüncüsü ise göçmen işleri yolsuzluk yaptığı gerekçesiyle açılmıştır. Yargıtay Birinci Ceza Dairesinde yapılan duruşmada 29 Mart 1944 tarihinde zaman aşımı sebebiyle davanın düşmesine karar verilmiştir.²⁸⁶

2.3.6.5. Muş Valiliği

Tevfik Sırrı Bey 4 Haziran 1937 tarihinde almakta olduğu maaşla Muş Valiliğine tayin edilmiştir. 13 Temmuz 1937 tarihinde göreve başlamış, 19 Mayıs 1943 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.²⁸⁷

Son Posta Gazetesi'nde Tevfik Sırrı Bey'in Muş'ta yapmayı planladığı projeler hakkında şu bilgiler verilmiştir:

*“Memleketin imar sahasında çok geri kaldığını gören yeni vali geldiğinden bir hafta sonra mükemmel yeni bir şehir planı çizmiş ve buna hususî muhasebe dairesi, orta mektep binası, memleket hastanesi ve bilhassa memurin için sıhhi evler yapmayı koymuştur. Modern bir park ve şimdilik bir belediye ve resmi müessesatı tenvir edecek kudrette bir dinamo celbi ile elektrik tesisatı yapmaya ve evvelce çok geniş mikyasta tutulan temiz su mecralarına şimdilik memleketin ihtiyacını temin edecek derecede su isalesi için demir boru tedarikine başlanmıştır. Memleketimizde rakımın yüksekliği dolayısıyla ancak üç aylık bir çalışma zamanı kalmıştır. Bu dar zamanda yukarıdaki işlerden el atılan kısımlar ikmal edilecektir. İmarcı olarak tanınmış olan yeni valimiz aynı zamanda bir mühendis kadar malûmatı fenniyesi de vardır.”*²⁸⁸

Tevfik Sırrı Bey tıpkı Elazığ'da yaptığı gibi Muş'ta da yolları imkânlar dâhilinde çamurlu bir görüntüden kurtarmak için parke taşlarla donatmıştır. Yeni yollar açtırarak mahallelerin birbirleriyle bağlantısını sağlamıştır. Tevfik Sırrı Bey yine daha önce de Elâzığ'da oluşturduğu Kültür Mahallesi projesini Muş'ta da uygulamaya koymuştur. Bugünkü belediyenin karşı tarafından ovaya doğru kalan araziler 1938 yılında istimlak edilerek kamulaştırılmış ve aynı adla yeni bir mahalle oluşturulmuştur. Kurulan Kültür Mahallesi'nde bilhassa yeni konutların inşasına önem verilmiştir. Bu konutların bir kısmı kışların yörede sert ve karlı geçmesi göz önünde bulundurularak çatı mimarisi ve ev içi planı yörenin ihtiyacına cevap vereceği düşüncesiyle İskandinav modelinde yapılmıştır. Özellikle Muş Ziraat Bankası Şubesi, bu mimarinin en güzel örneğini oluşturmuştur.

²⁸⁴ Turan,13 Temmuz 1933.

²⁸⁵ Milliyet, 10 Haziran 1933.

²⁸⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.913.25 Haziran 1951 Tarih ve 521/4624 Numaralı İçişleri Bakanlığı Özlük İşleri Genel Müdürlüğü Belgesi.

²⁸⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.91-4.

²⁸⁸ Son Posta, 17 Ağustos 1937.

Bu konutların sistemli bir plan dâhilinde inşa edilmesine dikkat edilerek dikey ve yatay yollar ile mahalle içi yol ağı da kurulmuştur. (Haykır,2017:317).

Tevfik Sırrı Bey yaklaşık altı yıl Muş'ta görev yapmıştır. Bu süre içerisinde Muş Hükümet Binası, Vali Konağı, Vilayet Jandarma Kumandanlığı Binası, Muş Halkevi Binası, Lise Binası, Atatürk İlkokulu, Yeni Hamam, Yeni Belediye Çarşısı, Eczane, Belediye Parkı, Memur Lojmanları, Çocuk Bahçesi, Hastane, Hapishane, Stadyum, Atatürk Anıtı, Şehitler Abidesi gibi Cumhuriyetin modern şehir yapısına uygun temel yapıları yaptırmıştır. Tüm bunların yanında şehrin içme suyu sorununun halletmiştir. Şehrin elektrik sorununu halletmek için de Muş Hidroelektrik Tesislerini kurmuştur. Muş-Bitlis Yolunu yaptırmıştır. (Orkun ve Diğerleri,1969:619).

İl merkezindeki bir okul "Tevfik Sırrı Gür" adını taşımaktadır. Muş belediye Meclisi, 12 Nisan 1943 tarihli ve dört sayılı kararında "Muş Valiliği'nde şehrin imar ve ihyasında mesaisinden, Muş halkının derin minnet, sonsuz şükran ve sevgi duygusunun ve kadirşinaslığın bir nişanesi olmak üzere" kendisine fahri hemşerilik verilmiştir.(Aldan,1990:432).

Tevfik Sırrı Bey Muş Valiliği sırasında iki kez soruşturma geçirmiştir. Bunlardan ilki; Tasdikli inşaat projelerini değiştirmekten dolayı açılmıştır. Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesinde yapılan duruşmasında, 27 Mayıs 1942 tarihinde beraatına karar verilmiştir. İkincisi ise inşaatlarda kanun ve talimatlara aykırı olarak ilaveten keşif yaptırmaktan dolayı açılmıştır. Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesinde yapılan duruşmasında, 26 Nisan 1944 tarihinde beraatına karar verilmiştir.²⁸⁹

2.3.6.6. İçel Valiliği

Tevfik Sırrı Bey 23 Mart 1943 tarihinde ikinci kez İçel Vilayeti Valisi olarak atanmıştır. 11 Haziran 1943 tarihinde göreve başlamış, 22 Kasım 1947 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.²⁹⁰

Mersin'deki görevine başlayan Tevfik Sırrı Bey, şehrin sorunlarını öğrenip çözüm bulmak için kendisine üç ay süre verilmesini istemiştir. Macar asıllı mühendisiyle birlikte üç ay boyunca Mersin ve ilçelerini gezmiştir. Bu incelemelerden sonra çalışmalarına başlamıştır. Bütçe konusunda sıkıntı yaşamamak için Bayındırlık işlerine gereken bütçenin bir kısmını halktan toplamıştır. Ayrıca kurdurduğu bir dernek vasıtasıyla ihraç edilen meyve ve sebzelerden, ithal edilen sanayi ürünlerinden, gazağı ve benzin dağıtımından, otomobil lastiklerinin satımı gibi birçok şeyden teberru adı altında cüzi bir bağış aldırılmıştır. Toplanan bu paralarla Mersin Halkevi, Mersin Lisesi, Atatürk ve İnönü Anıtları, Akotel, Akkahve, Çocuk yuvası, Kızılay binası, Tüccar Kulübü Binası ve Stadyum gibi birçok tesislerin yapılmasını sağlamıştır. Şehrin yolları asfaltlanmış ve gerekli yerler parke taşlarıyla döşenmiştir.

Şubat 1944 yılında Mersin Halkevi binasının temeli atılarak inşa çalışmalarına başlanmıştır. Yeni halkevi binasının inşasına paralel Atatürk Caddesi üzerinde ve halkevi önünde açılacak olan Cumhuriyet Meydanı çalışmalarına da başlanmıştır. Halkevi önüne Atatürk Anıtı yapımına başlanmıştır. Halkevi işleri iki yıl sekiz ay sürmüş ve cumhuriyetin ilanının yirmi üçüncü yıldönümü olan 29 Ekim 1946 tarihinde hizmete açılmıştır. Halkevi binası her katı dört bin sekiz yüz metrekare olmak üzere dokuz bin altı yüz metrekarelik bir alanı kapsamaktadır. Döner sahneli tiyatro salonu, iki büyük tören salonu, çeşitli kurslar için düzenlenmiş sınıflar, kapalı spor salonu ve başka bölümleriyle İçel'in en iyi, Türkiye'nin ise sayılı tesislerinden biridir.

Tevfik Sırrı Bey Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay şubesinin binalarının yapımını sağlamıştır. 1944 yılında Mersin Tenis ve Spor Oyunları İhtisas Kulübünü de kurulmuştur. (Haykır,2017:319-320).

Tevfik Sırrı Bey'e, 1945 yılında yapılan Olağanüstü Sıtma Savaşında teşkilata yaptığı yardımlardan ötürü beş yüz lira mükâfat verilmiştir. Ayrıca hizmetlerinden dolayı Genel Kurmay Başkanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Takdirname ile ödüllendirilmiştir.

Mersin Belediye Meclisi tarafından 28 Kasım 1947 tarihinde Vali Tevfik Sırrı Bey'e fahri hemşerilik verilmiştir. Mersin'de adını yaşatmak için stadyum ve liseye "Tevfik Sırrı Gür" ismi verilmiştir. (Aldan, 1990:433).

²⁸⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.913. 25 Haziran 1951 Tarih ve 521/4624 Numaralı İçişleri Bakanlığı Özlük İşleri Genel Müdürlüğü Belgesi.

²⁹⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.913-4.

Tevfik Sırrı Bey ve il yönetiminde görevli bulunan bazı devlet memurları hakkında çeşitli suretlerle memuriyet görevini ihmal etmek ve kötüye kullanmak suçundan soruşturma açılmıştır. Soruşturma sonucuna elimizde ki sicil kayıtlarında ulaşamamıştır.²⁹¹

2.3.6.7. Kastamonu Valiliği

Tevfik Sırrı Bey 6 Kasım 1947 tarihinde almakta olduğu maaşla Kastamonu Valiliği görevine tayin edilmiştir. 25 Kasım 1947 tarihinden 17 Mart 1949 tarihine kadar İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu emrinde İstanbul'da çalışmıştır.²⁹²

Kastamonu'ya İnebolu yoluyla 17 Mart 1949 tarihinde gelmiştir. İnebolu'da vapurdan inen Tevfik Sırrı Bey, büyük bir kalabalık tarafından karşılanmış, çarşığı limanı gezmiş, kasabayı ilgilendiren konularda Belediye Başkanı'na direktifler vermiştir. Bu arada, bir şehir otelinin yapılması için hemen harekete geçilmesini istemiştir. Tevfik Sırrı Bey'in göreve başlamasından kısa bir süre sonra çalışkanlığı, başarısı ve Kastamonu halkının beklentileri 23 Temmuz 1949 tarihli Doğrusöz Gazetesi'nde şu şekilde ifade edilmiştir:

“Yıllardır bakımsız kalan ve sokakları çamurdan geçilmeyen, pazar yerleri perişan olan ve hayat şartları günden güne tahammül edilmez bir hâl iktisap eden şehrimizin canlanmasında O'nun tükenmez gayretlerini esirgemeyeceğini tahmin ediyoruz. Bugün hemşerilerimiz bu dinamik adamın ne büyük bir kudrete sahip olduğunu görüyorlar. Stadyumdaki tribünlerin inşası, blok yapma tesisleri, Sanat mektebi önünden ve mahkeme altından geçerek Kışla'nın arkasında İnebolu yoluna kavuşacak ikinci bir anayolun yapılması, Cumhuriyet Meydanı'ndaki muazzam faaliyet, parke taşların döşenmesi, diğer sokakların kaldırılmanması Muallim Evleri'nin birbirinden güzel ve zarif olarak inşası, pazar ve hal yerleri yapımı... Bunlar her gün gözlerimizin önünde canlanma hakikatleridir. Bu yapılar her gün valimiz tarafından iki defa gözden geçirilmekte, çalışanlara direktif verilmektedir. Valimiz halkın yakacak ihtiyacını düşünmekte ve bunun temini için çalışmaktadır. Yukarıda ki satırlardan anlaşılacağı üzere bir vali, isterse memleketin imarında başlı başına bir kıymet ve kudret olabiliyor. Elverir ki düşünmesini yapmasını ve takip etmesini bilsin İşte biz bunu, muhterem valimizde gördüğümüz için sevinç ve iftihar duyuyoruz. Gece yaralarına kadar Kastamonu için çalışan dinamik valimize şehrimizin duyduğu minnet ve şükran duygularını arz ediyorum.”

Hızlı bir şekilde çalışmalara başlayan Vali Tevfik Sırrı Bey, Kastamonu hükümet konağı önündeki evleri istimlak ederek kamulaştırıp Cumhuriyet meydanı olarak düzenletmiş ve Atatürk Anıtı yaptırmıştır. Şehir içinde geçen dere temizlettirilip rıhtım yapılmasına ve bu rıhtımın paralelinde yollar açılmasına karar verilmiştir. Bu amaçla çalışmalar başlatılmıştır. Alaattin Tepesi'nde yirmi yedi öğretmen lojmanı yaptırılarak hizmete sokulmuştur. Şehir yolları parke ile kaplanmıştır. Kastamonu'nun iktisadi yönden gelişmesi için çalışmalar yapmıştır. Azdavay kömür ocaklarının işletmeğe açılmasını sağlamış ve bu sayede yöre insanına iş imkânı yaratmıştır. Daha önce faaliyette geçmiş olan Dokuyucu Kooperatifi'nin çalışmalarına destek vermiştir.

Tevfik Sırrı Bey, iki yıllık bir imar programı hazırlamıştır. Onun zamanında makineli çalışma başlamıştır. İki buldozer, iki greyder alınması için vilayet bütçesine yüz seksen bin lira ödenek konmuştur. Şehir içi yollar tamir edilmiş; kaldırım döşenmiştir. 1948 yılında meydana gelen sel felaketi sebebiyle Kastamonu Stadı önündeki yol yıkıldığından 1949'da yeni duvarlar yapılmıştır. Cumhuriyet Meydanı düzenlenmiş ve buraya 28 Ekim 1949 günü Atatürk'ün heykeli dikilmiştir. Şehir telefon şebekesi genişletilmiştir. İçme suyu, elektrik tesisatı vb. alanlarda iyileştirici çalışmalara başlanmıştır. Yine şehir hal binasının yapımında büyük emeği olmuştur. 14 Mayıs 1950 seçimlerinden sonra Demokrat Parti iktidara gelmiştir. Tevfik Sırrı Bey, Tek parti döneminde görev alması, ideal düşüncelerle halk yararına çalışması, bayındırlık çalışmalarında çıkar çevrelerinin çok kar etmesini engellemesi, yapı işlerinde ve projelerde düşüncesi doğrultusunda değişiklikler yapması gibi nedenlerle çok partili dönemde hakkında şikâyetler artmıştır. Halkın sevgisini kazanmış olan Tevfik Sırrı Bey, tek partinin valisi olmasından dolayı Kastamonu valiliği görevini sürdürürken, çalışmaları göz önünde tutmadan hedef haline getirilmiştir. Tevfik Sırrı Bey ve bazı

²⁹¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.913.

²⁹² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.913-4-5.

valiler 8 Haziran 1950'de resen emekliye sevk edilmişlerdir. Tevfik Sırrı Gür, 17 Haziran 1950 tarihinde Kastamonu'dan ayrılmış ve giderken de şu konuşmayı yapmıştır:

“Ben 36 yıllık idare hayatımda idare ile politikayı ayırt etmeyi bilmiş, parti ve politika üyelerini hükümet kapısından sokmamış bir idareci olmaklığımla övünebilirim. Kastamonu'ya geldiğim zaman ahalinin yüksek vasıflarına, tabiatın nihayetsiz değerlerine hayran kalmıştım. Ayrılırken de sevgilerine doyamayan insanların duydukları elemeleri beraberimde götürüyorum. Evim, barkım; hayatta dikili bir çubuğumuz, saklı ve toplu bir servetimiz yok.”

Kastamonu Valiliği'nden emekliye sevk edilmesinden sonra yapılan bir röportajda “Bundan sonra ne yapacaksınız?” sorusuna şu cevabı vermiştir:

Bundan sonra ne yapacağımı bilmiyorum. Hayatımın en olgun ve verimli çağındayım. İktidar beni kadrosunda çıkarmakla imar ve inşaa hizmetlerinin ifası yolunda verimli bir elemandan mahrum kalmıştır. Karakterim oturmağa, boş durmaya ahablık ve dedikodularla vakit geçirmeye müsait değildir. Sabahın yedisinden gecenin 22'sine kadar çalışmaya muhtacım. Sağlığım müsait olduğu müddetçe çalışacağım. Ama nerede? Ne ile? Allah kimseyi aç ve açıkta bırakmaz.”

2.3.6.8. Kastamonu Belediye Başkanlığı

Tevfik Sırrı Bey, valilik yaptığı dönemde halkın ihtiyaçlarına çözüm bulmaya çalışması, yaptığı bayındırlık ve imar işleriyle Kastamonuluların saygı ve sevgisini kazanmıştır. Kastamonulular, valilerinin zamansız bir şekilde emekli edilmesine tepki göstermişler ve hükümeti protesto etmek amacıyla Kastamonu Belediye Başkanı'nın kendi isteğiyle görevden ayrılmasını sağlayarak Tevfik Sırrı Bey'i belediye başkanlığına seçmişlerdir. 8 Eylül 1950 günü toplanan Kastamonu Belediye Meclisi o günkü mevzuata göre Tevfik Sırrı Gür'ü belediye başkanlığına seçmiştir. CHP il başkanı Tahsin Özış ve iki arkadaşı bu konuda ki kararı bildirmek üzere İstanbul'a gitmişlerdir. Bu karar üzerine Tevfik Sırrı Bey 29 Eylül 1950 akşamı Kastamonu'ya gelmiş ve 30 Eylül günü de belediye başkanlığı görevine başlamıştır. İçişleri Bakanlığı Tevfik Sırrı Bey'in Belediye Başkanı seçilmesini 12 Ekim 1950 tarihli kararıyla onaylamıştır. 2 Ocak 1951 tarihinde ise Tevfik Sırrı Bey'in belediye başkanlığı cumhurbaşkanlığı tarafından onaylanmıştır. 2 Ekim 1950 tarihinde toplanan Belediye Meclisi, Tevfik Sırrı Gür'e fahri hemşerilik vermiştir. Ancak onun bu gelişi DP tarafından hoş karşılanmamış, çeşitli bahanelerle soruşturmalar başlatılmış ve bir anlamda yıpratma bezdirme politikası uygulanmıştır. Neticede Tevfik Sırrı Bey kısa bir süre sonra belediye başkanlığı görevinden ayrılmıştır. (Haykır,2017:320-321-322).

2.3.7. İbrahim Şefik Bicioğlu (1892-1968)

İbrahim Şefik Bey 1892 tarihinde Edirne'de dünyaya gelmiştir. Babası tüccar Hacı Bicizade Arif Efendi Annesi Şevkiye Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini Edirne Dârül İrfan Mektebinde, lise öğrenimini Durusu İdadi-i Mülkiyesi ve Bade Mektebi Mülkiye-i Şahanede Aliyyülâlâ derecesiyle tamamlamıştır. Yükseköğrenimini ise Mülkiye Mektebinde ala derecesiyle tamamlayarak 1912 tarihinde mezun olmuştur. Fransızca bildiği sicil dosyasında kayıtlıdır. 17 Aralık 1912 tarihinde ilk devlet işine girmiştir.²⁹³

37 yaşındayken Mürüvvet Hanım ile evlenmiştir. Arif (1930), Coşkun (1933), Ergün (1935) adında üç erkek evlat sahibidir. İbrahim Şefik Bey 1 Ağustos 1949 tarihinde emekli olmuştur. Yaklaşık otuz yıl devlet hizmetinde bulunmuştur. On iki bin lira emekli ikramiyesi verilmiştir. İki yüz yirmi yedi lira doksan iki kuruş da emekli aylığı bağlanmıştır.²⁹⁴ İbrahim Şefik Bey'e Kapudağı Muharebesinde ki hizmetinden dolayı Harp Madalyası verilmiştir.²⁹⁵ Babasından kalma, ortak Dört bin liralık bir ev on beş bin liralık bir mağaza olmak üzere iki emlakı varlığı mevcuttur.²⁹⁶ 7 Mart 1968 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Eski Muhâribler Derneği Üyesidir. Kendisine Bingöl Kiğı kazası fahri hemşeriliği verilmiştir. (Çankaya,1968-1969:1510). 1945 yılında “Afyon Merkez İlçesi

²⁹³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430-2.

²⁹⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.243019-20.

²⁹⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430-4.

²⁹⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430-18.

İdari Coğrafyası” adından 174 sayılı İdare Dergisinde Yayımlanmış bir yazısı vardır.²⁹⁷ Mondros Mütarekesi esnasında Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile birlikte hareket etmiş, cemiyet tarafından Batı Trakya’ya vazife ile gönderilmiş ve orada fiilen çalışmıştır.²⁹⁸

İbrahim Şefik Bey’in Sıhhi haline gelince; Afyon Valiliği sırasında 1944 yılında ortakulak iltihabından tedavi görmüştür. Yine aynı görevdeyken 1946 yılında hipertansiyon ve sürmenaj rahatsızlıklarından dolayı iki ay tedavi görmüştür. İçel Valiliği görevindeyken 1949 yılında aort genişlemesi ve yine hipertansiyon rahatsızlığından dolayı Mersin Memleket Hastanesi sağlık kurulu tarafından iki ay istirahat ve hava değişimi verilmiştir.²⁹⁹

Foto 7. İbrahim Şefik Bicioğlu

2.3.7.1. Memuriyet Hayatı

İbrahim Şefik Bey 17 Aralık 1912 tarihinde iki yüz elli kuruş maaşla ilk resmi görevi olan Maliye Nezareti Vezne-i Umum Kalemi Mülazımlığı görevine tayin edilmiştir. Ağustos 1913 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 14 Eylül 1913 tarihinde beş yüz kuruş maaşla Edirne Vilayeti Maiyet Memurluğu görevine tayin edilmiştir. Şubat 1914 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.³⁰⁰ İbrahim Şefik Bey 14 Mart 1914 tarihinde altı yüz kuruş maaşla Edirne Vilayeti İskân Muhacirin Müfettişliği görevine tayin edilmiştir. 16 Mart 1914 tarihine kadar kısa bir süre görevini sürdürmüştür. 17 Mart 1914 tarihinde sekiz yüz kuruş maaşla Edirne Vilayeti Kırkkilise Sancağı Muhacirin Memurluğu görevine tayin edilmiştir. 5 Mayıs 1914 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 29 Mayıs 1914 tarihinde almakta olduğu maaşla Edirne Merkez Sancağı Muhacirin Memurluğu görevine tayin edilmiştir. 5 Mayıs 1914 tarihinde göreve başlamış, 26 Mayıs 1916 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 27 Mayıs 1916 tarihinde bin kuruş maaşla Edirne Muhacirin Müdürlüğü Ziraat Memurluğu görevine tayin edilmiştir. 20 Temmuz 1919 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.³⁰¹ İbrahim Şefik Bey bu görevdeyken seferberlik ilan edilmiş ve silahaltına alınmıştır.³⁰² Birinci Dünya Savaşı boyunca yedek subay olarak önce Filistin sonra Kafkas Cephesinde görev almıştır. (Çankaya,1968-1969:1510). 7 Kasım 1918 tarihinde terhis edilerek

²⁹⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430-12.

²⁹⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430. Özlük İşleri Müdürlüğü Memur Beyannamesi.

²⁹⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430-15.

³⁰⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430-3.

³⁰¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430-3.

³⁰² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430-3b.

vazifesine geri dönmüştür. Askeri rütbesine binaen maaşına hizmet-i mülkiye farkı eklenmiştir. 1 Temmuz 1919 tarihinde 20 Temmuz 1919 tarihine kadar zamlı maaşla Edirne Vilayeti Mektupçuluğu vekâletinde istihdam edilmiştir.³⁰³

İbrahim Şefik Bey 28 Ağustos 1919 tarihinde bin beş yüz kuruş maaşla Urfa Muhacirin Memurluğu görevine tayin edilmiştir. 27 Ekim 1919 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 12 Kasım 1919 tarihinde almakta olduğu maaşla Edirne Muhacirin İdaresi Hesap Memurluğu görevine tayin edilmiştir. 20 Kasım 1919 tarihinde göreve başlamış, 25 Eylül 1920 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.³⁰⁴ Bu görevdeyken Edirne Yunanlılarca işgal edilmiştir.³⁰⁵ Bunun üzerine İbrahim Şefik Bey Bulgaristan'a iltica ederek iki sene üç buçuk ay açıkta kalmıştır. Bu müddet zarfında Bulgaristan'ın Eskizagra kasabasında ki Türk Mektebi'nin müdür ve muallimliğini yapmıştır.³⁰⁶ 10 Kasım 1922 tarihinde bin kuruş yarım maaşla Edirne Vilayeti Pınarhisar kazası kaymakam vekilliğini tayin edilmiştir. 26 Kasım 1922 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 5 Aralık 1922 tarihinde almakta olduğu maaşla Edirne Vilayeti Babaeski kazası Kaymakam vekilliğine tayin edilmiştir. 28 Şubat 1923 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 9 Temmuz 1923 tarihinde iki bin kuruş maaşla Edirne Vilayeti Kavaklı kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 1 Ağustos 1923 tarihinde göreve başlamıştır. 1 Kasım 1923 tarihinde maaşına zam yapılarak üç bin kuruşa yükseltilmiştir. 21 Mayıs 1924 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. İbrahim Şefik Bey bu görevdeyken Uzunköprü-Kavaklı telgraf hattının tamir ve ıslahı konusunda göstermiş olduğu gayretlerden ötürü takdirname verilmiştir.³⁰⁷

İbrahim Şefik Bey 14 Nisan 1924 tarihinde üç bin beş yüz kuruş maaşla Malatya Pütürge kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir.³⁰⁸ Fakat bu görevden istifa ederek ayrılmıştır. Ocak 1925 tarihinde üç bin kuruş maaşla Edirne Muhasebe-i Hususiye Müdürlüğüne tayin edilmiştir. 28 Ocak 1925 tarihinde göreve başlamış, Mayıs 1925 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Mayıs 1925 tarihinde dört bin kuruş maaşla Samsun İskân müdürlüğüne tayin edilmiştir. 13 Haziran 1925 tarihinde göreve başlamış, 6 Ekim 1925 tarihinde istifa ederek görevinden ayrılmıştır.

İbrahim Şefik Bey 7 Ekim 1925 tarihinde yüz lira maaşla Mefsub İstanbul ve Trakya Şeker Fabrikaları Alpullu Fabrikasında Muhasebeci olarak göreve başlamıştır. 1 Temmuz 1926 tarihinde maaşı yüz yirmi beş liraya yükseltilmiştir. 31 Aralık 1926 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 1 Ocak 1927 tarihinde yüz yirmi beş lira maaşla Mefsub İstanbul ve Trakya Şeker Fabrikaları İstanbul Merkezinde Muhasebe Memurluğu görevine başlamıştır. 20 Haziran 1927 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.³⁰⁹ 13 Ekim 1927 tarihinde üç bin beş yüz kuruş maaşla Babaeski kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. Fakat buraya gitmeden tayin yeri değiştirilmiştir. 27 Ekim 1927 tarihinde aynı maaşla Kırklareli Lüleburgaz kazası kaymakamlığına naklen tayin edilmiştir. 5 Kasım 1927 tarihinde göreve başlamış, 2 Ocak 1929 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.

İbrahim Şefik Bey 22 Aralık 1928 tarihinde beş bin kuruş maaşla terfian Üçüncü Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevine tayin edilmiştir. 2 Ocak 1929 tarihinde göreve başlamıştır. 1 Eylül 1929 tarihinde maaşına zam yapılarak beş bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 22 Kasım 1934 tarihinde yedi bin kuruş maaşla terfian İkinci Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevine tayin edilmiştir. 31 Mart 1926 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 19 Şubat 1936 tarihinde sekiz bin kuruş maaşla Bingöl Valiliği görevine tayin edilmiştir. 1 Nisan 1936 tarihinde göreve başlamıştır. 23 Haziran 1936 tarihinde maaşına zam yapılarak dokuz bin kuruşa yükseltilmiştir. 1 Temmuz 1937 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. İbrahim Şefik Bey 4 Haziran 1937 tarihinde dokuz bin kuruş maaşla naklen Elazığ Valiliği görevine tayin edilmiştir. 2 Temmuz 1937 tarihinde göreve başlamış, 25 Şubat 1939 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 20 Şubat 1939 tarihinde almakta olduğu maaşla naklen Gaziantep Valiliği görevine tayin edilmiştir. 27 Şubat 1939 tarihinde göreve başlamış, 4 Haziran 1939 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.³¹⁰ İbrahim Şefik Bey Gaziantep'te, eski Vali Ali Rıza Çevik ve il protokolü tarafından Narlı istasyonunda törenle karşılanmıştır. Aynı zamanda eski

³⁰³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430-3b.

³⁰⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430-3.

³⁰⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430-3b.

³⁰⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430. Özlük İşleri Müdürlüğü Memur Beyannamesi.

³⁰⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430-4.

³⁰⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430-3.

³⁰⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2230.17 Aralık 1942 Tarih ve 9/11426 Numaralı Türkiye Şeker Fabrikaları Alpullu Şeker Fabrikası Tezkiresi.

³¹⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430-3.

Gaziantep Valisi Ali Rıza Çevik Bey'i de yeni görev yerine uğurlamıştır.³¹¹ 15 Mayıs 1939 tarihinde on bin kuruş maaşla Dâhiliye Vekâleti Müsteşar Muavinliği görevine tayin edilmiştir. 5 Haziran 1939 tarihinde göreve başlamıştır. 24 Temmuz 1941 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.

2.3.7.2. Afyon Valiliği

İbrahim Şefik Bey 10 Temmuz 1941 tarihinde on bin kuruş maaşla Afyon Valiliği görevine tayin edilmiştir. 31 Temmuz 1941 tarihinde göreve başlamıştır. 31 Mayıs 1944 tarihinde maaşına zam yapılarak on iki bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 31 Mayıs 1946 tarihinde kadrosu yükseltilerek ve maaşına zam yapılarak on beş bin kuruşa yükseltilmiştir. 28 Kasım 1946 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.³¹²

İbrahim Şefik Bey Afyon Valiliği görevini sürdürürken beş kez takdirname almış, bir kez de Maarif Vekilliği tarafından kendisine teşekkür edilmiştir. Takdirmelerden ilki, yüzde yirmi beş devlet hububat hisselerinin nispetini yüzde yüze çıkarmak hususundaki muvaffakiyet ve faaliyetinden ötürü vekillikçe verilmiştir. İkincisi köy iş programlarının tanziminde gösterdiği gayret ve alakadan dolayı yine vekâletçe verilmiştir. Üçüncüsü toprak mahsulleri vergisi işlerinde fevkalade mesaisinden dolayı vekillikçe verilmiştir. Dördüncüsü 1945 yılında ilköğretim alanında gösterdiği olağanüstü gayret ve mesaisinden dolayı Millî Eğitim Bakanlığınca verilmiştir. Beşincisi de Köy iş programlarının tanzim ve tatbikinde önemli bir yer tutan vilayete ait durum tablolarını şahsi alaka ve iyi bir anlayışla tertip ederek mükemmel bir şekilde hızlandırması güzel bir örnek teşkil ettiğinden vekâletçe takdir ve teşekkür şayan görülmüştür. Köylerde okul binası inşa ve arazilerini sağlamak suretiyle ilköğretim davasını gerçekleştirmekte yüksek dikkat ve gayreti görüldüğünden dolayı Maarif vekilliğince İbrahim Şefik Bey'e teşekkür edilmiştir.³¹³

İbrahim Şefik Bey 9 Kasım 1946 tarihinde almakta olduğu on beş bin kuruş maaşla Bilecik Valiliği görevine naklen tayin edilmiştir. 5 Aralık 1946 tarihinde göreve başlamış, 18 Kasım 1947 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.

2.3.7.3. İçel Valiliği

İbrahim Şefik Bey 6 Aralık 1947 tarihinde on beş bin kuruş maaşla İçel Valiliği görevine tayin edilmiştir. 5 Aralık 1947 tarihinde göreve başlamıştır. 1 Ağustos 1949 tarihinde bu görevdeyken emekli olmuştur.³¹⁴ İbrahim Şefik Bey İçel valiliği döneminde bir şahsı, üç bin altı yüz elli altı sayılı kanunun on yedinci maddesine aykırı olarak imtihansız memuriyete tayin etmek iddiasıyla hakkında soruşturma açılmıştır. Soruşturma sonucunda Danıştay İkinci Dairesince, beş bin altı yüz yetmiş yedi sayılı af kanunu gereğince takibat yapılmayacağına oy birliği ile karar verilmiştir.³¹⁵

İbrahim Şefik Bey İçel valiliği görevine başlar başlamaz yanına milli eğitim müdürü ve jandarma komutan vekilini alarak Silifke, Gülnar, Gilindire ve Anamur ilçelerinde tetkiklerde bulunmuştur.³¹⁶ Görev süresi boyunca tetkik ve teftiş gezilerini ihmal etmemiştir. Eğitim ve öğretime önem veren İbrahim Şefik Bey milli eğitim müdürüyle okulları gezerek öğretmenler ile görüşmeler yapmıştır.³¹⁷ Yine Tarsus bölgesinde yaşanan sel felaketi sonrasında Vali İbrahim Şefik Bey çalışmalarla yakından ilgilenmiştir. Köylerle irtibat tesisi, çadır ve yiyecek gönderilmesi için çalışmalar yapmıştır.³¹⁸ Sel felaketinden etkilenen bölgeler için vali başkanlığında bir yardım komitesi kurulmuş ve faaliyete geçirilmiştir.³¹⁹ Vali İbrahim Şefik Bey 21 Nisan 1948 tarihinde Havadis Gazetesine verdiği beyanatta yapılan çalışmalar sayesinde sel felaketinin zararlarının kapatıldığını bildirmiştir.³²⁰

³¹¹ Gaziantep, 3 Mart 1939.

³¹² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430-3.

³¹³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430-4.

³¹⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430-3.

³¹⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2430.-10.

³¹⁶ Havadis, 20 Aralık 1947.

³¹⁷ Havadis, 10 Şubat 1948.

³¹⁸ Havadis, 17 Şubat 1948.

³¹⁹ Havadis, 19 Şubat 1948.

³²⁰ Havadis, 21 Nisan 1948.

Havadis gazetesinde yayınlanmış olan, Vali İbrahim Şefik Bey başkanlığında ki İl Genel Meclisi faaliyet raporun da 1947 yılında Silifke-Mut yolu üzerinde bin altı yüz yirmi dört metre kaldırım inşası ile on dokuz menfez yapılmış, Silifke-Gölnar yolu üzerinde ki Çaltı köprüsü tamir edilmiş, Mersin-Gözne yolunda iki bin üç yüz otuz beş metre uzunluğunda kaldırım yapılmış, Mersin- Fındıkpınarı yolunda üç bin yüz otuz bir metre kaldırım ve onarım işleri yapılmıştır. Yine bu yıl içerisinde milli eğitim işleri dâhilinde öğretmenlerin maaş sıkıntısı halledilmiştir. Yüz elli altı öğretmen bir üst dereceye terfi ettirilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığının köy okulları inşaatı için gönderdiği doksan beş bin lira ödenekle on sekiz köy okulunun inşasına başlanmıştır. Bazı okullar da tamir ettirilmiştir. Bu suretle il genelinde okul sayısı iki yüz altmış beşe ulaşmıştır. Buna bağlı olarak öğretmen ve eğitimci sayısı da yükselmiştir. Ziraat alanında da köyler gezilerek çeşitli hastalıklarla mücadele edilmiştir. Sağlık alanında ki hizmetlere de devam edilmiştir.³²¹

2.3.8. Mustafa Asım Türeli (1893-1973)

Kara Kadızade Mustafa Asım Türeli 1893 tarihinde Amasya ilinin Gümüşhacıköy ilçesinde dünyaya gelmiştir. Babası Ebubekir Şefik Efendi annesi Emine Hanım'dır. Beş kardeşi vardır. Amasya Rüştüyesinde orta, İstanbul Mercan İdadisinde lise öğrenimini pekiyi derecesiyle bitirmiştir. 12 Ağustos 1914 tarihinde Mülkiye Mektebinden pekiyi derecesiyle mezun olmuştur. Fransızca bilmektedir. Birinci Dünya savaşından dolayı ilan edilen genel seferberlik nedeniyle mezun olur olmaz silahaltına alınmıştır.³²² 31 Mart 1915 tarihinde Yedek Subay okulunu bitirip Asteğmen olarak Çanakkale Cephesi menzil hizmetine gönderilmiştir. 19 Nisan 1916 tarihinde yedi yüz kuruş maaşla Teğmenliğe terfi etmiştir. Muhtelif cephelerde bulunduktan sonra 4 Aralık 1918 tarihinde terhis edilmiştir.(Çankaya,1968-1969:1623). Eşi Behice Hanım'dır. Aydın (1932), Ayhan (1934), Gürhan (1939), isminde üç erkek evlat sahibidir.³²³ Babasından kalma kardeşleri ile ortak bir ev ve arazi sahibidir.³²⁴ Mülkiyeliler Birliği, İdareciler Derneği ve Sivil Emekliler Derneği'nin daimî üyesidir. Birinci Dünya Savaşı'nda "Harp Madalyası" ile ödüllendirilmiştir.(Çankaya,1968-1969:1624). Mustafa Asım Bey Zara Kaymakamlığı sırasında infüenza ve bronşit rahatsızlığı geçirmiştir. Merkez Valiliği döneminde ise siyatik ve kalp yetmezliği tedavisi görmüştür.³²⁵ Zara kazası kaymakamlığı, Erzurum ve Isparta Valiliği döneminde görevini kötüye kullanmaktan ve yolsuzluk yapmaktan hakkında soruşturma açılmıştır. Açılan soruşturmalar neticesinde men-i muhakemesine karar verilmiştir.³²⁶

Foto 8. Mustafa Asım Türeli

³²¹ Havadis, 18 Eylül 1948.

³²² BPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2277-2.

³²³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2277-19.

³²⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2277-18.

³²⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2277-15.

³²⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2277-9.

2.3.8.1. Memuriyet Hayatı

Mustafa Asım Bey 23 Ekim 1920 tarihinde ilk memuriyeti olan, sekiz yüz kuruş maaşla Dâhiliye Nezareti Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Umumi Kalem İkinci Sınıf Kâtipliğine tayin edilmiştir. 1 Kasım 1922 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. İstanbul Hükümetinin lağvedilmesi üzerine dört yıl kadar açıkta kalmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra 14 Temmuz 1926 tarihinde üç bin kuruş maaşla Sivas Vilayeti Zara kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 1 Haziran 1927 tarihinde maaşına zam yapılarak üç bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir.³²⁷ 1 Eylül 1932 üç kıta takdirname ile ödüllendirilmiş, memurin kanununun yirmi beşinci maddesine göre kıdemine bir sene zam eklenmiş, maaşı dört bin beş yüz kuruşa yükselmiştir.³²⁸ Zara Kaymakamlığı boyunca; zahire ihracı hakkında ki faaliyetinden dolayı Dâhiliye Vekâletinden, Yol işlerinde gösterdiği faaliyetten dolayı Nafia Vekâletinden, Sivas'ta zuhur eden veba hastalığının yayılmaması konusunda gösterdiği çaba ve gayretinden dolayı da İktisat Vekâletinden takdirname almıştır.³²⁹ 1 Haziran 1932 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 3 Mayıs 1932 tarihinde dört bin beş yüz kuruş maaşla Kütahya Vilayeti Uşak kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 11 Haziran 1932 tarihinde göreve başlamıştır. 19 Eylül 1932 tarihinde kıdemi birinci sınıf kaymakamlığa yükseltilmiş, maaşına da zam yapılarak beş bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 1 Aralık 1933 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.³³⁰ Mustafa Asım Bey bu görevdeyken köylerde mektep inşasında ki gayretinden dolayı Maarif Vekâletinden takdirname almıştır.³³¹

Mustafa Asım Bey 21 Ekim 1933 tarihinde beş bin beş yüz kuruş maaşla Üçüncü Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevine tayin edilmiştir. 2 Kasım 1933 tarihinde göreve başlamıştır. 14 Aralık 1936 tarihinde yedi bin kuruş maaşla İkinci Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevine başlamış, 24 Mayıs 1939 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 13 Mayıs 1939 tarihinde dokuz bin kuruş maaşla terfian Elazığ valiliği görevine tayin edilmiştir. 24 Mayıs 1939 tarihinde göreve başlamış, 21 Kasım 1941 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Mustafa Asım Bey 10 Kasım 1941 tarihinde almakta olduğu maaşla naklen Erzurum Valiliği görevine tayin edilmiştir.³³² 26 Kasım 1941 tarihinde Erzurum'a gelen Mustafa Asım Bey Gar'da resmî törenle Vilayet erkânı tarafından karşılanmıştır. Daha sonra makamına geçerek tebrikleri kabul etmiştir.³³³ 28 Ağustos 1942 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 19 Ağustos 1942 tarihinde almakta olduğu maaşla Seyhan İdare Heyeti Azalığına tayin edilmiştir. 4 Eylül 1942 tarihinde göreve başlamış, 15 Mayıs 1943 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.³³⁴ Bu görevdeyken; Erzurum Valiliğinden ayrılacağı sırada Üçüncü Umum Müfettişine karşı yazdığı telgrafın hakaret içerikli olmasından dolayı vazife başında ki amire hürmetsizlikten kınama cezası almıştır.³³⁵ 23 Mart 1943 tarihinde yine almakta olduğu maaşla Bitlis Valiliği görevine tayin edilmiştir.³³⁶ 21 Mayıs 1943 tarihinde şehre ulaşmış, şehir girişinde merasimle karşılanmıştır.³³⁷ 8 Mart 1944 tarihinde terfi etmiş maaşına zam yapılarak on bin kuruşa yükseltilmiştir.³³⁸ Bu görevdeyken Birinci Umumi Müfettişlik bölgesinde gerekli işler hakkında yapılacak program için istenilen raporun hazırlanmasında gösterdiği gayret ve çabasından dolayı vekâlet makamınca takdir edilmiştir.³³⁹ 11 Temmuz 1945 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.

Mustafa Asım Bey 22 Haziran 1945 tarihinde almakta olduğu maaşla Birinci Genel Müfettişlik Baş Müşavirliğine tayin edilmiştir. 13 Temmuz 1945 tarihinde göreve başlamıştır. 9 Mart 1946 tarihinde terfi etmiş maaşına zam yapılarak on iki bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 23 Mayıs 1946 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 14 Mart 1946 tarihinde almakta olduğu maaşla

³²⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2277-3.

³²⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2277-3b.

³²⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2277-4.

³³⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2277-3-3b.

³³¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2277-4.

³³² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2277-3.

³³³ Erzurum, 2 Teşrin 1941.

³³⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2277-3.

³³⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2277-5.

³³⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2277-3.

³³⁷ Yurtyolu, 22 Mayıs 1943.

³³⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2277-3b.

³³⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2277-4.

Diyarbakır valiliğine tayin edilmiştir. 23 Mayıs 1946 tarihinde göreve başlamış, 16 Ağustos 1947 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 24 Temmuz 1947 tarihinde yine almakta olduğu maaşla Isparta Valiliği görevine tayin edilmiştir. 23 Ağustos 1947 tarihinde göreve başlamıştır. 9 Mart 1949 tarihinde terfi etmiş, maaşı on beş bin kuruşa yükseltilmiştir. 14 Nisan 1950 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.

Mustafa Asım Bey 30 Mart 1950 tarihinde almakta olduğu maaşla Merkez Valiliği görevine tayin edilmiş, 24 Nisan 1950 tarihinde göreve başlamıştır.³⁴⁰ Bu göreve Beş bin dört yüz kırk iki sayılı kanunun altıncı maddesinin ikinci fıkrasına göre atanmıştır. Görevine devam ederken 22 Nisan 1950 tarihinden itibaren İller İdaresi Genel Müdürlüğü görevini de vekâleten yürütmüştür. 29 Haziran 1960 tarihinde Urfa Vali Vekilliği görevine tayin edilmiş, 3 Temmuz 1950 tarihinde göreve başlamıştır. 14 Eylül 1950 tarihinde derecesi Birinci Sınıf Valiliğe yükseltilmiştir. Bin dört yüz otuz dört sayılı kanunun otuz dokuzuncu maddesinin B fıkrasına göre 10 Nisan 1953 tarihinde emekli edilmesine karar verilmiştir. 18 Mart 1953 tarihine kadar görevine devam etmiştir. Mustafa Asım Bey'in emekli olduktan sonra Ankara'ya yerleşmiştir. 30 Kasım 1973 tarihinde vefat etmiş Cebeci Asri Mezarlığı'na defnedilmiştir.

2.3.9. Abdullah Feyzi Gürel (1885-1940)

Abdullah Feyzi Bey 1885 tarihinde İzmir'de dünyaya gelmiştir. Babası Abdullah Ağa annesi Fatma Zehra Hanım'dır. Aydın nüfusuna kayıtlıdır. İlköğrenimini İzmir iptidaisinde pekiyi derecesiyle, orta öğrenimini yine İzmir Mülkiye İdadisinde iyi derecesiyle, Yükseköğrenimini ise Selanik Hukuk Mektebinde 21 Mart 1910 tarihinde pekiyi derecesiyle tamamlamıştır. Arapça, Acemce, Fransızca ve Rumca bilmektedir.³⁴¹ Eşi Mesude Hanım, kızı Meliha Hanım'dır.³⁴² Abdullah Feyzi Bey öğrencilik yıllarında İttihat ve Terakki'nin Selanik de ki yayın organı olan Vatandaş Gazetesinin Başyazarlığını yapmıştır. Yine Selanik de bir mizah gazetesi olan İğne, Hüsün, Şiir ve Felsefe gazetelerini çıkarmıştır.³⁴³ Millî mücadele esnasında cephe gerisinde göstermiş olduğu yararlılıktan dolayı beyaz şeritli İstiklâl Madalyası verilmiştir.³⁴⁴

Abdullah Feyzi Bey'in sıhhi hali incelendiğinde kronik bir rahatsızlığı olmamakla birlikte İkinci Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevindeyken 1930 yılında basur hastalığından ameliyat olmuştur. Yozgat valiliği sırasında 1940 yılında sıtma ve kalp ritim bozukluğu gibi rahatsızlıklar geçirmiştir.³⁴⁵ Yine serveti incelendiğinde ise eşi ile ortak bin beş yüz lira değerinde bir ev sahibi olduğu tespit edilmiştir.³⁴⁶

³⁴⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2277-3.

³⁴¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-2.

³⁴² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-19.

³⁴³ Yeşil Gireson,9 Ağustos 1947.

³⁴⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-22.

³⁴⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-15.

³⁴⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-18.

Foto 9. Abdullah Feyzi Gürel

2.3.9.1. Memuriyet Hayatı

Abdullah Feyzi Bey 25 Nisan 1908 tarihinde iki yüz kuruş maaşla ilk devlet memurluğu olan Selanik Orman Muamelat İdaresi Mübeyyizliği görevine tayin edilmiştir. Ağustos 1909 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Aynı tarihte üç yüz kuruş maaşla Selanik Bidayet Mahkemesi Müdde-i Umumiliği Kitabeti görevine atanmıştır. 14 Eylül 1909 tarihinde göreve başlamış,³⁴⁷ Aralık 1910 tarihinde görevinden istifa ederek ayrılmıştır. Hukuk mektebinden mezun olduktan sonra Encümen-i İntihâbı Memurin-i Adliye kararıyla 28 Eylül 1911 tarihinde bin kuruş maaşla Selanik Sancağı Kesendire kazası Bidayet Mahkemesi Müdde-i Umumi Muavinliği görevine atanmıştır. 17 Ekim 1911 tarihinde göreve başlamıştır. Daha sonra harp nedeniyle İstanbul'a gelmiştir. Resmiyette 14 Aralık 1912 ile 23 Nisan 1913 tarihleri arasında altı yüz kuruş üzerinden maaşını alarak görevini sürdürmüştür.³⁴⁸ 23 Nisan 1913 tarihinde bin kuruş maaşla Saruhan Sancağı Bidayet Mahkemesi Müdde-i Umumiliği görevine tayin edilmiştir. 3 Mayıs 1913 tarihinde göreve başlamış, 15 Kasım 1913 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 5 Kasım 1913 tarihinde almakta olduğu maaşla Balıkesir Sancağı Gönen kazası Bidayet Mahkemesi Müdde-i Umumiliği görevine tayin edilmiştir. 20 Kasım 1913 tarihinde göreve başlamış, 13 Ağustos 1914 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 28 Temmuz 1914 tarihinde yine almakta olduğu maaşla Trabzon Vilayeti Sürmene kazası Bidayet Mahkemesi Müdde-i Umumiliği görevine tayin edilmiştir. 3 Eylül 1914 tarihinde göreve başlamış, 23 Ağustos 1915 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 17 Ağustos 1915 tarihinde bin beş yüz kuruş maaşla Trabzon Vilayeti Polis Merkez Memurluğu görevine tayin edilmiştir. 25 Ağustos 1915 tarihinde göreve başlamıştır.³⁴⁹ Harp devam ederken Trabzon Vilayeti henüz işgale uğramadığı halde vazifesini bırakarak firar ettiği için derecesi düşürölmek suretiyle cezalandırılmıştır.³⁵⁰ 18 Mayıs 1915 tarihinde bin iki yüz kuruş maaşla Balıkesir Vilayeti Edremit kazası Muhacirin Memurluğu görevine tayin edilmiştir. Fakat görev yerine gitmemiştir. 14 Aralık 1916 tarihinde bin kuruş maaşla İzmir Vilayeti Urla kazası Gülbahçe Nahiyesi Müdürlüğüne tayin edilmiştir. Aynı tarihte göreve başlamış, 31 Aralık 1917 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.

Abdullah Feyzi Bey Encümen-i Müdiran kararıyla terfi ettirilerek 16 Aralık 1917 tarihinde bin beş yüz kuruş maaşla Mentеше Vilayeti Marmaris kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 19 Ocak 1918 tarihinde göreve başlamış, 1 Nisan 1920 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 31 Mart

³⁴⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-3.

³⁴⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-3b.

³⁴⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-3.

³⁵⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-3b.

1920 tarihinde almakta olduğu maaşla Encümen-i Müdiran kararıyla naklen Konya Vilayeti Bozkır kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. Fakat gitmemiştir. Ardından 28 Nisan 1920 tarihinde İzmir Vilayeti Ödemiş kazası kaymakamlığına, 15 Ağustos 1920 tarihinde de Manisa Vilayeti Alaşehir kazası kaymakamlığına tayin edilmiş fakat buraya da gitmeyerek 18 Eylül 1920 tarihinde almakta olduğu maaşla becayişle Manisa Vilayeti Salihli kazası kaymakamlığı görevine nakledilmiştir. 1 Ağustos 1920 tarihinde göreve başlamıştır. 25 Ekim 1920 tarihinde kaymakamlık derecesi ikinci sınıf olarak belirlenmiş ve maaşına zam yapılarak iki bin kuruşa yükseltilmiştir. 9 Haziran 1922 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.³⁵¹ Bu görevini devam ettirirken Yunan işgali sırasında esir alınarak Yunanistan'a gönderilmiştir. 9 Haziran 1922 tarihinden 29 Mayıs 1923 tarihine kadar esarete kalmıştır. Bu süre zarfında yarım maaş ödenek verilmiştir.³⁵² 7 Mayıs 1923 tarihinde almakta olduğu maaşla Sinop Vilayeti Gerze kazası kaymakamlığına tayin edilmiş fakat buraya gitmemiştir.

Abdullah Feyzi Bey 23 Mayıs 1923 tarihinde almakta olduğu maaşla Kastamonu Vilayeti İnebolu kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 10 Haziran 1923 tarihinde göreve başlamıştır. 1 Ekim 1923 tarihinde maaşına zam yapılarak iki bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 1 Kasım 1923 tarihinde kaymakamlık derecesi attırılmış, maaşına da bin kuruş zam yapılarak üç bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 27 Mart 1925 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.³⁵³ Abdullah Feyzi Bey İnebolu Kaymakamlığı boyunca üç kez takdirname almıştır. İlki imar, asayiş ve inzibat konusundaki çalışmalarından dolayı, ikincisi kültür alanındaki çalışmaları, hükümet dairesinde kazanın düzen ve asayişini sağlaması ve durumu kötü olan mektep binalarının tamir ve inşası konusundaki çalışmalarından dolayı, üçüncüsü Zeytin ve Fındık ağaçlarının çekirgelerden korunması konusunda ki faaliyetlerinden dolayı verilmiştir.³⁵⁴

Abdullah Feyzi Bey 8 Mart 1925 tarihinde almakta olduğu maaşla İzmir Vilayeti Ödemiş kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 11 Nisan 1925 tarihinde göreve başlamıştır. 1 Haziran 1925 tarihinde Kaymakamlık derecesi birinci sınıfa yükseltilmiştir. Maaşına da zam yapılarak dört bin kuruşa yükseltilmiştir. 22 Ekim 1925 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 8 Ekim 1925 tarihinde almakta olduğu maaşla terfi ettirilerek Üçüncü Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevine tayin edilmiştir. 23 Ekim 1925 tarihinde göreve başlamıştır. 1926 yılının Nisan ayında maaşına zam yapılarak beş bin kuruşa yükseltilmiştir. 2 Kasım 1927 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 24 Ekim 1927 tarihinde altı yüz kuruş maaşla İskân Müdüriyeti Umumisi Muhacirin Şubesi Müdürlüğü görevine tayin edilmiştir. 3 Kasım 1927 tarihinde göreve başlamış, 14 Şubat 1928 tarihine kadar görevini devam ettirmiştir. 14 Şubat 1928 tarihinde beş bin kuruş maaşla tekrar Üçüncü Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevine tayin edilmiştir. 15 Şubat 1928 tarihinde göreve başlamış, 1 Eylül 1929 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 1 Eylül 1929 tarihinde terfi ettirilerek yedi bin kuruş maaşla İkinci Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevine tayin edilmiştir. 14 Ekim 1935 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 14 Ekim 1935 tarihinde tekrar terfi ettirilerek sekiz bin kuruş maaşla Birinci Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevine tayin edilmiştir. 14 Temmuz 1937 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.

2.3.9.2. Yozgat Valiliği

Abdullah Feyzi Bey 4 Haziran 1934 tarihinde terfi ettirilerek dokuz bin kuruş maaşla ilk valilik görevi olan Yozgat Valiliğine tayin edilmiştir. 27 Temmuz 1940 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.³⁵⁵ Bu görevine tayin edilmeden önce Çanakkale Valiliği Vekâletinde bulunmaktadır.³⁵⁶ 15 Temmuz 1937 Perşembe günü Yozgat'a gelmiştir. Yerköy İstasyonun da Vali Vekili, Daire Direktörleri, Cumhuriyet Halk Partisi ve Halkevi Yönetim Kurulu üyeleri ve kalabalık bir halk kitlesi ile karşılanmıştır. Şehir girişinde de askeri bir kıta, Emniyet Teşkilatı, Mevki

³⁵¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-3.

³⁵² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-3b.

³⁵³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-3.

³⁵⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-4.

³⁵⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-3.

³⁵⁶ Yozgat, 16 Haziran 1937.

Komutanı ve kalabalık bir halk kitlesi tarafından karşılanmıştır. Daha sonra makamına geçerek tebrikleri kabul etmiştir.³⁵⁷

Abdullah Feyzi Bey göreve başladıktan kısa bir süre sonra teftiş gezilerine başlamıştır. 25 Ağustos 1937 tarihinde beraberinde Muhasebe Müdürü ve Tarım Direktörüyle Osmanpaşa nahiyesi ve köylerini dolaşmıştır. Daha sonra Boğazlıyan, Hamam, Hasbek, Akdağmadeni'nin Peyik Nahiyesi ve bir kısım köylerini teftiş etmiştir. Bu gezide kazaların resmi dairelerini teftiş etmiş ve köylerde köy kalkınması ile fazlaca ilgilenmiştir. Halka Köy Kanunu ve bu doğrultuda yapılacak işlerle ilgili programı anlatmıştır. Köylerde yarım kalan okul binalarının tamamlanması için gerekli emirleri vermiştir. Çiftçileri de dinleyerek şikâyetlerini not etmiştir.

Tüm bu çalışmalardan sonra 1937 yılı Sağlık Programı şöyle hazırlanmıştır:

Köylerin temiz su ihtiyacı için boru ikmal edilmesi, küçük bataklıkların kurutulması, umumi gübrelik, ecza dolabı, fener, mezarlık gibi ihtiyaçları programa dâhil edilmiştir. Kırlara Çam, Servi, Ardic gibi ağaçlar dikilecektir. Kireç kuyuları açılacak ve evler badana ettirilecektir. Tuvaletler yaptırılacaktır.

Bayındırlık işleri kapsamında; köy yolları ve köprüler üç senede onarılacak. Yollar taşla döşenecek, iki sene içerisinde tüm köylerde köy odaları yapılacak, köylerde yangın söndürme gerekli araç gereçler temin edilecektir. Köylere posta kutusu, Cumhuriyet alanı, çocuk spor alanı yapılacak, köylere telefon temin edilecektir. Tüm bunların yanında şehirde ki okul ihtiyacını kapatmak için okullar yapılacak, uzak bölgelerden gelen öğrenciler için yatılı bir okul açılacak, Öğretmen evi, konferans salonu ve köy müzesi yapılacaktır.

Ekonomi ve tarım işleri için ise Tavuk istasyonu kurulacak, fenni arıcılık teşvik edilecek, cins at, boğa, eşek ve aygırlar yetiştirilecektir. Yabani ağaçlar aşılacak, köy fidanlıkları kurulacak, köy korulukları oluşturulacak, çayırliklar meydana getirilecek, şehitler andacı koruluğu kurulacaktır. Tohum ayıklama makinesi, petek ve bal mumu makinesi alınacaktır. Kooperatif kurulacak ve Pazar yerleri belirlenecektir.³⁵⁸

Abdullah Feyzi Bey, yaptığı teftiş gezilerinde bazı köylerin bağlı oldukları merkezlere uzak kaldıklarını fark etmiş bunların daha yakın merkezlere alınması ve ya ayrı nahiyeler teşkil edilmesi için yeniden bir idari taksimat düzenlemesi çalışmalarını başlatmıştır.³⁵⁹ Bunun yanında şehrin tek manzaralı yeri olan ve bin üç yüz metre yükseklikte bulunan Çamlık Tepesi'ne ufak köşkler, otel, gazino, çamlar arasında patika yolları ve elektrik tesisatı yapılması için çalışmalara başlatmıştır. Böylece bu tepe hem şehrin ilgi odağı haline gelecek hem de özellikle yaz aylarında çevre illerden turist çekecektir.³⁶⁰

Ayrıca Abdullah Feyzi Bey 1937 yılı sağlık programı kapsamında ki hayvan ıslahı konusunda ki çalışmalara destek vererek Veteriner müdürü ile istişarelerde bulunmuş, belirtilen tüm ihtiyaçları temin etmiştir.³⁶¹ Hazırlanan programın vilayet genelinde eksiksiz uygulanabilmesi için Vali Abdullah Feyzi Bey başkanlığında Kaymakamlar, Hususi Muhasebe Memurları ve Merkeze bağlı Nahiye Müdürleri toplanarak vilayetin genel durumu değerlendirilmiş, köylerin kalkınması hakkında fikir alışverişi yapılmıştır.³⁶²

Abdullah Feyzi Bey görev yaptığı süre boyunca Yozgat'ın bütün sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. Elektrik, temiz su ve özellikle bayındırlık işleri üzerinde yoğun çalışmalar yapmıştır. Sık sık Ankara'ya giderek ilgili bakanlıklarla bu konular hakkında görüşmelerde bulunmuştur.³⁶³ Abdullah Feyzi Bey zamanında bayındırlık işleri kapsamında Yozgat'ın eksiklerinden olan Vali Konağı'nı yaptırmıştır.³⁶⁴

Vali Abdullah Feyzi Bey Yozgat Valiliği görevine başladığı temmuz ayından itibaren Ekim ayına kadar vilayet merkezinde vali konağı, hükümet binası, Sorgun'da parti ve belediye binaları, beş sınıflı bir ilkokul binası yaptırmıştır. Yarım kalan elli okul binasının inşaatlarını tamamlatmıştır. Tüm bu çalışmalarından dolayı Abdullah Feyzi Bey'e Maarif ve Nafia Vekâleti tarafından

³⁵⁷ Yozgat, 21 Temmuz 1937.

³⁵⁸ Yozgat, 1 Eylül 1937.

³⁵⁹ Yozgat, 15 Eylül 1937.

³⁶⁰ Yozgat, 22 Eylül 1937.

³⁶¹ Yozgat, 4 İkinci Teşrin 1937.

³⁶² Yozgat, 19 İkinci Teşrin 1938.

³⁶³ Yozgat, 8 Haziran 1938.

³⁶⁴ Yozgat, 31 Ağustos 1938.

takdirname verilmiştir.³⁶⁵ Ayrıca Vilayete yerleştirilen göçmenlerin ihtiyaçlarının giderilmesinde ve yerleştirilmesinde gösterdiği özverili çalışmalardan dolayı takdirname almıştır.³⁶⁶ Abdullah Feyzi Bey'in Yozgat valiliği süresince; Hamam Nahiye merkezinde bir tane yatılı olmak üzere toplam kırk üç köy mektebi yapılmış, diğer köy ve kazalarda yapılacak mektepler içinde bütçe ayrılmıştır. Ayrıca, ulaşım konusunda vilayetin en önemli yollarından olan Yerköy ile Yozgat arasında ki yol tamir edilmiştir. Boğazlıyan'ı demiryoluna bağlayan yirmi sekiz kilometrelik Fakılı yolu da düzenlenmiştir. Yozgat Sorgun yolunun büyük bir kısmı inşa edilmiştir. Böylece kazalarla vilayet arasında ulaşım kolaylaşmıştır. Kağnıların kaldırılarak arabaya çevrilmesi için köylülere krediler verilmiştir. Toprağa muhtaç köylüler tespit edilerek topraklandırma çalışmalarına başlanmıştır. Kültür hareketleri kapsamında gazetelere önem verilmiş, vilayete ait Yozgat Gazetesinde köylünün anlayacağı şekilde zirai, iktisadi, içtimai makaleler çıkarılmaya başlanmıştır. Bunun yanında sosyal, edebi, tarihi konuları kapsayan ve Halkevi tarafından Bozok adında ve talebelerin fikir hareketlerini içeren Yükseliş adında dergiler çıkarılmaya başlanmıştır.³⁶⁷

Abdullah Feyzi Bey 30 Haziran 1940 tarihinde dokuz bin kuruş maaşla naklen Diyarbakır Valiliği görevine tayin edilmiştir 29 Temmuz 1940 tarihinde göreve başlamış 22 Kasım 1941 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.³⁶⁸ Diyarbakır Valiliği görevini sürdürürken, nüfus sayımında göstermiş olduğu titizlikten ötürü takdirname almıştır.³⁶⁹ 10 Kasım 1941 tarihinde dokuz bin kuruş maaşla Elazığ Valiliği görevine tayin edilmiştir. 25 Kasım 1941 tarihinde göreve başlamış, 2 Aralık 1941 tarihinde maaşına zam yapılarak on bin kuruşa yükseltilmiştir. 1 Haziran 1946 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 25 Mayıs 1942 tarihinde almakta olduğu maaşla naklen Niğde Valiliği görevine tayin edilmiştir. 8 Haziran 1942 tarihinde göreve başlamış, 26 Haziran 1942 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 19 Haziran 1942 tarihinde yine almakta olduğu maaşla naklen Dâhiliye Vekâleti Teftiş Heyeti Reisliği görevine tayin edilmiştir. 29 Haziran 1942 tarihinde göreve başlamıştır.³⁷⁰ 31 Mayıs 1944 tarihinde dört bin beş yüz doksan sekiz sayılı kanunun dördüncü ve birinci maddesine tevfiқан derecesi atılarak maaşına zam yapılmış on iki bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 31 Mayıs 1946 tarihinde yine derecesi yükseltilerek maaşına zam yapılarak on beş bin kuruşa yükseltilmiştir. 7 Temmuz 1947 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.³⁷¹

Abdullah Feyzi Bey 24 Temmuz 1947 tarihinde almakta olduğu maaşla Giresun Valiliği görevine tayin edilmiştir. 11 Ağustos 1947 tarihinde göreve başlamıştır.³⁷² Bin sekiz yüz elli bir sayılı kanunun on yedinci maddesine göre 31 Ocak 1948 tarihinde emekliye ayrılmasına karar verilmiştir. 9 Şubat 1948 tarihine kadar da görevini sürdürmüştür.³⁷³ Otuz seneyi aşkın süre hizmet veren Abdullah Feyzi Bey emekli olduktan sonra İzmir'e yerleşmiştir. Yedi bin iki yüz lira emekli ikramiyesi almıştır. Emekli maaşı ise 234 Lira sekiz kuruş olarak belirlemiştir.³⁷⁴

2.3.10. Derviş Hüseyin Hüsnü Uzgören (1884-1951)

Derviş Hüseyin Hüsnü Bey 1884 yılında Balıkesir'in Kepsut Nahiyesinde dünyaya gelmiştir. Babası çiftçi Mustafa Nuri Dede Ağa annesi Şekibe Hanım'dır. İlköğrenimini Balıkesir Rüştîyesinde orta öğrenimini Bursa İdadisinde pekiyi derecesiyle tamamlamıştır. Yükseköğrenimini ise Mülkiye Mektebinde İyi derecesiyle 1909 yılında tamamlamıştır. Fransızca ve Acemce bildiği sicilinde kayıtlıdır.³⁷⁵ Sicil dosyasında kayıtlı mal varlığı incelendiğinde, babasından kalma iki bin lira değerinde dört yüz dönüm ortak bir arazi sahibidir.³⁷⁶ Eşi İsmet Hanım'dır. Nesrin (1915) ve Hamit (1919) adında iki evlat sahibidir.³⁷⁷ 2016 yılında yayımlanmış "Cumhuriyet'in İlk Kürt Raporu-1924" isimli bir eseri vardır.(Uzgören,2016)

³⁶⁵ Yozgat, 29 Birinci Teşrin 1938.

³⁶⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-4.

³⁶⁷ Yozgat, 19 Nisan 1939.

³⁶⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-3.

³⁶⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-4.

³⁷⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-3.

³⁷¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-3b.

³⁷² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-3.

³⁷³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-3b.

³⁷⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.1231-20.

³⁷⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.450-2.

³⁷⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.450-18.

³⁷⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.450-19.

Foto 10. Derviş Hüseyin Hüsnü Uzgören

2.3.10.1. Memuriyet Hayatı

Derviş Hüseyin Hüsnü Bey 20 Kasım 1909 tarihinde beş yüz kuruş maaşla ilk devlet memuriyeti olan Hüdavendigar Vilayeti Maiyet Memurluğu görevine tayin edilmiştir. 20 Kasım 1912 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.³⁷⁸ 14 Aralık 1909 tarihinden 1 Şubat 1910 tarihine kadar üç yüz kuruş, üçte bir maaşla Yatılı Bursa Muallim Medresesinde Osmanlı dili, İslam tarihi, genel tarih ve usulü defteri derslerine girmiştir. 10 Temmuz 1911 tarihinden 29 Temmuz 1911 tarihine kadar dört yüz kuruş, beşte bir maaşla Gemlik, 25 Mart 1912 tarihinden 4 Haziran 1912 tarihine kadar Atranos, 14 Haziran 1912 tarihinden 28 Haziran 1912 tarihine kadar, 22 Temmuz 1912 tarihinden 23 Ekim 1912 tarihine kadar Mihaliç Kaymakamlıklarında vekâleten bulunmuştur.³⁷⁹

Derviş Hüseyin Hüsnü Bey 15 Aralık 1912 tarihinde sekiz yüz kuruş maaşla Hüdavendigar Vilayeti Nafia Muhasebe Memurluğu görevine tayin edilmiştir. 8 Temmuz 1913 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 25 Haziran 1913 tarihinde bin iki yüz kuruş maaşla terfian Hüdavendigar Vilayeti Muhasebe-i Hususiye Kalemî Kitabete görevine tayin edilmiştir.³⁸⁰ 3 Mayıs 1915 tarihinde müdür yardımcılığı unvanı verilmiştir.³⁸¹ 1 Temmuz 1915 tarihine kadar görevini devam ettirmiştir. 23 Haziran 1915 tarihinde bin beş yüz kuruş maaşla Çorum Sancağı Mecitözü kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiştir. 28 Temmuz 1915 tarihinde göreve başlamış, 7 Nisan 1918 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 21 Mart 1918 tarihinde bin beş yüz kuruş maaşla Kütahya Sancağı Simav kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiştir. 17 Mayıs 1918 tarihinde göreve başlamış, 29 Temmuz 1920 tarihine kadar görevini sürdürmüş, Kuvayı Milliye Genel Kumandanı tarafından görevden menedilmiştir.³⁸² 12 Ağustos 1920 tarihinde Bin Beş yüz kuruş maaşla Zonguldak Sancağı Devrek kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiş fakat gitmemiştir. 14 Ağustos 1920 tarihinde iki bin beş yüz kuruş maaşla Heyet-i Teftişîye Müdüriyeti Mümeyyizliği görevine tayin edilmiştir. 16 Ağustos 1920 tarihinde göreve başlamış, 5 Mayıs 1921 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.

Derviş Hüseyin Hüsnü Bey 5 Mayıs 1921 tarihinde üç bin kuruş maaşla terfian Üçüncü Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevine tayin edilmiştir. Heyet-i Teftişîyenin kaldırılmasından dolayı 1 Temmuz 1921 tarihinde görevi sona ermiştir.³⁸³ Bu görevdeyken bazı Rum ve Ermeni firarilerinin tekrar İstanbul'a kabul edilmelerinden dolayı meselenin araştırılmasıyla görevliyen hazırladığı raporu gizli kalması gerekiyken ifşa ettiği gerekçesiyle hakkında soruşturma açılmıştır. Soruşturma

³⁷⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.450-3.

³⁷⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.450-3b.

³⁸⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.450-3.

³⁸¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.450-3b.

³⁸² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.450-3b.

³⁸³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.450-3.

neticesinde Büyük Millet Meclisi Memurin Muhakemat Encümenince 3 Şubat 1925 tarihinde suçsuz olduğuna karar verilmiş, karar Büyük Millet Meclisi Memurin Muhakemat Heyetince de 4 Nisan 1925 tarihinde tasdik edilmiştir.³⁸⁴ 10 Eylül 1921 tarihinde iki bin beş yüz kuruş maaşla Çankırı Sancağı Çerkeş kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiştir. 3 Ekim 1921 tarihinde göreve başlamış, 25 Nisan 1922 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 19 Nisan 1922 tarihinde üç bin kuruş maaşla tekrar Üçüncü Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevine tayin edilmiştir. 26 Nisan 1922 tarihinde göreve başlamıştır. 1 Ekim 1923 tarihinde maaşına zam yapılarak dört bin kuruşa yükseltilmiştir. 1 Haziran 1925 tarihinde maaşına tekrar zam yapılarak beş bin kuruşa yükseltilmiştir. 16 Kasım 1926 tarihinde altı bin kuruş maaşla İkinci Sınıf Mülkiye Müfettişliğine terfian tayin edilmiştir. 1 Eylül 1929 tarihinde maaşına zam yapılarak yedi bin kuruşa yükseltilmiştir. 4 Ocak 1930 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 4 Ocak 1930 tarihinde sekiz bin kuruş maaşla Birinci Sınıf Mülkiye Müfettişliğine terfian tayin edilmiştir. 8 Eylül 1934 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.

Derviş Hüseyin Hüsnü Bey 25 Ağustos 1934 tarihinde Çankırı Vali vekilliği görevine tayin edilmiştir. 9 Eylül 1934 tarihinde göreve başlamıştır. 4 Aralık 1934 tarihinde sekiz bin kuruş maaşla ilk valilik görevi olan Çankırı Valiliğine aslen ataması yapılmıştır.³⁸⁵ 29 Ekim 1938 tarihinde kıdemi 4. Sınıf valiliğe terfi ettirilmiş ve maaşına zam yapılarak on bin kuruşa yükseltilmiştir. Bu görevini sürdürürken tekrar terfi ettirilmiş ve üçüncü sınıf valiliğe yükselmiştir.³⁸⁶ Bu görevdeyken iki kez takdirname almıştır. İlki 1936 mali yılı içerisinde arazi, bina, iktisadi buhran vergilerinin tahsilatında ki gayret ve faaliyetinden dolayı Dâhiliye Vekâletince verilmiştir. 1937 mali yılında vergiye tabii hayvanların kayıt ve yoklama muamelesinde gösterdiği ehemmiyetli alakaya binaen kendisine Maliye Vekâletince verilmiştir. 28 Mayıs 1939 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.³⁸⁷ Derviş Hüseyin Hüsnü Bey'in Çankırı valiliği esnasında seferberlik memuru ile kendisi hakkında; Kadın ve içkiye düşkün olduğu ve görevi başına sarhoş geldiği, genelevden vali konağına kadın getirttiği, ortaokul mezunlarına tercihen Seferberlik memurunun kızını, ilkokul mezunu olduğu halde muhasebe alanında vazifeye tayin ettiği, eski ziraat müdürüne usulsüzce kırk lira mükâfat verdiği, Yapraklı köyü öğretmeninin vali tarafından tecavüze uğradığı yönünde mektup yazması, kadın bir öğretmenin valinin evine giderek eğlendiği için öğretmenlikten men edildiği ve valinin bir takım kadınlarla münasebeti olduğu, Seferberlik memurunun kumara düşkün olduğu evinde kumara oynatarak komisyon aldığı ve ahlaki durumunun iyi olmadığı iddiasıyla haklarında soruşturma açılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda bu iddiaların doğru olmadığı tespit edilmiş ve dosya kapatılmıştır.³⁸⁸

13 Mayıs 1939 tarihinde on bin kuruş maaşla Rize Valiliği görevine tayin edilmiştir. 13 Haziran 1939 tarihinde göreve başlamış, 29 Kasım 1941 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 13 Kasım 1941 tarihinde Dâhiliye Vekâleti Teftiş Heyeti Reisliği görevine tayin edilmiştir. 15 Aralık 1941 tarihinde göreve başlamış, 6 Haziran 1942 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 25 Mayıs 1942 tarihinde Elazığ Valiliği görevine tayin edilmiştir. 15 Haziran 1942 tarihinde göreve başlamıştır. 30 Temmuz 1943 tarihinde maaşına zam yapılarak on iki bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 13 Kasım 1943 tarihinde bin sekiz yüz elli bir sayılı kanunun üçüncü maddesi gereğince emekliye sevk edilmiştir. 25 Kasım 1943 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.³⁸⁹ Emekli olduktan sonra yaşamını İstanbul'un Bebek semtinde Şimşiryan Apartmanı'nın iki numaralı dairesinde sürdürmüştür.³⁹⁰ 30 Kasım 1951 tarihinde vefat etmiştir. (Çankaya, 1968-1969:1216).

2.3.11. Necmettin Ergin (1909)

Necmettin Bey 1909 yılında Artvin Hopa'da dünyaya gelmiştir. Babası Hacı Reşit Efendi annesi Rabia Hanım'dır.³⁹¹ Ankara Hukuk Fakültesinden orta dereceyle mezun olmuştur. Diploma

³⁸⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.450-9.

³⁸⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.450-3.

³⁸⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.450-3b.

³⁸⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.450-4.

³⁸⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.450. 1 Mart 1939 Tarih ve 19 Numaralı Dâhiliye Teftiş Heyeti Raporu.

³⁸⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.450-3.

³⁹⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.450. 25 Kasım 1943 tarih ve 1131 Numaralı Telgraf.

³⁹¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111-1.

Numarası 137'dir.³⁹² 1929 yılında İlmiye Hanımla evlenmiştir. Teoman adında bir oğul Gönül ve Şenel adında iki kız evlat sahibidir. Sicil dosyasında ki maddi varlıkları incelendiğinde ise babasından kalma bir ev, yüz dönüm fındıklık, üç yüz dönüm kadar arazi ve iki yüz hektar ormanlık alan vardır.³⁹³

Necmettin Bey Hukuk İşleri Müdürüyken; "Muhtar, İhtiyar Heyeti ve Korucuların Vazife ve Salâhiyetleri" adında bir kitap çıkarmıştır.³⁹⁴

Foto 11. Necmettin Ergin

2.3.11.1. Memuriyet Hayatı

Necmettin Bey 3 Mart 1925 tarihinde bin iki yüz on bir kuruş maaşla Dâhiliye Vekâleti Evrak Kalemi İkinci Hukuk Kitabeti göreviyle ilk devlet memurluğu görevine tayin edilmiştir. 10 Ağustos 1925 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 6 Ağustos 1925 tarihinde almakta olduğu maaşla Dâhiliye Vekâleti Umur-u Mahalliye Vilayet Kalemi İkinci Hukuk Kitabeti görevine tayin edilmiştir. 6 Aralık 1926 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 6 Aralık 1926 tarihinde bin beş yüz on bir kuruş maaşla Dâhiliye Vekâleti Umur-u Mahalliye Vilayet Birinci Hukuk Kitabeti görevine tayin edilmiştir. 17 Mart 1927 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 17 Mart 1927 tarihinde üç bin yüz on bir kuruş maaşla Dâhiliye Vekâleti Umur-u Mahalliye Vilayet Mümeyyizliği görevine tayin edilmiştir. 1 Haziran 1928 tarihinde maaşına zam yapılarak üç bin beş yüz on bir kuruşa yükseltilmiştir. Necmettin Bey 23 Kasım 1928 tarihinde almakta olduğu maaşla Manisa Vilayeti Demirci kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiştir. 15 Aralık 1928 tarihinde göreve başlamış, 1 Temmuz 1928 tarihinde maaşına zam yapılarak dört bin kuruşa yükseltilmiştir. Bu görevdeyken kaza ziraat işlerine ehemmiyet gösterdiği için takdirname almıştır.³⁹⁵ 8 Şubat 1930 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 8 Şubat 1930 tarihinde almakta olduğu maaşla Muğla Vilayeti Bodrum kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiştir. 26 Şubat 1930 tarihinde göreve başlamıştır. 13 Ağustos 1931 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 13 Şubat 1931 tarihinde dört bin beş yüz kuruş maaşla Bursa Umur-u Hukukiye Müdürlüğü görevine tayin edilmiştir. 31 Ağustos 1931 tarihinde göreve başlamıştır.³⁹⁶ Bu görevdeyken 6 Ocak 1933 tarihinde askere gitmiş ve 1 Mayıs 1934

³⁹² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. Ankara Hukuk Fakültesi Mezuniyet Diploması.

³⁹³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 4 Temmuz 1944 Tarihli Nafaka ve Emlak Servet Beyannamesi.

³⁹⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 19 Ocak 1935 tarih ve 170/24 Numaralı Bursa Vilayetinden İç Bakanlığa Gönderilen Yazı.

³⁹⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111-4.

³⁹⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111-2.

tarhinde terhis edilerek vazifesine geri dönmüştür.³⁹⁷ Bu görevdeyken vazifesinde gösterdiği başarıdan dolayı takdirname almıştır.³⁹⁸ Gaziantep Vilayeti Kilis Kaymakamlığı görevine tayin edilmiş, 23 Nisan 1939 tarihinde görevinden ayrılmıştır.³⁹⁹ 7 Mayıs 1939 tarihinde Tekirdağ Vilayeti Çorlu Kaymakamlığı görevine başlamıştır.⁴⁰⁰ 7 Mayıs 1939 tarihinde Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü İkinci Daire Reisliği görevine tayin edilmiştir.⁴⁰¹ 25 Kasım 1941 tarihinde Ankara Vilayeti Çankaya Kaymakamlığı görevine tayin edilmiş,⁴⁰² 1 Mayıs 1942 tarihinde görevinden ayrılmıştır.⁴⁰³

Necmettin Bey 2 Nisan 1942 tarihinde Siirt Vali Vekilliği görevine tayin edilmiştir.⁴⁰⁴ 30 Kasım 1943 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁰⁵ Siirt valisiyken kaçakçılığı önleme konusunda göstermiş olduğu gayret ve faaliyetinden dolayı Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti tarafından takdirname verilmiştir.⁴⁰⁶ 13 Kasım 1943 tarihinde Elazığ Vali Vekilliği görevine Tayin edilmiştir.⁴⁰⁷ 4 Aralık 1943 tarihinde görevine başlamış,⁴⁰⁸ 1 Şubat 1944 de doksan Lira maaşla asaleten Elazığ Valiliği görevine tayin edilmiştir. (Albayrak,2008:361). 2 Eylül 1944 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁰⁹ Elazığ'ın sorunlarını gidermek için gayretli çalışmalar yapan Necmettin Bey, belediyenin imar çalışmalarını titizlikle inceleyerek, Elazığ Türk Hava Kurumunun idari işleri ile bizzat ilgilenmiştir. Ve kurumun işlerlik kazanması için faaliyetlerde bulunmuştur. Valiliğin katkılarıyla, Elazığ-Tunceli Atılı Spor Ocağı kurularak faaliyete geçirilmiştir. Gayretleri sonucu, merkezi bütçeden lise binası inşaatının tamamlanması için dört yüz bin lira, su işleri için ise bir milyon iki yüz elli bin lira temin edilmiştir.

(https://www.academia.edu/50771559/Cumhuriyetin_Elazığ_Valileri).

2.3.11.2. Sivas Valiliği

Necmettin Bey 3 Ağustos 1944 tarihinde naklen Sivas Valiliği görevine tayin edilmiştir. 2 Eylül 1944 tarihinde göreve başlamıştır.⁴¹⁰ Bu görevini sürdürürken 7 Kasım 1945 tarihinde Elazığ ili toprak mahsulleri vergisi işlerinde gösterdiği yakın alaka ve üstün başarısından dolayı Maliye Bakanlığı tarafından takdirname verilmiştir.⁴¹¹ Ayrıca Sivas Valiliği görevindeyken yapmış olduğu çalışmalardan dolayı da iki kez takdirname almıştır. Birincisi 26 Haziran 1946 tarihinde 1945 yılında ilköğretim alanında gösterdiği olağanüstü gayret ve mesaiden dolayı⁴¹² İkincisi de 6 Şubat 1946 tarihinde Kız Enstitüsünde okuyan yoksul öğrencilere yapmış olduğu yardım ve okula karşı gösterdiği yakın alakadan dolayı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından verilmiştir.⁴¹³

Sivas eski Bayındırlık Müdürü Naci Tunalı'nın şikâyeti üzerine Necmettin Bey hakkında;

- Sivas'ta yaptırılan ilkokullar inşaatı için Sivas Çimento Fabrikasından aynı fiyatla çimento alınması mümkünken ve bu durum kendisine bayındırlık dairesince söylenmişken, Yıldızeli ilçesinde Sivas'a yüz kilometre mesafede bir yerde yaktırdığı yüz yirmi ton kirecin nakli

³⁹⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111-3.

³⁹⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111-4.

³⁹⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 24 Nisan 1939 Tarih ve 1052/720 Numaralı Gaziantep Valiliğinden Dâhiliye Vekâletine Gönderilen Yazı.

⁴⁰⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 10 Mayıs 1939 Tarih ve 710/135 Numaralı Tekirdağ Valiliğinden Dâhiliye Vekâletine Gönderilen Yazı.

⁴⁰¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 15 Ekim 1940 Tarih ve 5228 Numaralı Dâhiliye Vekâletinden Tekirdağ Vilayetine Gönderilen Yazı.

⁴⁰² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 27 Kasım 1941 Tarih ve 8816 Numaralı Dâhiliye Vekâletinden Ankara Vilayetine Gönderilen Yazı.

⁴⁰³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. Dâhiliye Memurlarına Ait İşten Ayrılma Fişi.

⁴⁰⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111.

⁴⁰⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 6 Nisan 1942 Tarih ve 7566 Numaralı Dâhiliye Vekâletinden Ankara Vilayetine Gönderilen Yazı.

⁴⁰⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 16 Aralık 1943 Tarih ve 9299 Numaralı Siirt Vilayetinde Dâhiliye Vekâletine Gönderilen Yazı.

⁴⁰⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 6 Kasım 1942 Tarih ve 512/6056 Numaralı Dâhiliye Vekâletinden Siirt Valiliğine Gönderilen Belge.

⁴⁰⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 13 Kasım 1943 Tarih ve 3/24 Numaralı Atama Kararı.

⁴⁰⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 6 Aralık 1943 Tarihli İşe Başlama Fişi.

⁴¹⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 9 Eylül 1944 Tarih ve 511/10303 Numaralı Dâhiliye Vekâletinden İkinci Şube Müdürlüğüne Gönderilen Yazı.

⁴¹¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111.4 Eylül 1944 Tarihli Dâhiliye Memurlarına Ait İşe Başlama Fişi.

⁴¹² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 8 Kasım 1945 Tarihli Mükâfat Fişi.

⁴¹³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 2 Ekim 1946 Tarihli Mükâfat Fişi.

sırasında altmış tonunun ziyan olduğu ve altmış tonunun da toz haline geldiği ve çimento fabrikasında yaptırılan tahlil sonucunda yüzde elli beşlik kısmının toprak olduğu anlaşıldığından inşaatta kullanılmaması kararlaştırılmış olduğundan dört bin lira zarara sebebiyet verdiği gibi kireç yakılmak için de yüz binlerce kilo odun yakılarak ormanların tahrip edilmesine meydan verdiği ve civar köyler halkının kireç yakma işinde angarya olarak çalıştırıldığı,

- Az bir masrafla onararak faydalı bir hale getirilmesi kabil olan yollar üzerinde ki mütemadi tamirat barakalarının Bayındırlık Dairesine haber vermeden yıktırıp taşlarını köy okulları inşaatında kullanmak için emir müsaade verdiği,
- Sivas-Kayseri yolu başlangıcında ve Kızılırmak üzerinde büyük kemerli taş köprüünün başında çok eski ve çok güzel bir çeşmeyi yıktırıp taşlarını köy okullarına naklettirdiği,
- Sivas'ta Sait Paşa mevkiinde yapılan bir ilkokula yüz elli metre küp taş temin etmek için bu günkü fiyatla iki yüz bin liraya yapılması kabil olmayan ve Sivas'ın en güzel sağlık müesseselerinden olan hamamı her gün on beş usta ve amele çalıştırarak ve lağım attırarak iki ayda yıktırdığı ve ancak yüz elli metre mikap taş elde edildiği halbuki bu taşların ocaktan sekiz yüz liraya temin edilmesi mümkünken yalnız yıktırma masrafı olarak üç bin lira sarf ettiği,
- Köy okulları için Orman İşletmesinden kereste diye aldığı odunları merkezde yapılan iki ilkokul inşasına vererek yapılan kapı ve pencerelerin şimdiden çarpılarak kullanılamayacak bir hale gelmesine ve işçilik için verilen binlerce liranın heder olmasına sebebiyet verdiği,
- Belediyeye ait bir yolun beton olarak yapılması hakkında yaptığı bir teklifin Şoseler Reisliği tarafından reddedilmesi üzerine evvelce eksilmeye çıkarılan Sivas-Erzincan yolu üzerinde ki Çobanlı Köprüsünün inşaatına yüzde yirmi beş tenzilatla talip çıkmış ihale yapmadığı ve Zара-Diriği yolu üzerinde ki Kızılırmak köprüsü müteahhidinin sene sonuna kadar yaptığı inşaat ve ihzaratın bedelini vermemiş olduğu,
- Yukarıda bahsedilmiş olan kireçlerin Yıldızeli ilçesinin Yavu bucağında yakıldığını ve kirecin kaymakam tarafından yakıtılmış olduğu ve bu işte hangi köylerin angarya olarak çalıştırıldığını bilmediğini ve köylüler tarafından yakılan kirecin yine köylüler tarafından Subaşı İstasyonuna kadar Kağnılarla taşınıp sonra trenle Sivas'a nakledildiği ve kirecin yakıtılması için Yıldızeli Kaymakamlığına iki bin beş yüz lira gönderildiğini ve tren ücreti olarak da ücret verildiği ve bu evrak ve vesikaların dosyalarında mevcut bulunduğunu ve çimento fabrikasının raporuna göre inşaatta kullanılamayacak bir halde bulunan bu kireçleri vali tarafından köy mekteplerinin yapımında kullandırıldığı, İddiasıyla soruşturma açılmıştır. Yapılan tahkikat sonucunda iddiaların gerçek olmadığı anlaşılmıştır.⁴¹⁴ 25 Kasım 1946 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴¹⁵

Necmettin Bey 9 Kasım 1946 tarihinde dokuz bin kuruş maaşla Konya Valiliği görevine tayin edilmiştir. 6 Aralık 1946 tarihinde göreve başlamıştır.⁴¹⁶ 11 Temmuz 1947 tarihinde terfi etmiş, maaşı on bin kuruşa yükselmiştir.⁴¹⁷ 20 Şubat 1948 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴¹⁸

2.3.11.3. Trabzon Valiliği

Necmettin Bey 31 Ocak 1948 tarihinde almakta olduğu maaşla Trabzon Valiliğine tayin edilmiştir. 3 Mart 1948 tarihinde göreve başlamıştır.⁴¹⁹ Valiyi karşılamaya Vali Muavini, Tümen Komutanı, Kurmay Başkanı, Belediye Başkanı, Cumhuriyet Savcısı, Mektupçu, Emniyet Müdürü, Daire Müdürleri ve gazeteciler tarafından iskelede karşılanmıştır. Bando, bir kıta asker ve polis müfrezesi tarafından da resmi merasim düzenlenmiştir.⁴²⁰ 19 Haziran 1950 tarihine kadar görevini

⁴¹⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111.14 Şubat 1946 Tarihli Mükâfat Fişi.

⁴¹⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 29 Mart 1946 Tarih ve 11 Sayılı İçişleri Teftiş Heyeti Tahkikat Raporu.

⁴¹⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 27 Kasım 1946 Tarihli İşten Ayrılma Fişi.

⁴¹⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 6 Ocak 1946 Tarihli İşe Başlama Fişi.

⁴¹⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 7 Temmuz 1947 Tarih ve 521 Sayılı Özlük İşleri Genel Merkezinden Bakanlık Yüksek Makamına Yazılan Yazı.

⁴¹⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111.5 Mart 1948 Tarihli Vukuat Fişi.

⁴²⁰ Yeni Yol, 4 Mart 1948.

sürdürmüştür.⁴²¹ Necmettin Bey Trabzon Valiliği döneminde iki kez takdirname almıştır. Birincisi 22 Nisan 1950 tarihinde il bölgesi tütün satışlarının sekteye uğramaması için tekel idaresine ambar tedarik edilmesinde gösterdiği yakın alaka ve değerli hizmetten dolayı Gümrük ve Tekel Bakanlığı tarafından verilmiştir.⁴²² İkincisi ise 23 Temmuz 1949 tarihinde bölgede ki tütün kaçakçılığının önlenmesi konusunda gösterdiği faaliyet ve neticesinde bölgede ki kaçakçılığın bariz şekilde engellenmesi suretiyle Gümrük ve Tekel Bakanlığı tarafından verilmiştir.⁴²³

Necmettin Bey göreve başladıktan sonra bir basın toplantısı düzenleyerek gazetecilerden hem şehrin sorunları hakkında bilgi almış hem de hali hazırda yapılacaklar hakkında bilgi vermiş; Şehirdeki mesken buhranını ortadan kaldırmak maksadıyla Yapı Kredi Bankası şubesi açılması için gerekli teşebbüslere girişilmiş olduğu ve şahsi girişimlerinde valilik tarafından destekleneceğini, şehrin su ve elektriğinin ıslah ve takviyesi için çalışmaların başladığını ve bunun için bakanlıktan ödenek alındığını, Ziraat Bankasına 1948 yılı içerisinde yeni bir bina yapımına başlanacağı, Merkez Bankası binası için ise arsa temin edilmek üzere olduğu, şehir oteli inşası için gerekli olan paranın temin edilmesi için çarelerin arandığı, yeni Hükümet Konağının tamamlanmasından sonra eski Hükümet Konağının Eğitim Enstitüsü binası olarak kullanılması düşünüldüğünü vurgulamıştır.⁴²⁴ Necmettin Bey'in görev yaptığı dönemde Trabzon Öğretmen Okulu açılmıştır.⁴²⁵

Necmettin Bey hakkında Trabzon Valiliği dönemine ait iki soruşturma açılmıştır. Bunlardan birincisi, beş bin beş yüz kırk beş sayılı milletvekilleri seçimi kanununun yüz otuz, yüz otuz bir ve yüz otuz dört ve Türk Ceza Kanunun sekseninci maddeleri gereğince hakkında kamu davası açılmıştır. Dava beş bin altı yüz yetmiş yedi sayılı af kanunu gereğince düşürülmüştür.⁴²⁶ İkincisi ise genel bütçeden il ve köy yolları için yüz yirmi beş bin lira yardım kabul edilmesine rağmen Bayındırlık Bakanlığı bütçesinden yapılan yardımı yerine sarf etmeyerek köy sularına ve çeşmelerine sarf etmekten açılmıştır. Soruşturma sonucunda 13 Ekim 1950 tarihinde Danıştay ikinci Dairesince suçsuz bulunmuştur.⁴²⁷

Necmettin Bey 12 Haziran 1950 tarihinde kendi kadro ve maaşıyla Vali Müfettişliği görevine tayin edilmiştir.⁴²⁸ 21 Haziran 1950 tarihinde ise Ankara'ya gelerek göreve başlamıştır.⁴²⁹ 8 Ocak 1952 tarihinde sekiz yüz yetmiş beş lira maaşla naklen İller Bankası Yönetim Kurulu Üyeliği görevine tayin edilmiştir.⁴³⁰ 18 Ocak 1954 tarihinde emekliye sevk edilmiştir.⁴³¹ 2 Şubat 1954 tarihinde görevinden ayrılmıştır. Emekli olduktan sonra Ankara'da yaşamaya başlamıştır.⁴³² Sicil dosyasında ne zaman vefat ettiği tespit edilememiştir.

2.3.12. Halis Bilaloğlu (1903-1951)

Halis Bey 1903 yılında İzmir'de dünyaya gelmiştir. Niğde nüfusuna kayıtlıdır. Babası Hilmi Bey annesi Huriye Hanım'dır. Makbule adında bir kız kardeşi vardır.⁴³³ Orta boylu, buğday teli ve ela gözlüdür.⁴³⁴ Kabataş Sultanisinde orta öğrenimini, Mülkiye Mektebinden yükseköğrenimini 9 Temmuz 1925 tarihinde pekiyi derecesiyle tamamlamıştır. Fransızca bilmektedir. (Çankaya, 1968-1969:1815). Aile ismi şöhreti Bilal zade olduğu için 16 Temmuz 1945 tarihinde Ergün olan soyadını Bilaloğlu olarak değiştirmiştir.⁴³⁵ Eşi Beria Hanım ile 1928 yılında evlenmiştir. Cemal

⁴²¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111.19 Haziran 1950 Tarihli İşten Ayrılma Fişi.

⁴²² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 1 Haziran 1950 Tarihli Mükâfat Fişi.

⁴²³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 23 Temmuz 1949 Tarih ve 8/3141 Sayılı Yazı.

⁴²⁴ Yeni Yol, 14 Nisan 1948.

⁴²⁵ Yeni Yol, 26 Kasım 1949.

⁴²⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 4 Eylül 1950 Tarih ve 1187 Numaralı Tahkikat ve Muayene Fişi.

⁴²⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 29 Şubat 1952 Tarih ve 1370 Numaralı Tahkikat ve Muhakeme Fişi.

⁴²⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 19 Haziran 1950 Tarihli İşten Ayrılma Fişi.

⁴²⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 6 Temmuz 1950 Tarihli ve 8926 Numaralı Vukuat Fişi.

⁴³⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 8 Şubat 1952 Tarihli Vukuat Fişi.

⁴³¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 29 Ocak 1954 Tarihli Vukuat Fişi.

⁴³² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2111. 3 Şubat 1954 Tarih ve 755/06227 Numaralı Belge.

⁴³³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-2.

⁴³⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363. Nüfus Hüviyet Cüzdanı Örneği.

⁴³⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-2

(1931), Yılmaz (1932), Evcan (1934), Yücel (1939), Hilmi (1944) isminde dört oğul bir kız evlat babasıdır.⁴³⁶ Avcılığa çok meraklıdır. 1. Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevini sürdürürken teftişe gittiği Samsun'da 18 Ocak 1951 Perşembe günü deniz kenarında tabancı ile intihar etmiştir. (Çankaya,1968-1969:1815). 1 Şubat 1951 tarihinden itibaren çocuklarına üç yüz doksan altı lira aylık bağlanmıştır.⁴³⁷

Halis Bey'in sicil dosyasında ki varlıkları incelendiğinde babadan kalma bin lira değerinde bir ev hissesi ve birkaç parça tarla hissesi bulunmaktadır.⁴³⁸

Foto 12. Halis Bilaloğlu

2.3.12.1. Memuriyet Hayatı

Halis Bey 1925 yılının Haziran ayında bin yedi yüz elli kuruş maaşla ilk devlet memuriyeti olan Konya Vilayet Maiyet Memurluğu görevine tayin edilmiştir. 16 Temmuz 1925 tarihinde göreve başlamış, 26 Temmuz 1926 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 14 Temmuz 1926 tarihinde üç bin kuruş maaşla Hadım kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 1 Ağustos 1926 tarihinde göreve başlamış, 1 Haziran 1927 tarihinde maaşına zam yapılarak üç bin beş yüz kurula yükseltilmiştir. 21 Ağustos 1927 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Bu görevdeyken; yol yaptırmak bahanesiyle Bozkır kazasına ait Taşbaş Karyesine ait bağların bir kısmının tahrip ve ahaliyi zarara uğratmak iddiasından hakkında soruşturma başlatılmıştır. Mülkiye Müfettişliğince yapılan soruşturma neticesinde Konya Vilayeti İdare Heyetince 4 Haziran 1927 tarihinde suçsuz bulunmuştur.⁴³⁹ 13 Ağustos 1927 tarihinde almakta olduğu maaşla naklen Eskişehir Vilayeti Mihalicçık kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 1 Eylül 1927 tarihinde göreve başlamış, 2 Ekim 1927 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Halis Bey 14 Eylül 1927 tarihinde almakta olduğu maaşla Afyon Vilayeti Dinar (Emirdağ) kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiştir. 8 Ekim 1927 tarihinde göreve başlamıştır.⁴⁴⁰ Kısa hizmetle 31 Ekim 1928 de askere gitmiş, 29 Nisan 1930 tarihinde terhis olarak vazifesine geri dönmüştür.⁴⁴¹ 1 Eylül 1929 tarihinde maaşına zam yapılarak dört bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 17 Ağustos 1930 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Bu görevdeyken bir şahsı dövmek ve hakaret etmekten hakkında soruşturma açılmıştır. Soruşturma neticesinde Afyonkarahisar Vilayeti İdare Heyetince suçsuz olduğuna karar verilmiştir.⁴⁴² 23

⁴³⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-19.

⁴³⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-20.

⁴³⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-18.

⁴³⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-9.

⁴⁴⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-3.

⁴⁴¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-3b.

⁴⁴² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-9.

Temmuz 1930 tarihinde almakta olduğu maaşla Erzurum Vilayeti Aziziye kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 26 Ağustos 1930 tarihinde göreve başlamış, 15 Ekim 1931 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 16 Eylül 1931 tarihinde almakta olduğu maaşla Elazığ vilayeti Palu kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 5 Kasım 1931 tarihinde göreve başlamış, 21 Şubat 1933 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Bu görevdeyken muhtelif suretlerle vazifesini suiistimal etmekten hakkında soruşturma açılmıştır. Soruşturma neticesinde İdare Heyetince suçsuz bulunmuştur.⁴⁴³ 23 Ocak 1933 tarihinde yine almakta olduğu maaşla Balıkesir Vilayeti Balya kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiştir. 25 Mart 1933 tarihinde göreve başlamış, 2 Eylül 1934 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 29 Temmuz 1934 tarihinde beş bin beş yüz kuruş maaşla Erzurum Vilayeti Çat kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiştir. 23 Ekim 1934 tarihinde göreve başlamış, 19 Ocak 1935 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 31 Ocak 1935 tarihinde almakta olduğu maaşla Erzurum Vilayeti Pasinler (Hasankale) kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiştir. Aynı tarihte göreve başlamış, 21 Ocak 1936 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁴⁴ Bu görevdeyken köy mektepleri ve nahiye binası yaptırdığı için vilayetçe takdir edilmiştir.⁴⁴⁵ 4 Ocak 1936 tarihinde aynı maaşla Birinci Umumi Müfettişlik Umur-u Tahririye Müdürlüğü görevine tayin edilmiştir. 27 Şubat 1936 tarihinde göreve başlamış, 14 Mart 1936 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 2 Mart 1936 tarihinde aynı maaşla Üçüncü Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevine tayin edilmiştir. 14 Mart 1936 tarihinde göreve başlamıştır.⁴⁴⁶ Bu görevdeyken 1 Ağustos 1938 tarihinde Siirt Vali Vekâletine tayin edilmiştir. 13 Mart 1939 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁴⁷ 29 Haziran 1939 Tarihinde yedi bin kuruş maaşla İkinci Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevine tayin edilmiştir. Aynı tarihte göreve başlamış, 7 Ağustos 1942 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 15 Temmuz 1942 tarihinde Bingöl vekil valiliği görevine tayin edilmiştir.⁴⁴⁸ 1 Temmuz 1942 tarihinde 80 liraya terfi ettirilmiştir. Ve 80 lira maaşla dördüncü sınıf vali maaşı tutarı arasındaki farkında Vekâlet maaşı olarak ödenmesi kabul edilmiştir.⁴⁴⁹ 20 Temmuz 1942 tarihinde göreve başlamıştır.

Halis Bey 1 Şubat 1944 tarihinde asaleten Bingöl Valiliği görevine tayin edilmiştir. 12 Ağustos 1944 tarihinde maaşı dokuz bin kuruşa yükseltilmiştir. 3 Eylül 1944 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Bu görevdeyken Karlıova kazasına bağlı Lucik köyünün Aktaş mezrası bekçisi tarafından görülen üç silahlı şahsın suç işlemesine meydan bırakmadan yakalanmaları konusunda gösterdiği hassasiyet ve alakadan dolayı Vekâletçe takdir edilmiştir.⁴⁵⁰ 3 Ağustos 1944 tarihinde almakta olduğu maaşla Elazığ Valiliği görevine tayin edilmiştir. 4 Eylül 1944 tarihinde göreve başlamış, 26 Temmuz 1945 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁵¹ Bu görevdeyken Toprak mahsulleri vergisindeki olağanüstü çalışmasından dolayı Maliye Bakanlığınca takdir edilmiştir.⁴⁵² 30 Haziran 1945 tarihinde aynı maaşla Urfa Valiliği görevine tayin edilmiştir. 30 Temmuz 1945 tarihinde göreve başlamış, 18 Kasım 1946 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 9 Kasım 1946 tarihinde aynı maaşla Çorum Valiliği görevine tayin edilmiştir. 1 Aralık 1946 tarihinde göreve başlamıştır. 12 Ağustos 1947 tarihinde terfi etmiş ve maaşı on bin kuruşa yükseltilmiştir. 15 Kasım 1947 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 6 Kasım 1947 tarihinde almakta olduğu maaşla Gümüşhane Valiliği görevine tayin edilmiştir. 27 Kasım 1947 tarihinde göreve başlamış, 3 Ocak 1950 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁵³ Bu görevdeyken Tütün kaçakçılığının önlenmesi için il bölgesinde alınan esaslı ve programlı tedbirler dolayısıyla büyük bir ilerleme ve başarı elde edildiği anlaşıldığından bu işte gösterdiği yakın ilgi ve mesaisinden dolayı Gümrük ve Tekel Bakanlığınca takdir edilmiştir.⁴⁵⁴ 12 Aralık 1949 tarihinde almakta olduğu maaşla ikinci kez Urfa Valiliği görevine tayin edilmiştir. 14 Ocak 1950 tarihinde göreve başlamış, 25 Haziran 1950 tarihine kadar toplamda altı ay görevini sürdürmüştür.

⁴⁴³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-3b.

⁴⁴⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-9.

⁴⁴⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-9.

⁴⁴⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-3.

⁴⁴⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-4.

⁴⁴⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-3.

⁴⁴⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-3b.

⁴⁵⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-3.

⁴⁵¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-3b.

⁴⁵² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-4.

⁴⁵³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-19.

⁴⁵⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-22.

12 Haziran 1950 tarihinde aynı maaşla beş bin dört yüz otuz dokuz sayılı kanun ile müfettişlikte Birinci Sınıf Müfettiş olarak çalıştırılmasına karar verilmiştir. 26 Haziran 1950 tarihinde göreve başlamıştır. 12 Ağustos 1950 tarihinde maaşı on iki bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 18 Ocak 1951 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁵⁵

⁴⁵⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2363-3.

3. ÇOK PARTİLİ DÖNEME GEÇİŞ SÜRECİNDE ELAZIĞ VALİLERİ

Türkiye’de 1946 yılına kadar tek siyasi parti olan CHP ve onun kurduğu hükümetler yürütmenin başında olmuştur. Bu sebeple bu dönem “Tek Parti Dönemi” olarak adlandırılmaktadır. Atatürk’ün vefatından sonra CHP, kendi içinde değişikliklere gitmiştir. Bu değişiklikler parti içinde birtakım rahatsızlıklara neden olunca hem tek partili dönemin getirdiği bazı sıkıntılar hem ülkenin içinde bulunduğu durum hem de İkinci Dünya Savaşı gibi faktörler, Türkiye’nin iç ve dış siyasetine etki etmiştir ve bu gelişmeler de ülkede farklı siyasal partilerin oluşmasına yol açmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra dünya barışının sağlanması için Yalta Konferansı düzenlenmiştir. BM Güvenlik Konseyi’ndeki oylama ile SSCB, Çin, ABD, Fransa ve İngiltere’ye sürekli “veto” ve “temsil” hakkı verilmiştir. Bu konsey sonucunda Avrupa’da da demokrasi rejimlerin kurulacağı ortak bir kararla açıklanmıştır. Karar sonrasında BM’nin ilk toplantısının 25 Nisan 1945 tarihinde San Francisco’da yapılacağı açıklanmıştır. İsmet Paşa’nın da “*San Francisco Konferansı*”na delege göndermesiyle Türkiye’nin de demokratikleşmeye geçeceğini kabul etmiştir. 5 Haziran 1946 tarihli CHP’nin çıkarmış olduğu yeni seçim kanunu ile seçimlerde birtakım değişikliklere gidilmiştir. Ülkedeki iki dereceli seçim sistemi yerini tek dereceli seçim sistemine bırakmıştır. Böylece seçmenlerin kendi adaylarını aracısız seçebilecektir. Ayrıca bu sistemle adaylar istedikleri partiden ya da bağımsız olarak da aday olabilecektir. Bu yeni seçim sistemi, bu demokratik değişikliklerin yanı sıra “açık oy, gizli tasnif” gibi demokratik olmayan bir oylama sistemini de beraberinde getirmiştir. Demokrasi ile uyumlayan sıkıyönetim uygulamaları da 22 Aralık 1947’de kaldırılmıştır. Sıkıyönetim uygulamaları kaldırılınca Sıkıyönetim Mahkemelerindeki dava ve dosyalar da bağımsız mahkemelere bırakılmıştır. Daha sonra da Demokrat Parti kurulmuş, Demokrat Parti’nin parti çalışmaları ve seçim propagandalarıyla ilgili kısıtlayıcı kararlar ülke genelinde serbest bırakılınca bu, demokratik hareket içinde çok önemli bir yer tutmuştur. Sonuç olarak çok partili döneme geçilmesi ile beraber ülkede demokrasinin yerleşmesi ve muhalefet partilerinin hükümetleri daha doğru kararlara yönlendirmesi bakımından büyük bir deneyim olmuştur.

Cumhuriyet itibarıyla mülki idare tarihine bakıldığında Cumhuriyet Dönemi’nde il/vilayet yönetimi, ülkedeki en büyük yönetim kademesi olup, merkezî yönetimin ildeki görev ve idaresinden oluşmaktadır. 10 Ocak 1945’te dört bin altı yüz doksan beş sayılı kanun kabul edilince 1924 tarihli Teşkilatı Esasiye Kanunu Türkçeye çevrilerek adı Anayasa olarak değiştirilmiştir. Bu kanunla vilayet, kaza ve nahiye adları sırasıyla il, ilçe, bucak ve köy adları olarak değiştirilmiştir⁴⁵⁶. 1952’de başka bir yasa ile de Anayasa, orijinal şekline dönüştürülerek eski yerleşim adları tekrar kullanılmaya başlanmıştır⁴⁵⁷.

İl idarelerin yönetiminde Vilayet İdaresi Kanunu’nun yaklaşık yirmi yıl uygulanmasından sonra bu kanunun o günün koşullarına uyması gerekçesi ile değiştirilmesinin gerektiği düşüncesi ortaya atılmıştır. Bu doğrultuda “Millî Savunma, Millî Eğitim, Gümrük ve Tekel, Maliye, Dışişleri, Ekonomi, Çalışma, Adalet, Bayındırlık, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıkları, Tarım ve Ulaştırma Komisyonlarının Düşünceleri Hakkındaki Raporlarla 1948’de “Vilayet İdaresi Kanunu’nda değişikliğe gidilmiştir. Bu raporlarda valiliklerin meslekî anlamda daha yetkin olacağı bir düzenleme vurgusu ortaya çıkmıştır. Ayrıca bulundukları ilde başarılı olamayan valilerin emekli edilmesi yerine merkeze çekilmesiyle farklı alanlarda tecrübelerinden yararlanılmasına karar verilmiştir. İldeki asayiş ve güvenin sağlanması hususunda valiliklere “önleyici kolluk hizmeti” noktasında gerekli yetkiler de tanınmış, valiliklerin merkeze düzenli bir şekilde raporlar göndermesi ve teftiş yetkilerinin devam etmesinin gerekliliği de tekrar tescillenmiştir. Ayrıca Vilayetler İdaresi Kanunu’na göre önce validen merkeze, merkezden bakanlığa iletilen işlerin zaman kaybına sebep olduğu düşüncesiyle illerde yürütülecek işlerin direkt valiliklere bırakılması ve onların sorumlu tutulması için yeni düzenlemeler yapılmıştır. Böylece valilikler, siyaset dışı tutulacak valiliğe kim başvurursa başvursun herhangi bir ayrıma gidilmeyecektir.

⁴⁵⁶ 15.01.1945 Tarih ve 5905 Sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunun Türkçeleştirilmesi Hakkında Kanun.

⁴⁵⁷ 24.12.1952 Tarih ve 5997 Sayılı 491 Sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu’nun Tekrar Meriyete Konulması Hakkında Kanun.

Günümüzde birçok maddesi değiştirilmesine karşın hâlâ yürürlükte bulunan beş bin dört yüz kırk iki sayılı “İl İdaresi Kanunu’nun üçüncü maddesine göre illerin “yetki genişliği ve görev ayrımı” esaslarına dayalı olarak yönetileceği belirtilmiştir. İl yönetiminden sorumlu olan valilerin İçişleri Bakanlığı ve Bakanlar Kurulu kararı ve Cumhurbaşkanı’nın onayı ile atanacağı belirtilmiştir. “Vilayetler İdaresi Kanunu’nun önceki şeklinden farklı olarak valiler, merkezî yönetimin ve her bakanlığın temsilcisi olarak onların siyasi yürütme unsurudur. Ayrıca bakanlar valilere emir verebilecek taltif ve ceza teklifinde de bulunabileceklerdir. Bu da kanunla düzenlenmiştir⁴⁵⁸. Bu değişiklikler dışında valilerin önceki görev ve sorumlulukları devam etmektedir.

3.1. Çok Partili Döneme Geçiş Sürecinde Elazığ Valileri (1945-1950)

3.1.1. Abdülfeyyaz Bosut (1888-1967)

Feyyaz Bey 1888 yılında Adana’da dünyaya gelmiştir. Babası Mahkeme azalarından Mehmet Hidayet Bey annesi Fatma Hanım’dır. İlköğrenimini Adana’da 16 Temmuz 1905 tarihinde pekiyi derecesiyle tamamladıktan sonra ortaöğrenimin İstanbul Mülkiye İdadisinde 18 Temmuz 1907 tarihinde iyi derecesiyle tamamlamıştır. Yükseköğrenimini ise Darülfünun Hukuk Şubesinde 12 Ağustos 1911 tarihinde pekiyi derecesiyle tamamlamıştır. Fransız ve Ermenice bilmektedir.⁴⁵⁹

Bedriye Hanımla evlenmiştir. Faruk (1939), Hidayet (1923), Haluk (1928) isminde üç oğlan Rezin (1925), Semiral (1934) isminde iki kız evlat sahibidir.⁴⁶⁰ 7 Kasım 1918 tarihinde Harp Madalyası verilmiştir. Ayrıca Kozan Kaymakamı iken 27 Mart 1927 tarihinde Millî Mücadele’de cephe gerisinde göstermiş olduğu yararlılıktan dolayı Beyaz Şeritli İstiklal Madalyası verilmiştir.⁴⁶¹

Foto 13. Abdülfeyyaz Bosut

⁴⁵⁸ Resmi Gazete, 18 Haziran 1949. Sayı:7236.

⁴⁵⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-2.

⁴⁶⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-19.

⁴⁶¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-22.

3.1.1.1. Memuriyet Hayatı

Feyyaz Bey 27 Ocak 1909 tarihinde Mülga Adliye Nezareti Sicil Memurin Müdüriyeti Kalem Mülazımlığı görevine tayin edilmiştir. 24 Ekim 1909 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 24 Ekim 1909 tarihinde iki yüz elli kuruş maaşla Adliye İkinci Ticaret Mahkemesi Mülazımlığı görevine tayin edilmiştir. 17 Aralık 1911 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 17 Aralık 1911 tarihinde bin iki yüz kuruş maaşla Üsküp Vilayeti Koçana kazası Bidayet Mahkemesi Ceza Dairesi Riyaseti görevine tayin edilmiştir. 3 Ocak 1912 tarihinde göreve başlamış⁴⁶², Balkan Harbinin başlaması ve akabinde Koçana'nın işgal edilmesi dolayısıyla 22 Ekim 1912 tarihinde görevinden ayrılmak durumunda kalmıştır.⁴⁶³ 5 Haziran 1913 tarihinde almakta olduğu maaşla Bitlis Vilayeti Mutki kazası Bidayet Mahkemesi Riyasetini görevine tayin edilmiştir. Fakat bu göreve gitmemiştir. 3 Temmuz 1913 tarihinde almakta olduğu maaşla Trabzon Vilayeti Maçka kazası Bidayet Mahkemesi Riyaseti görevine tayin edilmiştir. 31 Temmuz 1913 tarihinde göreve başlamış, 18 Ocak 1914 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁶⁴

Feyyaz Bey daha sonra istifasına binaen becayiş 8 Ocak 1914 tarihinde Hatay Vilayeti Hassa kazası Bidayet Mahkemesi Riyasetine tayin edilmiştir. Fakat buraya da gitmeyerek 28 Ocak 1914 tarihinde Erzurum Eyaleti Kars Kazası Bidayet Mahkemesi Riyaseti görevine tayin edilmiştir. Nisan 1917 silahlaltına alınmıştır. Seyhan Harp Divanında görev yapmış, Aralık 1918 tarihinde terhis edilmiştir. 6 Nisan 1920 tarihinden 16 Ağustos 1920 tarihine kadar dört yüz kuruş beşte bir maaşla Kars, 17 Eylül 1920 tarihinden 16 Aralık 1920 tarihine kadar üç yüz kuruş beşte bir maaşla Seyhan vilayeti Feke kazası kaymakamlığı vekâletinde bulunmuştur. Daha sonra 14 Aralık 1920 tarihinde asaleten Feke kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir.⁴⁶⁵ Maaşına zam yapılarak bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 23 Şubat 1922 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 21 Mart 1912 tarihinde almakta olduğu maaşla Seyhan vilayeti Karaisalı kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiştir. 1 Ağustos 1922 tarihinde maaşına zam yapılarak iki bin kuruşa yükseltilmiştir. 1 Kasım 1923 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 14 Ekim 1923 tarihinde Çankırı vilayeti Çerkeş kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiştir. Fakat oraya gitmeden 5 Kasım 1923 tarihinde üç bin beş yüz kuruş maaşla Samsun Vilayeti Bafra kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiştir. 16 Aralık 1923 tarihinde göreve başlamış, 26 Temmuz 1926 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁶⁶ Bu görevdeyken kaza dâhilinde ki eşkıyaların yakalanmasında ki çalışmalarından dolayı takdir edilmiştir.⁴⁶⁷ Ayrıca Köy kanununun uygulanmasında gevşeklik gösterdiği için Memurin Nizamnamesinin yirmi birinci maddesi gereğince İhtar cezası verilmiştir.

14 Temmuz 1926 tarihinde almakta olduğu maaşla Seyhan Vilayeti Kozan kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiştir. 14 Ağustos 1926 tarihinde göreve başlamış, 1 Haziran 1927 tarihinde maaşına zam yapılarak dört bin kuruşa yükseltilmiştir. 1 Eylül 1929 tarihinde tekrar maaşına zam yapılarak beş bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 25 Mayıs 1930 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁶⁸ Bu görevdeyken iki kez takdirname almıştır. İlki Kozan mıntikasında zuhur eden veba salgının yayılmasını engelleme konusunda ki çalışmalarından dolayı Dâhiliye Vekâletince takdir edilmiştir. İkincisi vilayet hususi muhasebe işlerinde gösterdiği gayret ve başarısından dolayı Birinci Umumi Müfettişlikçe verilmiştir.⁴⁶⁹ Feyyaz Bey bu görevdeyken bir kez de tahkikat geçirmiştir. Kendisi ve Jandarma Kumandanı hakkında vazifelerini suiistimal ettikleri gerekçesiyle soruşturma açılmış, soruşturma neticesinde suçsuz bulunmuşlardır.⁴⁷⁰

Feyyaz Bey 13 Mayıs 1930 tarihinde almakta olduğu maaşla Diyarbakır Vilayeti Lice kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 19 Haziran 1930 tarihinde göreve başlamış, 5 Kasım 1931

⁴⁶² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-3.

⁴⁶³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-3b.

⁴⁶⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-3.

⁴⁶⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-3b.

⁴⁶⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-3.

⁴⁶⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-4.

⁴⁶⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-3.

⁴⁶⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-4.

⁴⁷⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-4.

tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 11 Kasım 1931 tarihinde almakta olduğu maaşla Urfa Vali Vekâleti görevine başlamıştır. 3 Şubat 1933 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁷¹ Bu görevdeyken vilayet hususi muhasebe işlerinde göstermiş olduğu başarıdan dolayı 9 Ocak 1936 tarihinde takdir edilmiştir.⁴⁷² 6 Ocak 1932 tarihinde almakta olduğu maaşla Birinci Umumi Müfettişlik Umuru Tahririye Müdürlüğü görevine tayin edilmiştir. 18 Şubat 1933 tarihinde göreve başlamıştır. 21 Haziran 1933 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 8 Mayıs 1933 tarihinde almakta olduğu maaşla Manisa Vilayeti Turgutlu kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiştir. 10 Temmuz 1933 tarihinde göreve başlamış, 25 Ekim 1934 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁷³ Bu görevdeyken 12 Kasım 1933 tarihinde onuncu yıl bayramı sebebiyle gösterilen dikkat ve alakadan dolayı takdir edilmiştir.⁴⁷⁴ Feyyaz Bey bu görevde bulunduğu sırada Cem'i İnat Nizamnamesine muhalif harekette bulunmaktan hakkında soruşturma açılmıştır. Soruşturma neticesinde 18 Haziran 1937 tarihinde suçsuz bulunmuştur.⁴⁷⁵ Feyyaz Bey 13 Ekim 1934 tarihinde yedi bin kuruş maaşla Emniyet İşleri Umum Müdür Muavinliği görevine tayin edilmiştir. 30 Ekim 1934 tarihinde göreve başlamış, 2 Şubat 1936 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁷⁶ Aldığı üç takdirden dolayı Memurin kanununun yirmi beşinci maddesi gereğince kıdemine bir sene zam yapılmıştır.⁴⁷⁷

Feyyaz Bey 11 Ocak 1936 tarihinde sekiz bin kuruş maaşla ilk valilik görevi olan Giresun Valiliğine tayin edilmiştir. 8 Şubat 1936 tarihinde göreve başlamıştır. 23 Haziran 1936 tarihinde maaşına zam yapılarak dokuz bin kuruşa yükseltilmiştir. 9 Aralık 1939 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Feyyaz Bey Giresun köylerini kalkındırmak için köy muhtarları ve nahiye müdürlerini toplayarak beş yıllık köy kalkınma programı hazırlamıştır. Programa göre 1937 yılı sonuna kadar Hisarüstü köyünde üç, Düzköy'de beş sınıflı gündüz köy okulu ve spor kulübü, Güneşli köyünde beş sınıflı gündüz köy okulu ve spor kulübü yapılacaktır. 1938 yılı sonuna kadar Emeksen de beş sınıflı mektep ve spor kulübü, Erikdüzü'nde beş sınıflı okul ve bir spor kulübü, Karabulduk'da beş sınıflı yatılı köy mektebi ve köy spor kulübü yapılmasına karar verilmiştir.⁴⁷⁸

Feyyaz Bey, Giresun'un en büyük eksik ve ihtiyaçlarından olan memleket hastanesinin yapılması için gerekli çalışmayı yaparak 19 Mayıs 1938 Perşembe günü büyük bir törenle temel atma törenini gerçekleştirmiştir.⁴⁷⁹ Bunun yanında ikinci olarak 11 Haziran 1938 tarihinde on dershaneli büyük bir ilkokulun temel atma törenini gerçekleştirmiştir.⁴⁸⁰

Feyyaz Bey Giresun Valiliği boyunca şehir merkezi, ilçe ve köylerin ulaşım yollarına önem vererek bu yolları yeniden yaptırmış, tamir ettirmiş ve genişletmiştir. Böylece şehir merkezine ulaşım kolaylaşmıştır. Köylerde okul yapımına da ayrıca önem vermiştir.⁴⁸¹ Ayrıca iki bin beş yüz yirmi beş sayılı soyadı kanununun hükümlerini diğer vilayetlere örnek olacak şekilde yürütüp başarıyla tamamladığı için Vekâletçe takdir edilmiştir.⁴⁸²

Feyyaz Bey 25 Kasım 1939 tarihinde almakta olduğu maaşla Tunceli Vali Muavinliği görevine tayin edilmiştir. 16 Aralık 1939 tarihinde göreve başlamıştır. 14 Aralık 1939 tarihinde maaşına zam yapılarak on bin kuruşa yükseltilmiştir. 8 Temmuz 1942 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 16 Haziran 1942 tarihinde Tekirdağ Valiliği görevine tayin edilmiştir. 18 Temmuz 1942 tarihinde göreve başlamıştır. 31 Mayıs 1944 tarihinde maaşına zam yapılarak on iki bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 3 Temmuz 1944 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁸³ Bu görevdeyken gerek tohumluk mevsiminde ki mesai ve gerek baştan beri ziraat işlerinde gösterdiği

⁴⁷¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-3.

⁴⁷² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-4.

⁴⁷³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-3.

⁴⁷⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-4.

⁴⁷⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-9.

⁴⁷⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-3.

⁴⁷⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-3b.

⁴⁷⁸ Yeşilgireson, 7 İkinci Teşrin 1936.

⁴⁷⁹ Yeşilgireson, 21 Mayıs 1938.

⁴⁸⁰ Yeşilgireson, 11 Haziran 1938.

⁴⁸¹ Yeşilgireson, 15 Temmuz 1938.

⁴⁸² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-4.

⁴⁸³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-3.

ilgiden dolayı Ziraat Vekilliğince takdir edilmiştir.⁴⁸⁴ 3 Haziran 1944 tarihinde almakta olduğu maaşla Urfa Valiliği görevine tayin edilmiştir. 26 Temmuz 1944 tarihinde göreve başlamış 25 Temmuz 1945 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁸⁵ 5 Temmuz 1945 tarihinde ikinci sınıf valiliğe yükseltilmiştir.⁴⁸⁶

Feyyaz Bey Urfa valiliği görevindeyken 1944 yılı için Urfa vilayeti içinde yapılması gereken okul binaları ile öğretmen evlerinin bitirilerek açılışının yapılmasından dolayı Maarif Vekili Hasan Ali Yücel tarafından tebrik edilmiştir.⁴⁸⁷ Feyyaz Bey Yardımsevenler Cemiyeti Kadınlar Şubesi'ni kurmuştur. Cemiyetin yönetim kurulunda eşi Bedriye Bosut'ta bulunmuştur.⁴⁸⁸

Feyyaz Bey Urfa Valiliği görevini sürdürürken üç kez takdir edilmiştir. İlki hudutta kaçakçılığın önlenmesi hususunda almış olduğu tedbirler sayesinde kaçakçılığın ve bilhassa koyun kaçakçılığının diğer senelere kıyas edilemeyecek derecede azalmasını konusunda ki başarısından dolayı Gümrük ve Tekel Bakanlığınca takdir edilmiştir. İkincisi Urfa ili sınırlarında az bir zaman zarfında gerek köy okulları gerekse öğretmen evi yapı işlerinde gösterdiği gayret ve mesaiden dolayı Milli Eğitim Bakanlığınca takdir edilmiştir.⁴⁸⁹

Feyyaz Bey 30 Haziran 1945 tarihinde almakta olduğu maaşla Elazığ Valiliği görevine tayin edilmiştir. 31 Mayıs 1946 tarihinde maaşına zam yapılarak bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 3 Aralık 1946 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁹⁰ Elazığ'da Feyyaz Bey döneminde, daha önce yapımına başlanan erkek sanat ortaokulunun açılışı yapılmıştır. Elazığ'dan, Palu'ya 2 Haziran 1946'da ilk defa tren hattı ile ulaşım sağlanmıştır. Elazığ-Palu demiryolu hattı üzerinde bulunan Yurt, Konak, Murat, Gülüşgür ve Palu istasyonları ve Elazığ Tekel Şarap Fabrikası hizmete açılmıştır. (https://www.academia.edu/50771559/Cumhuriyetin_Elazığ_Valileri).

Feyyaz Bey 9 Kasım 1946 tarihinde almakta olduğu maaşla Sivas Valiliği görevine tayin edilmiştir. 4 Aralık 1946 tarihinde göreve başlamış, 27 Ağustos 1947 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 24 Temmuz 1947 tarihinde almakta olduğu maaşla Burdur Valiliği görevine tayin edilmiştir. 6 Eylül 1947 tarihinde göreve başlamıştır.⁴⁹¹ Hizmet süresi otuz yılı aştığı için beş bin dört yüz otuz dört sayılı emekli sandığı kanunun otuz dokuzuncu maddesinin B fıkrası gereğince 15 Temmuz 1949 tarihinde emekliye çıkarılmıştır.⁴⁹² Feyyaz Bey emekli olduktan sonra Ankara'ya yerleşmiştir. İki yüz altmış dört lira seksen sekiz kuruş emekli aylığı bağlanmıştır.⁴⁹³ On iki bin lira emekli ikramiyesi almıştır.⁴⁹⁴

Feyyaz Bey emekli olduktan sonra 3 Kasım 1949 tarihinde sekiz yüz yetmiş beş kuruş maaşla İller Bankası Yönetim Kurulu Üyeliği'ne tayin edilmiştir. 21 Kasım 1949 tarihinde göreve başlamış, 4 Şubat 1952 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁹⁵

3.1.2. Raşit Demirtaş (1902-1984)

Raşit Bey 1902 yılında Manastır Vilayetinin Serfiçe Sancağına Bağlı Grebene kazasında dünyaya gelmiştir. Nüfusa kayıtlı olduğu il İzmir'dir. Babası Harun Efendi annesi Sıdika

⁴⁸⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-4.

⁴⁸⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-3.

⁴⁸⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-3b.

⁴⁸⁷ Urfa, 15 Son Teşrin 1944

⁴⁸⁸ Urfa, 31 Ocak 1945.

⁴⁸⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-4.

⁴⁹⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-3.

⁴⁹¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-3.

⁴⁹² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-3b.

⁴⁹³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-20.

⁴⁹⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531. 3 Ağustos 1949 Tarih ve 9724/523 Numaralı Sicil Şefliği Yazısı.

⁴⁹⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.531-3.

Hanım'dır.⁴⁹⁶ Fikriye ve Gülsüm adından iki kız kardeşi vardır.⁴⁹⁷ 37 yaşındayken Sıdika Hanımla evlenmiştir. Çocuğu yoktur.

Raşit Bey Serfiçe Sancağına bağlı Naslıç kazasında Naslıç Mektebinde ilköğrenimini tamamlamıştır. Daha sonra Balıkesir Lisesinde öğrenimini sürdürürken okuduğu lisenin lağvedilmesi üzerine Bursa Lisesine nakledilmiştir. On ikinci sınıfa başlayacağı sırada 6 Mayıs 1911 tarihinde Yunanlılar tarafından casuslukla suçlanarak Yunanistan'a sürgüne gönderilmiştir. Sürgünden döndükten sonra 1924 senesinde Edirne Lisesinde öğrenimini pekiyi dereceyle tamamlamıştır. Daha sonra Mülkiye Mektebine başlamış ve 26 Temmuz 1927 tarihinde pekiyi dereceyle mezun olmuştur.⁴⁹⁸

Foto 14. Raşit Demirtaş

3.1.2.1. Memuriyet Hayatı

Raşit Bey 2 Temmuz 1927 tarihinde iki bin beş yüz kuruş maaşla İzmir Vilayeti Maiyet Memurluğuna aday olarak tayin edilmiştir. 28 Temmuz 1927 tarihinde göreve başlamıştır. Daha sonra asaleten tayin edilmiştir. 23 Ekim 1928 tarihinde üç bin beş yüz kuruş maaşla Muğla Vilayeti Datça kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiştir. 22 Kasım 1928 tarihinde göreve başlamıştır. 1 Eylül 1929 tarihinde maaşına zam yapılarak dört bin kuruşa yükseltilmiştir. 13 Temmuz 1930 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁴⁹⁹ Raşit Bey bu görevdeyken dövme ve hakaret etme suçlamasıyla hakkında soruşturma başlatılmıştır. Yapılan soruşturma neticesinde Muğla Vilayeti İdare Heyetince suçsuz bulunmuştur. Karar Devlet Şurası Mülkiye Dairesince tasdik edilmiştir.⁵⁰⁰ 26 Haziran 1930 tarihinde almakta olduğu maaşla bağlı olduğu vilayetin Fethiye kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiştir. 19 Temmuz 1930 tarihinde göreve başlamış, 7 Ekim 1931 tarihine adar görevini devam ettirmiştir.⁵⁰¹ Bu görevdeyken farklı meselelerden dolayı zan altında bulunan Kaymakam Raşit Bey hakkında yapılan soruşturma sonucunda Devlet Şurası Mülkiye Dairesince suçsuz bulunmuştur. Karar 3 Ekim 1932 tarihinde Heyeti Umumiye tarafından tasdik edilmiştir.⁵⁰²

⁴⁹⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-2.

⁴⁹⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-19.

⁴⁹⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-2.

⁴⁹⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-3.

⁵⁰⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-9.

⁵⁰¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-3.

⁵⁰² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-9.

19 Eylül 1931 tarihinde almakta olduğu maaşla Hakkâri Vilayeti Şemdinan kazası kaymakamlığı görevine tayin edilmiştir. 27 Ekim 1931 tarihinde göreve başlamıştır. 4 Temmuz 1932 tarih ve iki bin kırk iki sayılı kanunla Şemdinan lağvedilmiş ve kaza memurları kadrolarıyla birlikte yeni teşkil edilen Solhan kazasına naklolmuştur. Dolayısıyla Raşit Bey'de 4 Temmuz 1932 tarihinden itibaren Solhan kazası Kaymakamı olmuştur.⁵⁰³ Kıdeminden dolayı ikinci sınıf kaymakamlığa yükseltilmiştir.⁵⁰⁴ 29 Ekim 1933 tarihinde de maaşı dört bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 25 Haziran 1934 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁵⁰⁵ Raşit Bey bu görevdeyken üç kez takdirname almıştır. İlki firari Solhanlı Mehmet Ali ile Eyüp beyleri teslim olmaya zorlama konusundaki mesaisinden dolayı verilmiştir. İkincisi 1934 senesi sayım işlerinde ve kayıt harici kalan hayvanların tespit edilmesi konusunda ki hizmet ve faaliyetinden dolayı vilayetçe takdir edilmiştir. Üçüncüsü kazada hükümet dairelerini toplayacak muntazam binalar yapmak ve kaza merkez yollarını düzenleme konusunda ki mesaisinden dolayı verilmiştir.⁵⁰⁶ Raşit Bey bu görevdeyken birde soruşturma geçirmiştir. Mahmut oğlu Ali'yi yaralayarak ölümüne sebebiyet vermekten dolayı Kaymakamı Raşit Bey ve arkadaşları hakkında soruşturma açılmıştır. Yapılan soruşturma sonucunda suçsuz bulunmuşlardır. Karar 14 Şubat 1936 tarihinde Devlet Şurası Mülkiye Dairesince tasdik edilmiştir.⁵⁰⁷

Raşit Bey 23 Mayıs 1934 tarihinde almakta olduğu maaşla Diyarbakır İkinci Sınıf Emniyet Müdürlüğü görevine tayin edilmiştir. 1 Temmuz 1934 tarihinde göreve başlamış, 18 Aralık 1934 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 18 Aralık 1934 tarihinde almakta olduğu maaşla Mardin Vilayeti Savur kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 3 Ocak 1935 tarihinde göreve başlamış, 21 Ocak 1936 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁵⁰⁸ Raşit Bey'e 1937 yılında, bu görevdeyken adam dövmeekten soruşturma açılmıştır. Soruşturma sonucunda Mardin Vilayeti İdare Heyetince suçsuz bulunmuştur. Karar Devlet Şurası Mülkiye dairesince 3 Mart 1937 tarihinde tasdik edilmiştir.⁵⁰⁹ 4 Ocak 1936 tarihinde almakta olduğu maaşla İstanbul Vilayeti Silivri kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 27 Ocak 1936 tarihinde göreve başlamış 2 Mayıs 1936 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 10 Mart 1936 tarihinde almakta olduğu maaşla Trakya Umumi Müfettişlik Yazı İşleri Müdürlüğü'ne tayin edilmiştir. 4 Mayıs 1936 tarihinde göreve başlamıştır. 4 Kasım 1936 tarihinde maaşına zam yapılarak beş bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 5 Ocak 1937 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Raşit Bey 19 Aralık 1936 tarihinde almakta olduğu maaşla Üçüncü Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevine tayin edilmiştir. 6 Ocak 1937 tarihinde göreve başlamıştır. 24 Ağustos 1939 tarihinde maaşına zam yapılarak altı bin kuruşa yükseltilmiştir. 31 Aralık 1940 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.

Raşit Bey 20 Aralık 1940 tarihinde yedi bin kuruş maaşla İstanbul Vali Muavinliğine tayin edilmiştir. 31 Aralık 1940 tarihinde göreve başlamış, 24 Mayıs 1941 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁵¹⁰ Bu görevdeyken iki kez takdirname almıştır. İlki ülkelerine dönen yabancı diplomatların sınırlarımızdan geçişte gösterilen dikkat ve ihtimamdan dolayı Vekâletçe takdir edilmiştir. İkincisi bazı yabancıların İstanbul'da kurdukları bir teşkilatla yabancı devletlere çalıştıkları tespit ederek vaktinde önlemek ve teşkilat mensuplarını yakalamakta göstermiş olduğu gayret ve faaliyetten dolayı Dâhiliye Vekâletince takdir edilmiştir.⁵¹¹ 9 Mayıs 1941 tarihinde almakta olduğu maaşla Bursa Vilayeti İznik kazası kaymakamlığına tayin edilmiştir. 26 Nisan 1942 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁵¹² 17 Mayıs 1941 tarihinde geçici olarak İstanbul Vali Muavinliği Vekâletine tayin edilmiştir.⁵¹³

⁵⁰³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-3.

⁵⁰⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-3b.

⁵⁰⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-3.

⁵⁰⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-4.

⁵⁰⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-9.

⁵⁰⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-3.

⁵⁰⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-9.

⁵¹⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-3.

⁵¹¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-4.

⁵¹² İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-3.

⁵¹³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-3b.

Raşit Bey 2 Nisan 1942 tarihinde almakta olduğu maaşla Mardin Vekil Valiliği görevine tayin edilmiştir. 8 Mayıs 1942 tarihinde göreve başlamış, 15 Nisan 1943 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 23 Mart 1943 tarihinde almakta olduğu maaşla Niğde Vali vekilliği görevine tayin edilmiştir. 4 Mayıs 1943 tarihinde göreve başlamıştır. 24 Aralık 1943 tarihinde maaşına zam yapılarak sekiz bin kuruşa yükseltilmiştir. 1 Şubat 1944 tarihinde asaleten Niğde Valiliği görevine tayin edilmiştir. 6 Temmuz 1944 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 10 Haziran 1944 tarihinde almakta olduğu maaşla Kayseri Valiliği görevine tayin edilmiştir. 8 Temmuz 1944 tarihinde göreve başlamıştır. 31 Aralık 1945 tarihinde maaşına zam yapılarak dokuz bin kuruşa yükseltilmiştir. 23 Kasım 1946 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁵¹⁴ Bu görevdeyken dört kez takdir edilmiştir. İlki toprak mahsulleri vergisi işlerinde ki olağanüstü çalışmasından dolayı Maliye Bakanlığınca verilmiştir. İkincisi 1945 yılı içinde yurdumuzda yapılan olağanüstü sıtma savaşında teşkilata gösterdiği takin alaka ve yardımları dolayısıyla Sağlık Bakanlığınca verilmiştir. Üçüncüsü ilin Toprak Mahsulleri Vergisi işlerinde gösterdiği olağanüstü gayret ve başarıdan dolayı Maliye Bakanlığınca verilmiştir. Dördüncüsü ise olağanüstü sıtma savaş senesinde Kayseri ilinde sıtma savaş hareketinde ve arazi temininde teşkilata gösterdiği yakın alaka ve yardımlarından dolayı Sağlık bakanlığınca verilmiştir.⁵¹⁵ Ayrıca bu görevdeyken ince bağırsak iltihaplanmasından tedavi görmüştür.⁵¹⁶

Raşit Bey 6 Temmuz 1946 tarihinde almakta olduğu maaşla Elazığ Valiliği görevine tayin edilmiştir. 5 Aralık 1946 tarihinde göreve başlamıştır. 31 Aralık 1948 tarihinde maaşına zam yapılarak on bin kuruşa yükseltilmiştir. 3 Ağustos 1949 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.⁵¹⁷ Bu görevdeyken Romatizma ve ince bağırsak iltihaplanmasından tedavi görmüştür.⁵¹⁸ 6 Temmuz 1949 tarihinde Çanakkale Valiliği görevine tayin edilmiştir. 15 Ağustos 1949 tarihinde göreve başlamış, 11 Temmuz 1950 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.

27 Haziran 1950 tarihinde Çorum Valiliği görevine tayin edilmiştir. 26 Temmuz 1950 tarihinde göreve başlamış, 3 Ocak 1951 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 24 Ekim 1950 tarihinde almakta olduğu maaşla Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü görevine tayin edilmiştir. 8 Ocak 1951 tarihinde göreve başlamıştır. 24 Haziran 1954 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 31 Aralık 1951 tarihinde maaşına zam yapılarak on iki bin beş yüz kuruşa yükseltilmiştir.⁵¹⁹ Bu görevdeyken beş bin dört yüz otuz dört sayılı kanunun altı bin yüz yirmi iki sayılı kanunla değiştirilen otuz dokuzuncu maddesinin B fıkrası uyarınca 19 Haziran 1954 tarihinde emekliye çıkarılmasına karar verilmiştir.

Raşit Bey 1 Kasım 1960 tarihinde, beş bin dört yüz kırk iki sayılı kanunun altıncı maddesi gereğince yeniden tayini onanmıştır.⁵²⁰ 8 Haziran 1960 tarihinde iki bin lira maaşla Eskişehir Valiliği görevine tayin edilmiştir.⁵²¹ Bu tayin 1960 darbesi sonrasında Demokrat Parti destekçisi olan vali tasfiye edilerek yerine Raşit Bey tayin edilmiştir.⁵²² 14 Haziran 1960 tarihinde göreve başlamış, 2 Kasım 1960 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 10 Mayıs 1963 tarihinde bin yedi yüz elli lira maaşla Ticaret Bakanlığı Sivil Savunma Uzmanlığı görevine tayin edilmiştir. 24 Mayıs 1963 tarihinde göreve başlamıştır. 17 Temmuz 1963 tarihinde maaşına zam yapılarak iki bin liraya yükseltilmiştir. 24 Ağustos 1965 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 24 Temmuz 1965 tarihinde almakta olduğu maaşla Merkez Valisi olarak tayin edilmiştir. 24 Ağustos 1965 tarihinde göreve başlamış 1 Nisan 1967 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. 14 Mart 1967 tarihinde iki bin yüz lira maaşla merkez valisi olarak İstanbul'a tayin edilmiştir. 3 Nisan 1967 tarihinde göreve başlamıştır.⁵²³ Yaş haddinden dolayı 13 Temmuz 1967 tarihinde emekliye çıkarılmıştır. 27 Ağustos

⁵¹⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-3.

⁵¹⁵ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-4.

⁵¹⁶ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-15.

⁵¹⁷ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-3.

⁵¹⁸ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-15.

⁵¹⁹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-3.

⁵²⁰ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-3b.

⁵²¹ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-3.

⁵²² Yeni Haber, 9 Haziran 1960.

⁵²³ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-3.

1967 tarihinden itibaren emekli sandığından bin dört yüz yirmi dokuz lira emekli maaşı bağlanmıştır.⁵²⁴

⁵²⁴ İBPGM Sicil Arşivi, Dosya No.2397-3b.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarından Cumhuriyet dönemine kadar Türkiye'nin idari ve siyasi yapısında etkin roller üstlenmiş ve 1923-1950 yılları arasında Elazığ'da görev yapmış olan on dört valinin biyografisini sunan bu çalışmada valilerin aile kökleri, yaşamları, kişiliği, eğitim geçmişi, mesleki yaşamları, Milli Mücadele yıllarında ki faaliyetleri ve Cumhuriyetle birlikte idari katkılarının dönemin sosyo-politik koşulları içinde nasıl şekillendiği ve bu süreçteki etkilerinin ne olduğu ortaya konulmuştur. Çalışma, yapılan detaylı literatür taraması ve dönemin resmi belgelerinin analizini, dönemin eğitim ve idari yapısının daha iyi anlaşılmasını sağlayacak veriler sunmaktadır.

Cumhuriyet Dönemi'nde yerel yönetimlere ve âdem-i merkeziyete çok önem veren 1921 Anayasası diğer ismiyle Teşkilat-i Esasiye ile Mülki idare sisteminin en önemli unsuru olan valilere anayasal nitelik kazandırılmıştır. Ve bu kurum önce 1929'da Vilayet İdaresi Kanunu, sonra da 1949'da çıkarılan İl İdaresi Kanunu ile günümüze kadar gelmiştir. Cumhuriyetle birlikte sancaklar vilayetlere dönüştürülmüştür. Mutasarrıflar Vali olarak anılmaya başlanmıştır. İdari bölümler küçültülmüştür. Cumhuriyet rejiminin, toprak sistemi ve mülki idare sistemine bakıldığında amaç merkezi otoriteyi taşrada hâkim kılmak, feodal sistemini ortadan kaldırmaktır.

Elazığ'ın 1923-1950 dönemi valilikleri, bölgenin idari tarihine ve yönetim yapısına önemli bir ışık tutmuştur. Bu çalışma, valilerin politikalarının bölge üzerindeki etkilerini ve yönetim anlayışının zaman içindeki evrimini detaylı bir şekilde incelemiştir. Bulgularımız, bölgenin tarihine ve idari yapısına dair derinlemesine bir anlayış sağlamıştır. İlk olarak, valilerin uyguladığı politikaların bölge üzerindeki etkileri belirlenmiştir. Sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan yapılan değişiklikler, valilerin dönemsel politikalarıyla ilişkilendirilerek analiz edilmiştir. Bu analiz, bölgenin dönemsel gelişmelerini ve valilerin yönetim stratejilerini daha iyi anlamamızı sağlamıştır. Çalışma aynı zamanda, bölgenin idari yapısındaki değişimleri de ele almıştır. Valilerin dönemleri boyunca gerçekleştirdikleri projeler ve yönetim anlayışları, bölgenin idari yapısındaki evrimi şekillendirmiştir. Bu evrim, bölgedeki siyasi dinamiklerle ve dönemin koşullarıyla da yakından ilişkilidir. Siyasi etkileşimler ve yönetim stratejileri de çalışmanın odak noktalarından biridir. Valilerin siyasi ortama adapte olma ve yönetim stratejilerini bu dinamiklere göre şekillendirme çabaları, çalışmanın önemli bir bulgusudur. Bu bulgu, bölgedeki yönetim anlayışının siyasi dinamiklerle nasıl etkileşim içinde olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak bu çalışma hem Cumhuriyet döneminde toprak sistemi ve mülki idari yapıda meydana gelen değişim ve gelişimleri ortaya koymakta hem de 1923-1950 yılları arasında Elazığ'da görev yapmış olan valilerin biyografisini sunarak tanıtmaktadır.

KAYNAKÇA

Arsiv Kaynakları

- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA).
Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA).
T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Sicil Arşivi (İBPGMSA).
TBMM Şark İstiklal Mahkemesi Kararlar ve Mahkeme Zabıtları, Cilt:2. Dosya No:275, İlam No:88.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, Toplantı:109,Cilt 25, 29.5.1926, Ek: 199.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, Toplantı:4, Cilt:28, 1 Mart 1923.
TBMM Zabıt Cerideleri, Devre 1, Cilt 1, 18.11.336/1920.
TBMM Zabıt Cerideleri, Devre 1, Cilt 4-6-7, 20.1.1921.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, Toplantı:38,Cilt 21, 9.1.1926, s.82-89.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2,Toplantı:109, Cilt 25, 29.5.1926, s.605-615
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2,Toplantı:109, Cilt 25, 29.5.1926, s. 611.
Teşkilatı Esasiye Kanunun Türkçeleştirilmesi Hakkında Kanun, RG: 15.1.1945, 5905.
Teşkilatı Mülkiye Kanunu, KT: 30.5.1926, 877; RG: 26.6.1926, 404.
Vilayet İdaresi Kanunu, KT: 24.4.1929, 1426; RG: 5.5.1929, 1184.

Makale ve Kitaplar

- 491 Sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun Tekrar Meriyete Konulması Hakkında Kanun, 24.12.1952, 5997 sayılı Kanun.
Albayrak, M. (1998). “*Millî Mücadele Döneminde Batı Anadolu Kongreleri (17 Mart 1919-2 Ağustos 1920)*”, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998, s.55-56-57.(makale)
Aldan M. (2001). *Ulusal Kurtuluşumuzda Atatürk Yolunda Yöneticiler*. Divan Yayıncılık.
Aldan, M. (1990). *İz Bırakan Mülki İdare Amirleri*. Ankara: Sevinç Matbaası. s.429.
Alpay, İ. (1965). “İl Özel İdaresi Tarihçesi”, *Türk İdare Dergisi*, Yıl 36, Sayı 295, Temmuz- Ağustos 1965, s. 26; 28-29.
Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin I. Dönem 4. Yasama Yılıni Açış Konuşmaları, 1 Mart 1923, TBMM ZC, Devre 1, Cilt 28, s. 2.
Aytekin, H. (1994), *İz Bırakan 100 Ünlü Konya Valisi*, Ülkü Basımevi, Konya.
Baltaoğlu, A.G. (1998). *Atatürk Dönemi Valileri (29 Ekim 1923-10 Kasım 1938)*, Ocak Yayınları.
Baltaoğlu, A.G. (2009). Ali Cemal Bardakçı. *Merhaba Gazetesi Akademik Sayfalar Dergisi*,28(433-448),436-437. (makale).
Bardakçı, C. (2001). *Anadolu İsyanları*. Ankara: Berikan Yayınevi, s.79-81-87.
Bilsay, K. (1988). *Belgelerle Türkiye İktisat Politikası I. Cilt (1929-1932)*, AÜ SBF Yayını, Ankara.
Boztepe, M. (2015). Danıştay Kararları Işığında Vali Atamalarında İdarenin Takdir Yetkisinin Sınırları. *Türk İdare Dergisi*, (481), 335-359.
Çelebi, M. (1993). *Menteşe Gazetesi- Tarih ve Toplum Dergisi* sayı 112 Nisan 1993, İletişim Yayınları, İstanbul. (makale).
Çelebi, M. (2002). *Millî Mücadele Döneminde Türk İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, s.114-115.
Dinçer, H. (2020). Bir Valinin Düşünce Dünyası: Ali Cemal Bardakçı, Tuğrul Gökmen Şahin (Ed.), 2. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Sempozyumu (USVES) Tam Metin Kitabı*, içinde (294.ss).
Doğu, P. (2010). *Kurtuluş Savaşı'nda Kürt Politikası*, Kaynak Yayınları, Ankara.

- Duverger, M. (1993), *Siyasi Partiler*, Bilgi Yayınevi, 4. Basım, Ankara.
- Gözler, K. (2007). *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Haykır, Y. (2017). Tek Parti Dönemi Valilerinden Tevfik Sırrı Gür ve Elâzığ Valiliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(331), 311-347. (makale)
- İdare*, Yıl 6, Birinci Teşrin 1933, Sayı 67, s. 267-278.
- Karataş, A. (2020). *Şark İstiklal Mahkemesi'nde bir müftü; Harputlu Kemaleddin Efendi ve El Konulan Aile Mektupları*.
- Konukçu, E. (2006). Cumhuriyetin İlk Bolu Valisi Ahmed Fahreddin. *Atatürk Dergisi*, 1 (1-23) ,4-5-6-7-8. (makale)
- Mahmutoğlu, A. (2011). Türkiye'de Merkezi Yönetim-Yerel Yönetimler Mülki İdare İlişkisinin Geleceği. *Türk İdare Dergisi*, 471-472, 143-168.
- Mefahir Behlülil, *İmparatorluk ve Cumhuriyet Döneminde İllerimiz*, İstanbul 1992, s. 166-167.
- Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar –I (1908-1925)*, Sevinç Matbaası, Ankara 1967, s. 90.
- Mümtaz Soysal, *Anayasanın Anlamı*, Beşinci Baskı, Gerçek Yayınevi, Ankara.
- Orkun, H., Kasaroğlu, C., Belek, M., Atakul, K. (1969). *50 Ünlü Vali, Meşhur Valiler*. İçişleri Bakanlığı Merkez Valileri Bürosu Yayınları.
- Taksimatı Mülkiye Tetkikatının Netayici Hakkında Umumi Rapor*, TBMM ZC, Devre 2, Cilt 25, İ. 109, 29.5.1926, 199 sıra numaralı ek.
- Türkeş, Ü. (1973). *Kurtuluş Savaşında Muğla*. İstanbul: Yelken Matbaası.
- Uzgören, D.H.H. (2016). Cumhuriyetin İlk Kürt Raporu-1924.İstanbul: *Derin Tarih Dergisi Yayınları*. (makale)
- Vilayet İdaresi Kanunu, KT: 24.4.1929, 1426; RG: 5.5.1929, 1184.
- Yıldız, O. (2006). Kızılırmak Gazetesi ve Türk Ocakları (1925-28). *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 19(523-550), 527- 528(MAKALE)

Gazeteler

Cumhuriyet Gazetesi
Çanakkale Gazetesi
Diyarbakır İçkale Gazetesi
Erzurum Gazetesi
Gaziantep Gazetesi
Havadis Gazetesi
Konya Babalık Gazetesi
Milliyet Gazetesi
Resmi Gazete
Son Posta Gazetesi
Son Posta Gazetesi
Turan Gazetesi
Ulus Gazetesi
Urfa Gazetesi
Urfa'da Milli Gazete
Yeni Haber Gazetesi
Yenigün Gazetesi
Yeniyol Gazetesi
Yeşilgiresson Gazetesi

Yozgat Gazetesi

Yurtyolu Gazetesi

Çok Ciltli Eserler

Çankaya, M. A.(1968-1969). *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*(Cilt 3-8). Mars Matbaası.

Sunguroğlu, İ.(1958). *Harput Yollarında (Cilt 1-4)*, Elâzığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları.

İnternet Siteleri

https://www.academia.edu/50771559/Cumhuriyetin_Elazığ_Valileri

<https://elazig.ktb.gov.tr/TR-58519/elazig-tarihi.html>

